

Разбирање на механизмите

за упатување во процесот на спречување и
спротивставување на насилен екстремизам и
радикализација кои водат кон тероризам

Совладување на предизвиците и заштита на човековите права

Водич за Југоисточна Европа

Објавено од страна на Организацијата за безбедност и соработка во Европа,

Виена, април 2019 година

©ОБСЕ 2019 год

За изгледот и дизајнот на документот се погрижи design Mind, Маријана Микалакис.

Испечатено од страна на redhot 'n' cool

Сите права се задржани. Без претходна пишана согласност од издавачите ниту еден дел од оваа публикација не смее да се репродуцира, да се зачува во пребарувачки систем или да се пренесува во каква било форма или на каков било начин - електронски, механички, преку фотокопирање, снимање или на друг начин. Ова ограничување не важи за правење на дигитални или хард копии од оваа публикација за внатрешна употреба во рамките на ОБСЕ, како и за лична или образовна употреба кога се работи за непрофитни и некомерцијални цели, но под услов копиите да бидат проследени со потврда дека изворот е ОБСЕ.

ISBN 978-3-903128-33-0

TransnationalThreatsDepartment

OSCE Secretariat

Wallnerstrasse 6, A-1010 Vienna, Austria

www.osce.org/atu

Објавувањето на овој Водич е овозможено благодарение на дарезливиот придонес даден од страна на Владата на Соединетите Американски Држави. Содржината на оваа публикација, вклучувајќи ги погледите, мислењата, наодите, толкувањата и заклучоците што се искажани во неа, не ги одразуваат тие на донаторот. Не се работи за документ што се заснова на консензус.

Секретаријатот на ОБСЕ не презема каква било одговорност за точноста или комплетираноста на информациите, за насоките или за обезбедените совети, или за можните печатни грешки. Секретаријатот на ОБСЕ не може да се смета за одговорен за каква било загуба или штета што може да произлезе од користењето на информациите од оваа публикација, како и за содржината на надворешните извори, вклучувајќи ги веб-страниците што се наведени во оваа публикација.

 Organization for Security and
Co-operation in Europe

 U.S. Mission to the OSCE

Разбирање на механизмите

за упатување во процесот на спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам

Совладување на предизвиците и заштита на човековите права

Водич за Југоисточна Европа

Содржина

ПРИЗНАНИЈА	5
АКРОНИМИ И СКРАТЕНИЦИ	6
ПОИМНИК	7
ПРЕДГОВОР	10
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	12
1. ВОВЕД	17
2. КЛУЧНИ КОНЦЕПТИ: НЕРВТ И С/СНЕРВТ	23
3. КЛУЧНИ ПРАШАЊА ЗА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА УПАТУВАЊЕ ОД ОБЛАСТА НА С/СНЕРВТ	31
4. ПРЕДИЗВИЦИ И ПОТЕНЦИЈАЛНИ НЕГАТИВНИ ПОСЛЕДИЦИ	47
5. ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМЕ ПРЕДВИД КОГА СЕ РАЗВИВААТ МЕХАНИЗМИ ЗА УПАТУВАЊЕ	65
6. КЛУЧНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ПРОЦЕСОТ НА ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА МЕХАНИЗМОТ ЗА УПАТУВАЊЕ	89
7. КОНТЕКСТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА	113
8. ЗАКЛУЧОК	121
АНЕКС: ПРИМЕРИ ЗА РАЗЛИЧНИ ПРИСТАПИ	125
БИБЛИОГРАФИЈА	134

Признанија

Единицата за акција против тероризам (ЕАТ) од Одделот за транснационални закани (ОТЗ) на ОБСЕ би сакала да се заблагодари на Ерик Росанд, директор на Проектот за превенција и претседател на PVE Solutions, за неговата улога во развивањето и пишувањето на овој Водич. Оваа публикација и придружните активности се дизајнирани, развиени и имплементирани од страна на Одделот за транснационални закани/ Единицата за акција против тероризам, под раководство на Џорџија Холмер, виш советник за прашања од областа на антитероризмот, како и Агњешка Хејдук, помошник програмски офицер.

Исто така, Единицата за акција против тероризам изразува благодарност за соработката и повратните информации што работниот кадар на ОБСЕ ги обезбеди преку своето присуство во Албанија, Мисијата во Босна и Херцеговина, Мисијата во Косово, Мисијата во Црна Гора, Мисијата во Србија, Мисијата во Скопје и Канцеларијата за демократизација и човекови права, а благодарност се изразува и на другите субјекти и институции кои имаат дадено особено важен инпут. Благодарност се изразува и на Нигел Квини, за неговата уредничка поддршка.

Единицата за акција против тероризам искажува благодарност за стручната експертиза и препораките дадени од долунаведените лица, како во текот на фазата на рецензија, така и во истражувачката фаза на овој проект:

Мартје БУТЕР, Програма - „Безбедносна кука (SafetyHouse)“, Хаг, Холандија

Гарт ДЕЈВИС, Универзитет Симон Фрејзер, Британска Колумбија, Канада

Џон МЕКОЈ, Организација за спречување на насилство, Алберта, Канада

Кадие НАСЕР, Институт за стратешки дијалог и Мрежа на силни градови, Либан

Д-р Елајн ПРЕСМАН, холандски Институт за форензичка психијатрија и психологија; и Универзитетот Карлтон, Отава, Канада

Вернер ПРИНЦАКОВИЧ, Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација,

Виена, Австрија

Симон СМИТ, Програма - „ПРЕВЕНИРАЈ“, Тауер Хамлетс, Лондонска Околија, Велика Британија

Сара ТОМПСОН, Катедра за криминологија на Универзитетот Риерсон Онтарио, Канада

Кејси ТИШНЕР, РТИ Интернешенал, Северна Каролина, Соединети Американски Држави

Стеван ВЕЈН, Центар за глобално здравје (интердисциплинарна програма) на Универзитетот Илиноис во Чикаго, Илиноис, Соединети Американски Држави

Аријан ВОЛФ, Мрежа за спречување на насилство, Берлин, Германија

Акроними и скратеници

ЕАТ	Единица за акција против тероризам
БиХ	Босна и Херцеговина
ПМО	Претседавач на меѓународна организација
ОГО	Организација за граѓанско општество
СНЕ	Спротивставување на насилен екстремизам
КР	Контрарадикализација
ЕУ	Европска Унија
„СТБ“	„Странски терористички борец“
ГФКТ	Глобален форум за контратероризам
МС ДОС	Документ на министерски совет
НВО	Невладина организација
НПО	Непрофитна организација
НМУ	Национален механизам за упатување
ОДИХР	Канцеларија за демократски институции и човекови права на ОБСЕ
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
РС DEC	Постојана одлука на совет
С/СНЕРВТ	Спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам
СНЕ	Спречување на насилен екстремизам
МЗСОП	Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација
ОТЗ	Оддел за транснационални закани
ОН	Обединети нации
НЕРВТ	Насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам

Поимник

Овој поимник служи за да ги објасни клучните термини што се користат во овој Водич. Дефинициите се наменети само за овој Прирачник и истите не претставуваат официјални дефиниции на ОБСЕ.

Заедница - претставува жени, мажи, социјални групи и институции што се засновани во една иста област и/или имаат заеднички интереси.

Граѓанско општество – е тело составено од различни невладини актери, заедници и формални или неформални здруженија со широк спектар на улоги, кои се вклучени во јавниот живот и сакаат да ги унапредат заедничките вредности и цели.

Актери на граѓанското општество – се членови на заедницата, вклучувајќи жени, млади, верски лидери и други лидери на заедницата, вклучително и тие кои се добро поставени за да можат да обезбедат влијателни и долготрајни придонеси за благосостојбата на едно општество.

Спротивставување на насилен екстремизам – се проактивни и неприсилени активности за спротивставување на напорите на насилните екстремисти да радикализираат, да регрутираат и да мобилизираат следбеници за да ги вклучат во насилни акти, како и активности за справување со специфични фактори кои олеснуваат и овозможуваат регрутирање и радикализирање на насилни екстремисти кон насилство.

Контратероризам – претставува збир на политики, закони и стратегии креирани од страна на државни актери и спроведувани, првенствено, од страна на органите задолжени за спроведување на законот, разузнавачките агенции, а понекогаш и војската, со цел убивање или заробување на терористи, спречување на терористички заговори и растурање на терористички организации.

„Странски терористички борци“- обично се користи за осврнување кон лица кои патувале од нивните сопствени држави во други држави со цел да учествуваат или да поддржат акти на тероризам, вклучително и во контекст на вооружен конфликт, особено во поглед на Ирак и Сирија, како што е наведено во Резолуцијата бр. 2178 на Советот за безбедност на Обединетите нации (2014 година). Терминот се оспорува поради неговата премногу широка сеопфатност, нејасност и прашања поврзани со човековите права.

Поранешни насилни екстремисти или „поранешни припадници“ - се лица кои се отргнале од патот кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а истите можат да имаат корисна улога со тоа што би можеле да ја подигнат свеста и да пренесат веродостојни контранаративи.

Родова перспектива - претставува свест за различни потреби, искуства и статус на жени и мажи, односно нивно разгледување врз основа на социокултурен контекст.

Програми за интервенции - се програми насочени кон лица што се изложени на ризик, а со истите се настојува да се интервенира во патеката на лицето додека тоа се движи кон терористичка радикализација и не ја преминало линијата на криминална активност. Програмите што спаѓаат во рамките на оваа категорија понекогаш се нарекуваат како „исклучни (offramps)“ или „излезни програми“.

Програми за превенција - се програми што се дизајнирани за да се создаде отпорност кај заедницата против насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и општествена кохезија со цел намалување на нивната привлечност. Со овие програми се таргетираат заедници што сè уште не се радикализирани, а се јавуваат во различни форми.

Заштитни фактори - се позитивни карактеристики или услови со кои можат да се ублажат негативните ефекти од факторите на ризик и да се поттикне развој на поздрави поединци, семејства и заедници, со што би се зголемила личната безбедност и/или безбедноста на заедницата, како и благосостојбата. Овие фактори можат да вклучуваат управување со очекувања, позитивни семејни или општествени мрежи, верски познавања, образование што нè учи на толеранција и почит кон другите, како и почесен пазар на трудот.

Радикализација која води кон тероризам - претставува динамичен процес во кој едно лице го прифаќа терористичкото насилство како возможно, па дури и како легитимен курс на дејствување. Иако не мора да значи, ова можеби на крајот ќе го наведе лицето да се заземе за терористички активности, да дејствува во нивна поддршка или да се вклучи во нивно извршување.

Програми за рехабилитација - се програми со кои во различни фази на радикализација се таргетираат лица кои се радикализирани кон насилство (вклучувајќи сторители на терористички дејства), а истото може да важи и за нивните семејства. Овие видови на програми како што вклучуваат затворска дерадикализација/повлекување (од таквата активност), така вклучуваат и постзатворски програми за згрижување што се фокусираат на рехабилитација и реинтеграција на сторителите на терористички активности, како и на враќање на странските терористички борци во нивната земја и нивна реинтеграција во општеството.

Упатени лица - вклучуваат лица кои се упатени во програми спроведувани од повеќе агенции или повеќе фактори, а лица кои покажуваат видливи бихевиорални знаци што укажуваат дека тие можат да бидат подложни на ризик или ранливи и склони кон вклучување во насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или, пак, се на пат кон истиот. Таквите програми, во кои лицата се упатуваат, можат да се однесуваат и на

агенција, институција, организација или стручни лица кои интервенираат или даваат друга поддршка, а по спроведена стручна процена на ризиците, слабостите и заштитните фактори на лицето кое е предмет на таква програма.

Механизам за упатување - претставува формален или неформален механизам што вклучува практичари и стручни лица од различни дисциплини и/или агенции и организации, а кој има за цел да идентификува, да оцени, да помогне и да третира ранливи лица кои покажуваат знаци дека се подложни на ризик од вклучување во насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или, пак, се на пат кон истиот.

Процена на ризик - претставува процес што вклучува систематско прибирање и толкување на информации кои се однесуваат на едно лице во насока на обезбедување на податоци наменети за соодветно обучени стручни лица со цел тие да можат да донесат одлуки релевантни за веројатноста дека таквото лице би се вклучило во штетно и опасно дејство, како и да ја оценат природата и степенот на самата штета и опасност од таквото можно дејство.

Алатка за процена на ризик - претставува рамка за прибирање на податоци со цел да се помогне во носењето на одлуки, при што со истата се обезбедува недискриминациски метод на проверка, на структуриран начин, на склоноста на едно лице да предизвика штета и опасност, како и на природата и на степенот од таквиот ризик, врз основа на достапните информации прибавени од повеќе извори.

Фактор на ризик — секој атрибут како што е верување, изглед, искуство или средина што ја зголемува веројатноста дека исходот што се проценува (на пример: дека едно лице ќе се вклучи во насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам) ќе се случи.

Сеопфатен пристап на целото општество – е пристап кон спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам што го поддржуваат креаторите на политики и практичарите, а со истиот се предвидува повеќе сектори и актери на граѓанското општество да имаат улога во програмите за спречување и интервенирање, како и во рехабилитационите програми за дерадикализација/повлекување.

Предговор

Како што природата на тероризмот и насилниот екстремизам продолжува да еволуира во рамките на подрачјето на ОБСЕ, така останува и потребата да се развиваат влијателни, одржливи и одговорни програми што функционираат во насока на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (С/СНЕРВТ). Денес, многу земји ги истражуваат мултиагенциските и мултидисциплинарните платформи што интервенираат и даваат поддршка на лицата кои покажуваат видливи знаци на ранливост и склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а кои се потребни со цел тие да се насочат кон ненасилен пат. Со овие преткриминални интервенции – многу од нив се структурирани околу процесот на упатување на лица во програми – често пати се пополнува критичниот јаз што постои помеѓу долгорочните напори за градење на општествена кохезија и отпорност кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и контратерористичките мерки што се фокусираат на безбедноста.

Развивањето на механизми за упатување и други видови на некривични интервенции претставува процес на реализирање на сложени напори со кој мора внимателно да се управува. Кога е добро испланирано, структурирано и кога се обезбедени добри ресурси, таквите напори можат да помогнат заедниците да станат побезбедни и притоа да го зајакнат „сеопфатниот државен“ пристап кон спречување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Сепак, императив е веќе да имаме соодветни политики и капацитети што ќе утврдат дека со таквите програми нема погрешно да се криминализираат поединци, нема да се поткопува слободата на изразување, нема да се кршат законите за приватност, нема да се стигматизираат одредени заедници како и дека нема да се засилат негативните родови стереотипи. Овој Водич е изработен за да помогне на креаторите на политики и практичарите, кои ги истражуваат таквите програми, да размислуваат на структуриран начин за поврзаните придобивки и ризици. Иако не постои универзален модел за механизмите за упатување, оваа публикација има за цел да обезбеди јасни насоки и одредени основни начела кои треба да претставуваат цврста основа на секоја интервенција што е дизајнирана за спречување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Овој Водич се фокусира на регионот на Југоисточна Европа. Последните години, во Југоисточна Европа се бележи раст во поглед на политиките и капацитетите од областа на спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам како одговор на сложен сет на прашања што се однесуваат на насилниот екстремизам

и тероризам, а, исто така, и поради фактот што во овој регион постои и огромен интерес за развивање на механизми за упатување. Врз основа на информациите прибавени од консултациите направени со клучните фактори од регионот, овој Водич се фокусира на некои фактори што се специфични за регионот и кои можат да влијаат врз напорите за развивање на механизми за упатување во Југоисточна Европа.

Овој Водич претставува еден од серијата на водичи што се продуцирани од страна на Единицата за акција против тероризам (ЕАТ) во рамките на Одделот за транснационални опасности на Секретаријатот на ОБСЕ. Во следните изданија што се планирани планираме да го адресираме прашањето за рехабилитација и реинтеграција на сторителите на терористички акти и нивните семејства, што претставува посебна, но поврзана линија на напор и една од работите за која се јавува сè поголема загриженост во подрачјето на ОБСЕ. Очекуваме дека овој Водич и нашите следни публикации ќе се покажат како вредни ресурси за креаторите на политики и за практичарите кои работат на поттикнување на инклузивни и значајни пристапи кон спречување на насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а и пошироко, кон промовирање на мирот и безбедноста.

Раса Остраускајт,

координатор за активности за справување со транснационални закани,
Секретаријат на ОБСЕ

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Земјите од регионот на ОБСЕ сè повеќе го фокусираат своето внимание на начинот како да се операционализира „сеопфатниот пристап на целото општество“ во насока на справување со предизвикот на **спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (С/СНЕРВТ)**, а со кој пристап се нагласува важноста за мултисекторска и мултидисциплинарна соработка, како и соработка на повеќе нивоа. Механизмите за упатување, кои се поставени во некривичниот простор и кои имаат за цел да адресираат насилство и екстремизам кои водат кон тероризам (НЕРВТ), се сметаат како интегрален дел на ваквиот пристап.

Во согласност со релевантните искуства стекнати во рамките на регионот на ОБСЕ и лекциите научени од механизмите за упатување надвор од просторот на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (на пример, механизми што се фокусираат на трговија со луѓе, родово насилство или заштита на ранливи деца), со овој Водич се **нагласуваат некои од придобивките што механизмите за упатување, доколку се правилно развиени, можат да ги понудат**. Тие вклучуваат обезбедување на можности за одредено загрижено семејство или член на заедница да може да се одлучи за опцијата што е поразлична од таа што опфаќа повикување на полиција, во случај кога тие се сомневаат и ценат дека одредено лице е подложно на ризик или покажува ранливост на радикализација кон екстремистичко насилство; и поттикнување на вклученоста во спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам на давателите на услуги од областа на психосоцијалната заштита како и на другите професионалци кои не вршат активности поврзани со спроведување на законот, а кои, инаку, без таков поттик, не би сакале да се вклучат во политички чувствителни случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Водичот ги **анализира клучните гледишта и предизвици со кои креаторите на политики и практичарите, најверојатно, ќе се соочат во случај тие да одлучат да тргнат напред и да развиваат вакви програми**; во овој Водич, исто така, **се дискутира за потенцијално негативните последици што би можеле да произлезат од примената на таквите механизми**, имајќи ја предвид потребата да се почитува начелото - „да не се штети“. Гледиштата вклучуваат (1) градење на поддршка кај заедницата чие учество и ангажман во рамките на механизмот би било од исклучителна важност за неговата ефикасност и одржливост; (2) фокусирање на однесувања што можат да водат кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а не кон правно заштитени верувања и идеи; (3) избегнување на стигматизација на одредена верска или етничка група; (4) давање на добро опишана улога на органите задолжени за спроведување на законот, особено со оглед на ризиците од несоодветно криминализирање на поединци кои се упатени кон механизам наменет за лица кои *не* сториле кривично дело; (5) справување со општествените норми и (негативни)ставови околу давањето психосоцијална помош и поддршка, нешто што типично претставува неразделив дел од механизмите за упатување; и (6) подобрување на постојните институционални капацитети на различните агенции и организации што не се конкретно насочени кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и справување со предизвиците кога не постојат доволно такви капацитети и стручност.

Овој Водич ги става механизмите за упатување во рамките на еден поширок пристап на јавното здравство кон спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а притоа со истиот се нагласуваат практичните придобивки од примената на лупата на јавното здравство на полето на спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Ваквиот пристап ја препознава важноста од разбирање на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам како општествен феномен што може да има далекусежно влијание врз едно општество, што е далеку неспоредливо со физичката штета што еден терористички напад би можел да ја причини, а притоа со истиот пристап се нагласува потребата за вклучување на голем број на небезбедносни актери – вклучувајќи даватели на психосоцијална помош и поддршка, учители, верски лидери и други лидери на заедницата - во процесот на преземање на проактивни и превентивни мерки во насока на заштита на релевантните поединци, заедницата и општеството.

Во Водичот се нагласува како примената на пристапот на јавното здравство на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (а така и во поглед на механизмите за упатување) нуди можности за повеќеенаменско програмирање, избегнување на стигмата и искористување на ресурсите на јавното здравство (вклучително и професионалците за ментално здравје и социјалните работници), а нешто што не би било возможно доколку би се применил пристап кој би се засновал на спроведување на законот.

Во Водичот се забележува како механизмите за упатување, кои се користат за справување со случаи на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се појавуваат во различни форми и големини и како истите различно се нарекуваат (во рамките на одреден број на различни модели нагласени во Анексот кон овој Водич). И покрај таквите разлики, во Водичот **се набројуваат некои заеднички карактеристики што механизмите за упатување ги споделуваат**. Тие ја вклучуваат (1) нивната доброволна природа; (2) нивната потреба од спроведување на недискриминациски процени на ризик или примена на други алатки (од страна на обучени стручни лица) за мерење на ризиците, потреби и промени во однесувањето на упатените лица, како и дизајнирање на соодветно приспособени интервенции или планови за поддршка наменети за упатените лица; (3) вклучување на поголем број на актери во рамките на различни дисциплини и агенции; и (4) развивање на нови канали за координација и протоколи за споделување на информации.

Со оглед на фактот дека сите механизми за упатување внимателно треба да се дизајнираат со цел да се земат предвид релевантните локални, културни, општествени и историски специфичности, во Водичот **се анализираат одреден број на важни гледишта и чекори што треба да се земат предвид кога се развива и операционализира еден таков механизам**. Тие вклучуваат (1) мапирање на релевантните институционални состојби, како и на состојбите што се однесуваат на факторите, капацитетите, културната средина и политиките; (2) разгледување на соодветен делокруг, брендирање на механизмот и препознавање на фактот дека, **веројатно, би се привлечло поголема локална поддршка со механизам што ќе ги адресира сите форми на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам како дел од една поширока рамка за превенција и**; (3) разјаснување на мандатот, лидерството и улогите на лицата што ќе се вклучат во механизмот; (4) овозможување на ефикасно споделување на информации помеѓу различни стручни лица, агенции и организации вклучени во механизмот; (5) интегрирање на родовите перспективи и вклучување на граѓанското општество во механизмот; (6) разјаснување на улогите на централната и локалната власт; и (7) процена на трошоците и ресурсите со кои се располага, а кои се потребни за да се поддржи еден механизам.

За оние стејхолдери, кои се заинтересирани за операционализирање на одреден механизам, Водичот **дава насоки за одредени основни елементи што треба секогаш да се вклучуваат, независно од избраниот модел.** Тие вклучуваат (1) упатено лице, вклучително и начинот како да се охрабрат практичарите од првите редови, семејствата и други членови на заедницата да споделуваат информации со механизмот за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; (2) развивање и примена на недискриминациска рамка што соодветно обучени стручни лица можат да ја искористат за оценување на ризиците, слабостите, заштитните фактори и предизвиците што се содржани во истите, имајќи го предвид фактот дека не постои единствен показател или мешавина од показатели со кои може да се докаже дека одредено лице се радикализира или веќе е радикализирано кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и тоа дека оценувањето на ризиците поврзани со насилниот екстремизам претставува ново поле за кое е потребно да се извршат дополнителни истражувања, особено во контекст на напорите да се помогне во предвидувањето кој може да стане насилен; (3) анализирање на протоколите за размена на информации кои треба да се придржуваат до неопходните одредби за заштита на приватноста на податоците, како и разјаснување на ограничените случаи во кои полицијата треба да се информира за одреден предмет; (4) развивање на интервенции или планови за поширока поддршка што произлегуваат од одредена мрежа на даватели на услуги и постојни програми од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; и (5) сеопфатен план за мониторинг и евалуација на ефикасноста на механизмите за упатување.

Овој Водич го препознава главниот аудиториум – креаторите на политики и практичарите во Југоисточна Европа – и **нагласува одредени фактори што се специфични за регионот и што можат да влијаат врз напорите за развивање на механизми за упатување во истиот, а кои би имале за цел адресирање на сите форми** на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. На пример, владите во Југоисточна Европа, често пати на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам гледаат како на насилен исламистички екстремизам, игнорирајќи го во голема мера десничарското или другото екстремистичко насилство. Другите фактори вклучуваат ниско ниво на доверба помеѓу граѓаните и нивните понови државни институции, вклучувајќи ја полицијата; владеење што се одликува со превисока исполитизираност, вклучувајќи го и владеењето на локално ниво; ограничени капацитети и стручност на релевантните институции, организации и стручни лица; заживување на верскиот ангажман по половина век поминати во комунизам и секуларна традиција, проследено со постојано присуство на меѓуетнички и религиски тензии; недостаток на консензус во рамките на различни заедници за тоа што сочинуваат „екстремистичките“ или „радикалните“ идеи или однесувања; и фактот дека напорите што се прават во регионот во насока на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се фрагментирани и не содржат доволно кохерентност.

Иако не постои универзален модел за механизмите за упатување, на крајот на Водичот се објаснуваат некои основни и меѓусебно поврзани начела кои треба да претставуваат основа за секој од таквите механизми. Можеби најосновно е тоа што одлуката за развивање на механизам и изборот на модел треба да го одразува локалниот контекст и култура, како и тоа дека треба да се вршат консултации со локалните фактори во насока на подобра информираност, а притоа земајќи ги предвид и капацитетите и подготвеноста на институциите, организациите и другите актери што ќе треба да се активираат.

1. ВОВЕД

Насилниот екстремизам и тероризам во основа претставуваат отфрлање на демократските вредности како што се толеранцијата, почитувањето, инклузијата и диверзитетот, и вредности кои истовремено претставуваат основа за работата на ОБСЕ. Во период кога 57 земји учеснички во ОБСЕ се соочуваат со различни видови и степени на опасности поврзани со транснационалниот тероризам, сите тие ја имаат потврдено нивната заложба да работат заедно во насока на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Државите од подрачјето на ОБСЕ и понатаму се соочуваат со повеќеаспектниот предизвик на ублажување на факторите што водат кон насилен екстремизам, како и на откривање и спречување на напади во рамките на нивните сопствени граници и управување со процесот на враќање на „странските терористички борци“ (СТБ) од конфликтните зони. Адресирањето на различните аспекти на овој предизвик претставуваше приоритет на неодамнешните претседавања на земјите членки со ОБСЕ, вклучувајќи ги претседавањата на Швајцарија¹, Србија², Германија³, Австрија⁴, Словачка и Италија. Во текот на Конференцијата за контратероризам, која се одржа во Братислава, во март 2019 година, на една пленарна седница фокусот беше ставен на важноста од постоење на политики и стратегии што опфаќаат поголем број на агенции и стејкхолдери, а во насока на спречување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Ваквата соработка особено е важна кога станува збор за развивање на програми за идентификување, интервенирање, пренасочување и давање поддршка на млади кои се оценети како ранливи на радикализација, изложени на ризик од радикализација или, пак, се на патот од радикализација кон насилен екстремизам и/или изразиле интерес да се вклучат во терористичка активност, но сè уште не извршиле кривични дела. Ова претставува област на која земјите посветуваат сè поголемо внимание во подрачјето на ОБСЕ.

1 На пример, види го претседавањето со ОБСЕ - ПМО „Препораки на Претседателството од Интерлакен“, 29 април, 2014 година, <https://www.osce.org/cio/118146?download=true>.

2 Види, на пример, ОБСЕ, „Министерска декларација за спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“, 4 декември 2015 година, <https://www.osce.org/cio/208216?download=true>.

3 Види, на пример, ОБСЕ, „Декларација за зајакнување на напорите на ОБСЕ во насока на спречување и спротивставување на тероризам“, 9 декември 2016 година, <https://www.osce.org/cio/288176?download=true>.

4 Види, на пример, ОБСЕ-ПМО, документ за гледиштето на Претседателството, „Препораки од Конференцијата на ОБСЕ од 2017 година“ за „Спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“, мај 2017 година, <https://www.osce.org/secretariat/327731?download=true>.

Поимите „подложен на ризик од“ и „ранлив на“

Во целиот Водич ги користиме поимите „подложен на ризик од“ и „ранлив на“ со цел да се осврнеме на одредени лица за кои сметаме дека имаат некаква склоност кон вклучување во насилна екстремистичка активност и поради тоа кај истите постои потреба од интервенирање и давање поддршка. Сепак, секоја процена за тоа кој може да се радикализира кон насилство (како и за причините за такво нешто) мора да се заснова на видливи и релевантни показатели поврзани со неговото однесување, а таквата процена мора да биде извршена од страна на обучени клинички професионалци со користење на валидни алатки за утврдување на дијагноза. Во Делот 6.2. се објаснува дека не постојат алатки со чија помош може да се предвиди дали одредено лице ќе се радикализира кон насилство, туку дека постои само рамка за утврдување на дијагноза со која може да се оцени веројатноста на ризик. Важно е претпоставките во однос на сите алатки за оценување на ризици и процеси да се преиспитаат и тргнат на страна, а со цел да се избегне профилирање и стигматизирање на поединци, па дури и нивно туркање кон насилство.

За креаторите на политики и практичарите, таквите интервенции предводени од страна на локални актери, кои често пати се најдобро позиционирани во насока на детектирање и одговарање на рани знаци на радикализација, претпоставуваат едни од најконкретните (и најчесто преземани) мерки за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Вообичаено, тие вклучуваат индивидуално приспособени пакети на мерки како што се психосоцијална поддршка, менторство, домување, теолошка дебата или помош при вработување и образование и истите се дизајнирани со цел да се запре процесот на радикализација пред да се зацврстат ставовите и поединците да се изолираат од влијанија што можат да ги ублажат нивните погледи.⁵ Интервенциите често опфаќаат еден или повеќе локални актери, вклучувајќи социјални, младински и здравствени работници; семејни советници; верски и други ментори; членови на семејството; врсници; наставници; локални организации на граѓанското општество (ОГО); и, каде што тоа е соодветно, полицијата.

Земјите членки на ОБСЕ сè повеќе и повеќе користат разнолики механизми и програми, од кои некои се ново развиени, а други постојат од поодамна, а со цел да се овозможи на големиот број разнообразни практичари, професионалци и членови на заедницата да ги применат нивните вештини, знаења и капацитети во насока на идентификување и давање на потребната поддршка на ранливите поединци за тие да се пренасочат кон ненасилен пат пред да извршат некое кривично дело.

⁵ Петар Њуман, *Спречување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Идеи, препораки и добри практики од регионот на ОБСЕ, ОБСЕ, 28 септември 2017 година, стр.71 -72, <https://www.osce.org/chairmanship/346841?download=true>.*

Зголемениот интерес за овие видови на мултидисциплинарни иницијативи, кои често пати локално се реализираат и вклучуваат ангажман на поголем број на агенции, во голема мера, се одразува врз растечката свест кај креаторите на политики и практичарите дека со овие програми може да се затвори критичниот јаз помеѓу, од една страна, напорите за градење на општествена кохезија и отпорност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, кои се фокусирани на општествените групи, и, од друга страна, контратерористичките мерки што се фокусираат на безбедноста и сигурноста. Напорите што се фокусираат на општествените групи се сметаат како премногу „меки“ или долгорочни според нивната природа за да имаат препознатлив ефект врз законата, а, од друга страна, мерките што фокусот го стават на безбедноста и сигурноста, често пати, се сметаат како премногу реактивни, или уште полошо, како репресивни според нивната природа. Ваквите негативни перцепции можат да се избегнат со мултидисциплинарните иницијативи.

Иако може да се разбере⁶ потребата од вакви механизми или слични програми со кои се овозможуваат поефикасни, локални и мултидисциплинарни пристапи, како и пристапи кои се засноваат на соработка, а сето тоа за превентивни цели, самите тие тешко можат да се операционализираат поради неколку причини. Тие вклучуваат (но не се ограничени на):

1. Мноштво на инволвирани стејкхолдери, кои често пати малку или воопшто претходно меѓусебно не соработувале ;
2. Недостаток на доверба, како помеѓу полицијата и стручните лица што работат во област различна од таа на органите за спроведување на законот, така и помеѓу полицијата и членовите на заедницата;
3. Предизвици во процесот на утврдување на соодветна улога за полицијата, особено доколку членовите на заедницата претходно имале негативно искуство со актерите задолжени за гарантирање на безбедноста и сигурноста, а во поглед на тоа што е наменето да претставува вонкривичен простор;
4. Предизвик да се направи рамнотежа помеѓу приватноста и размената на информации, особено помеѓу стручните лица кои работат во област различна од таа на органите задолжени за спроведување на законот и полицијата;
5. Културни чувствителности околу третманите во врска со менталното здравје или друга психосоцијална помош;
6. Немање на какви било еднообразни сетови на знаци или фактори на ризик што можат да се искористат за да се предвиди со сигурност кој ќе стане насилен екстремист или терорист; и

6 Европска комисија, Експертска група на високо ниво на Комисијата за спречување на радикализација (ЕГВНКС-Р), *Завршен извештај*, 18 мај 2018 година, стр. 8, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20180613_final-report-radicalisation.pdf.

7. Ограничени ресурси и институционални капацитети.

Имајќи ги предвид овие и други предизвици, овој Водич е напишан за да го поддржи развојот (таму каде што тоа е соодветно) на механизмите за упатување што се засноваат на почитување на човековите права, како и на други програми со кои би се овозможил мултидисциплинарен пристап заснован на соработка, а во насока на идентификување и интервенирање кај лица кои се подложни на ризик или се ранливи и склони кон тоа да бидат ангажирани во насилни активности.

Оваа публикација е напишана за **креаторите на политики** кои работат на изработка на политики, стратегии, акциски планови и програми за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Поконкретно, во овој Водич се нагласуваат гледиштата што треба да се земаат предвид кога се носи одлука за тоа дали да се поддржи развивањето на одреден механизам за упатување или слична програма. Во Водичот се нагласуваат некои од предизвиците што треба да се совладаат кога се дизајнира една таква програма, како и начините на кои таквите предизвици можат да се совладаат. Исто така, тој е наменет за да ја подигне свеста за важноста на соработката помеѓу креаторите на политики и практичарите при процесот на развивање и операционализирање на овие програми, како и за идентификување на начините на кои таквата соработка може да се зајакне.

Исто така, Водичот е напишан и за **локалните актери** – вклучувајќи ги општинските и други субнационални власти, како и локалните практичари, стручњаци и членови на граѓанското општество - кои можат да бидат вклучени во дизајнот и имплементацијата на овие програми. Со него се фрла светло врз спектарот на прашања што треба да се постават и врз спектарот на проблеми што треба да се адресираат, кога се дизајнираат и операционализираат програмите за упатување.

Идеите и насоките што се презентирани во оваа публикација имаат за цел да поттикнат дискусија помеѓу различните групи фактори што треба да бидат вклучени во разгледувањето на ефикасноста и контурите на таквите програми, а во насока на максимирање на нивниот ефект. Конкретно, Водичот ги идентификува клучните предизвици со кои креаторите на политики и практичарите, најверојатно, би се соочиле доколку одлучат да одат еден чекор напред и да ги развиваат овие програми. Во Водичот, исто така, се набројуваат некои потенцијално негативни последици што можат да произлезат од примената на такви механизми и се нагласува начинот на кој истите можат да се избегнат.

По ова Прво воведно поглавје, во Второто поглавје се дискутира за природата и обемот на клучните концепти на „насилниот екстремизам“ и „радикализација“ и се објаснува спектарот на политики и програми што спаѓаат во доменот на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Во Третото поглавје, се објаснува концептот на механизмите за упатување за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и се нагласуваат и анализираат придобивките од различните модели на такви механизми. Во ова Поглавје, се насочува вниманието кон други контексти каде се употребени механизми за упатување, како и кон лекциите научени од таквите напори што можеби би биле применливи во контекст на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Потоа, во него се анализира важноста на применување на лупата на јавното здравство и соодветната улога за органите задолжени за спроведување на законот во поглед на механизмите за упатување.

Четвртото поглавје се фокусира на намалување на штетите. Во него се дискутира за некои од предизвиците што треба да се совладаат и негативните последици што треба да се избегнат при развивање и операционализирање на механизми за упатување на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Препјќи информации од различни извори, во Петтото поглавје се укажува на одредени клучни прашања што треба да се разгледаат, како и на чекорите што треба да се направат при дизајнирањето и имплементирањето на механизмите за упатување.

Во Шестото поглавје се нагласуваат основните компоненти на механизмот за упатување и се обезбедува практично водство за тоа како секоја од нив може да се операционализира.

Во Седмото поглавје се разгледува специфичниот регион на Југоисточна Европа. Во ова поглавје се идентификувани факторите и предизвиците што се карактеристични за регионот, вклучувајќи ги и оние поврзани со културните, општествените или политичките прашања со кои земјите членки и другите клучни стејкхолдери во Југоисточна Европа ќе треба да се справат, на начин како што тие самите сметаат, во зависност од тоа дали и како ќе развиваат механизми за упатување во нивните земји, градови и заедници.

Водичот содржи информации за стекнатите искуства и научените лекции благодарение на одреден спектар на спроведени релевантни иницијативи во бројни земји членки на ОБСЕ. Во Анексот на овој Водич дадени се описи на различни видови на механизми кои се употребуваат за справување со случаи од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во рамки на подрачјето на ОБСЕ; една од клучните работи на овој Водич е истакната во овие описи: не постои универзален пристап за дизајнирање и имплементирање на механизми за упатување.

2. КЛУЧНИ КОНЦЕПТИ: НЕРВТ И С/СНЕРВТ

2.1 Разбирање на насилниот екстремизам, радикализација и насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам

ОБСЕ е свесен за потребата да се посвети поголемо внимание кога се користат одредени термини на полето на контртероризмот. ОБСЕ ја објаснува „**радикализацијата која води кон тероризам**“ како „динамичен процес во кој едно лице го прифаќа терористичкото насилство како возможно, па дури и како легитимен курс на дејствување. Иако не мора да значи, ова можеби на крајот ќе го наведе лицето да се заземе за терористички активности, да дејствува во нивна поддршка или да се вклучи во нивно извршување“.⁷ Во правец на ваквото разбирање е и фактот што ОБСЕ намерно го користи поимот „**насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (НЕРВТ)**“, со што се имплицира дека одредени случаи на насилен екстремизам и радикализација *не мора да значи* дека ќе резултираат во тероризам.

Постојат различни правни, политички и академски дефиниции за „тероризам“, „радикализација“ и „насилен екстремизам“. Овие дефиниции имаат различни цели и никогаш не биле усогласени. Напорите за зајакнување на меѓународната соработка и споделување и промовирање на добри практики понекогаш се и попречувани како резултат на таквите дефинициски варијации.

Всушност, поимот „**насилен екстремизам**“ ретко е дефиниран, но, генерално, се однесува на акти на насилство што се оправдани или поврзани со верската, општествената или политичката идеологија што се заснова на екстремизам. Концептот на насилен екстремизам е поширок и поекспанзивен во споредба со тероризмот бидејќи тој прифаќа какво било насилство, сè додека неговата

⁷ ОБСЕ, *Спречување тероризам и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Заеднички пристап помеѓу заедницата и полицијата*, февруари 2014 година, <https://www.osce.org/secretariat/111438?download=true>.

мотивација се смета за екстремистичка.⁸

Ниту Обединетите нации (ОН), ниту Европската Унија (ЕУ) имаат официјална дефиниција за насилниот екстремизам. Сепак, со Акцискиот план на генералниот секретар на Обединетите нации за спречување на насилен екстремизам, навистина, се потврдува дека „насилниот екстремизам опфаќа поширока категорија на манифестации во поглед на кои постои ризик дека преку спојување на поимите [„насилен екстремизам“ и „тероризам“] може да дојде до оправдување на премногу широка примена на контратерористички мерки, вклучувајќи и примена на такви мерки против формите на однесување што не треба да се квалификуваат како терористички дела“.⁹

Поимот „**радикализација**“ се однесува на процесот во кој едно лице сè повеќе се залага и поддржува екстремистички идеи. Радикализацијата, вообичаено, не резултира само од едно влијание, туку тоа резултира од сложена мешавина на фактори и динамики. Се работи за концепт што е различно толкуван. Во некои случаи, терминот се користи на начин на кој се сугерира имплицитна врска помеѓу радикални идеи и насилство. Ова е проблематично не само од причина што не сите што имаат радикални (или екстремистички) идеи нема да се впуштат или поддржат насилно дејство, туку и поради фактот што тие имаат право да имаат сопствени идеи – без оглед на нивната природа, а тоа е заштитено во меѓународното право како основно човеково право.¹⁰

2.2 Програми и стратегии за спречување и спротивставување на НЕРВТ

Поимот „**спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (С/СНЕРВТ)**“ се однесува на спектар на политики, програми и интервенции насочени кон спречување и спротивставување на екстремизам поврзан со терористичка радикализација. Рамката што ОБСЕ ја има усвоено, од една страна, ја нагласува врската помеѓу радикализацијата и екстремизмот, а, од друга страна, ги нагласува противправните акти на насилство и тероризам. На овој начин, ОБСЕ експлицитно ја нагласува важноста за зачувување на основните слободи кога

8 Види Андру Глазард и Мартин Зеутен, „Насилен екстремизам“, GSDRC, 2016 година, февруари, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a0895ae5274a31e000002c/Violent-extremism_RP.pdf; и Њуман, *Спротивставување на насилен екстремизам и радикализација*.

9 Генерално собрание на Обединетите нации, *Акциски план за спречување на насилен екстремизам: Извештај на генералниот секретар, Седумдесетта седница, A/70/674*, 24 декември 2015 година, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674.

10 Правото на слобода на мислење и изразување е заштитено со членот 19 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права. Тој предвидува дека секој има право да има свое мислење без притоа некој да се меша од трета страна. Покрај тоа, со слободата на изразување се заштитува и изразувањето на гледишта и идеи што вознемируваат, навредуваат или шокираат (а тоа некој може да го смета за радикално или екстремно).

се преземаат активности од областа на спречувањето на овие безбедносни закани.

Спречувањето и спротивставувањето на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се разликува од контратероризмот во тоа што првата активност не е присилна по природа (на пример, таа не вклучува апсења, истраги и кривичен прогон), па поради тоа со истата директно не се таргетираат терористи или тероризам. Наместо тоа, спречувањето и спротивставувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се фокусира на: (i) спречување и спротивставување на процеси на радикализација што можат да резултираат во тероризам; (ii) адресирање и намалување на незадоволства и структурно општествени, економски и политички проблеми што би можеле да претставуваат погодна средина за развој на насилен екстремизам; (iii) давање помош на оние кои веќе се радикализирани кон тероризам со цел да се ослободат од таквата активност или да се дерадикализираат и реинтегрираат во општеството; и (iv) создавање на отпорност кај заедницата кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Контратероризмот, за разлика од спречувањето и спротивставувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се однесува на сет активности што, првенствено, ги преземаат органите задолжени за спроведување на законот, разузнавачките служби, и понекогаш и армијата, а сето тоа „со цел да се спречат терористички заговори и да се растурат терористички организации“, при што кривичната правда се јавува како дел во кој лицата што извршиле терористички кривични дела се истражуваат и се доведуваат пред суд.¹¹ Иако државните власти се тие кои, првенствено, ги креираат и применуваат стратегиите од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, во нивната имплементација, покрај владините актери, можат да се вклучат и широк спектар на стејкхолдери како што се локалните и други субнационални власти, граѓанското општество и приватниот сектор. Како такви, напорите за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам најдобро можат да се разберат како програми и политики со кои се **дополнуваат** традиционалните контратерористички пристапи.

Друга аналогна или преклопувачка терминологија што се користи во Меѓународната заедница ги вклучува поимите: „спротивставување на насилен екстремизам“ (СНЕ), „спречување на насилен екстремизам“ (СНЕ) и „спречување и спротивставување на насилен екстремизам“ (С/СНЕ). „Спречување и спротивставување на насилниот екстремизам“ претставува

¹¹ Петар Њуман, *Спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Идеи, препораки и добри практики од регионот на ОБСЕ, ОБСЕ, 28 септември 2017 година, стр.71 -72, <https://www.osce.org/chairmanship/346841?download=true>.*

широк поим што ги опфаќа активностите имплементирани од страна на владините и невладините актери во насока на спречување и ублажување на насилниот екстремизам преку примена на неприсилни мерки. Самите мерки се обединети во нивната цел, а тоа е справување со двигателите на насилниот екстремизам. Индивидуално, организациите за развој и практичарите повеќе сакаат да го применуваат едниот поим „спречување на насилен екстремизам“ или, пак, другиот „спротивставување на насилен екстремизам“. На пример, поимот „спречување на насилен тероризам“, повеќе се користи во рамките на Обединетите нации и кај агенциите за развој. Со него се нагласува решавањето и справувањето со проблемите и основните причини кои претставуваат плодна почва за појава на тероризам, како што се слабото и лошо владеење, општествените структури што исклучуваат, како и недоволната едуцираност.¹² Сепак, во поглед на конкретните цели и дејства што се преземаат на терен, често пати постои мала разлика помеѓу спречување и спротивставување на насилен екстремизам.¹³ Како што тоа е случај со спречување и спротивставување на насилниот екстремизам, и овие две активности во суштина се составени од проактивни и превентивни напори. Според Програмата за развој на Обединетите нации „обично може да се направи разлика помеѓу спротивставување на насилен екстремизам што се фокусира на спротивставување на активности што ги преземаат постојните насилни екстремисти“ и „спречување на насилен екстремизам, активност што се фокусира на спречување на понатамошно ширење на насилен екстремизам“, но, „во практика иницијативите често ќе дејствуваат на двете полиња, преку примена на комбиниран пристап“.¹⁴

Спектарот на активности, програми и видови на ангажман, кои спаѓаат во рамките на мерки од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, е широк и вклучува напори што се преземаат на меѓународно, регионално, национално, субнационално и индивидуално ниво, како и на ниво на заедницата.¹⁵ Конкретните видови на активности што се преземаат на национално ниво, генерално, се утврдуваат според областите за приоритетна акција идентификувани со стратегиската рамка на секоја влада. На крајот, меѓу другото, природата на заканата, преовладувачките општествени норми,

12 Генерално собрание на Обединетите нации, *Акциски план за спречување на насилен екстремизам: Извештај на генералниот секретар, Седумдесетта седница, A/70/674, 24 декември 2015 година*, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674;

13 Кралски институт за безбедност на Велика Британија (RUSI) и CIVILPOL, *Оперативни насоки за подготовка и имплементација на конкретни активности финансирани од Европската Унија во борбата против тероризам и насилен екстремизам во трети земји*, Европска комисија, ноември 2017 година, https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/eu-ct-cve-guidelines-20171213_en.pdf.

14 Програма на Обединетите нации за развој, *Патување кон екстремизмот во Африка: Двигатели, побуди и точката од која нема враќање во однос на рерутирањето*, 2017 година, <http://journey-to-extremism.undp.org/content/downloads/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english.pdf>.

15 Џорџија Холмер и Петар Баумен, „*Правење на сеопфатна анализа пред дејствување: Аналитички алатки за разбирање и креирање на програми за спречување и спротивставување на насилен екстремизам*“, Институт за мир на Соединетите Американски Држави, август 2018 година, <https://www.usip.org/publications/2018/09/taking-stock-analytic-tools-understanding-and-designing-pcve-programs>.

политичките околности, структурите на власт, ресурсите, капацитетите, процените за ризик и традициите влијаат врз тоа каков вид на пристап или програма ќе се примени.

Креаторите на политики и практичарите, кои беа задолжени за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, одвреме-навреме се мачеа да исцртаат јасни граници помеѓу програмите за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и програмите иницирани во рамки на добро засновани области како што се: развој и намалување на сиромаштијата, решавање на конфликти, градење на мир, добро владеење и образованието. Двата вида на програми се дизајнирани во насока на спротивставување на факторите кои претставуваат двигатели на насилен екстремизам во конкретни локации: радикализирани ментори, екстремистички социјални мрежи, желба за одмазда, потрага по сопствениот статус и мноштво други мотивирачки, овозможувачки и структурални фактори. Генерално земено, таквите напори имаат за цел да ги таргетираат оние поединци кои се конкретно идентификувани како подложни на ризик или ранливи и склони да бидат привлечени кон насилство.¹⁶

Трите општи начини на категоризација на програмирањето на активности од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се според **вид**: зголемување на свеста и довербата, подобрување на дијалогот и стратешките комуникации; според тоа на кого се однесуваат **-корисниците**: заедница/група или поединец; и (како што е опишано подолу) според **функција**: превенција, интервенција и рехабилитација. Одредени програми можат да спаѓаат во рамките на повеќе функционални или видови области. Некои експерти сугерираат дека рамките за намалување на насилството кај бандите или моделите на јавното здравство (разгледувано во Делот 3.5.) можат да бидат корисни во насока на развивање и групирање на програмите за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹⁷

Програмите за превенција се програми што се вообичаено дизајнирани за да се создаде отпорност кај заедницата против насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и општествена кохезија со цел намалување на нивната привлечност. Овие програми, со кои се таргетираат

16 Џејмс Калил и Мартин Зеутен, „Спротивставување на насилен екстремизам и намалување на ризик: Водич за дизајнирање и евалуација на програми“, Извештај од Вајтхал, RUSI, 8 јуни 2016 година, https://rusi.org/sites/default/files/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf.

17 Дејвид П. Ејсенман и Луис Флавахан, „Канаринци во рудникот за јаглен: Интерперсонално насилство, насилство на банди и насилен екстремизам преку лупа за превенција на јавното здравје“, Меѓународен преглед на психијатријата 29, бр.4 (август 2017 година) 341–349, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28805121>; и YouthPower, „Практики што ветуваат - вклучување на млади во мирот и безбедноста и во спречување и спротивставување на насилен екстремизам“, септември 2017 година, <https://static.globalinnovationexchange.org/s3fs-public/asset/document/Peace%20and%20Security%20Brief%209-21-17%20PRINT%20FINAL-OK.pdf?dV0v5HTaHk3AnPea6AL3145G5XbUJ2A0>.

заедници што сè уште не се радикализирани кон насилство, се јавуваат во различни форми. На пример, тие можат да вклучуваат учење за мирот и толеранцијата; промовирање на човековите права и доброто владеење; стручни обуки и менторства; подигање на свеста за заканата од насилен екстремизам во училиштата; кампањи за информирање на јавноста и дебати во заедницата за чувствителни теми; дебати во рамките на една иста верска заедница и дебати помеѓу повеќе различни верски заедници; програми за зајакнување на жените и младите; градење на капацитети кај наставниците и лидерите на заедницата во насока на нивно вклучување во активности од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; медиумски пораки и контранаративни кампањи, како и градење доверба помеѓу заедницата и органите задолжени за спроведување на законот, итн. Во контекст на јавното здравство ова е познато како „примарна превенција“.

Програми за интервенција вообичаено се насочени кон лица што се изложени на ризик, а со истите се настојува да се интервенира во патеката на лицето додека тоа се движи кон терористичка радикализација и не ја преминало линијата на криминална активност. Програмите што спаѓаат во рамките на оваа категорија понекогаш се нарекуваат како „исклучни (offramps)“ или „излезни програми“. Програмите се доброволни и вклучуваат психосоцијална поддршка, менторство, теолошка/доктринарна дебата, едукација, обука за вработување, поддршка, како и механизми за упатување (централна тема на овој Водич).

Од аспект на јавното здравство, механизмите за упатување или слични програми од полето на интервенции се класифицирани како „секундарна превенција“. Програмите се дизајнираат во насока на идентификување на лица кои се подложени на зголемен ризик од насилен екстремизам (кај нив постојат еден или повеќе фактори на ризик од насилство) и давање помош со цел на истите да им се помогне да го поправат однесувањето што обично се јавува кај лица пред да се впуштат во насилство.¹⁸

Програми за рехабилитација се програми со кои во различни фази на радикализација се таргетираат лица кои се радикализирани кон насилство (вклучувајќи сторители на терористички дејства), а истото може да важи и за нивните семејства. Овие видови на програми како што вклучуваат затворска дерадикализација (повлекување од таквата активност), така вклучуваат и постзатворски програми за згрижување што се фокусираат на рехабилитација и реинтеграција на сторителите на терористички

---

¹⁸ Стеван Вејн и други, *Искористување на таргетирана програма за спречување на насилство во насока на спречување на насилен екстремизам: Една формативна евалуација во Лос Анџелес*, Универзитет на Илиноис во Чикаго и Калифорниски универзитет, Лос Анџелес, 2016 година, https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/862_OP5R_TP_LA-Formative-Evaluation_180817-508.pdf.

активности, како и на враќање на странските терористички борци и нивна повторна интеграција во општеството¹⁹. Некои програми овозможуваат образовни активности и стручна обука, советување, можности за вработување и дијалог за релевантните идеологии.

---

¹⁹ Во една неодамнешна публикација на ОБСЕ и ОДИХР опишани се многу од правните и концептуални предизвици, како и предизвиците во однос на човековите права при адресирањето на прашања што се однесуваат на „Странски терористички борци“. Види ОБСЕ и ОДИХР, *Насоки за справување со законите и предизвиците во поглед на „странските терористички борци“ кога се применува рамка за човекови права*, 2018 година, <https://www.osce.org/odihr/393503?download=true>.

3. КЛУЧНИ ПРАШАЊА ЗА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА УПАТУВАЊЕ ОД ОБЛАСТА НА С/ СНЕРВТ

3.1 Што претставува еден механизам за упатување од областа на С/СНЕРВТ

Еден механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вообичаено, претставува мултиагенциска и/или мултидисциплинарна програма, платформа или иницијатива што:

1. Вклучува претставници од мноштво општински или други владини агенции, организации што се фокусираат на работи значајни за заедницата и организации на граѓанското општество што се занимаваат со работи во рамките на различни дисциплини како што се образованието, здравството, социјалната помош, младите, спортот, а, ако е соодветно, и полицијата и корективните казни;
2. Прима информации упатени од страна на членови на заедницата или државни ентитети за поединци што се идентификувани како најранливи и склони да се вклучат во екстремистичко насилство, но сè уште ја немаат поминато линијата на кривично дело, и тоа во најраните фази на екстремизам и радикализација;
3. Ги оценува ризиците и заштитните фактори, како и слабостите на лицето кое е упатено кон една таква програма, а во насока на утврдување на соодветни дејства што треба да се преземат; и

4. Дизајнира, доставува, набљудува и оценува индивидуално подготвени интервенции или планови за поддршка со кои се адресираат факторите на ризик и слабостите кај лицата што се сметаат дека се најподложни на ризик или најранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а во насока да им се помогне да тргнат по различен и ненасилен пат.

Таквите механизми, првенствено, се наменети за употреба од страна на загрижените семејства или членови на заедницата кои се сомневаат дека одредено лице може да е во фаза на радикализација, но сè уште не извршило насилство. Механизмите за упатување нудат опција што е различна од таа што опфаќа повикување на полиција, а со такво повикување на полиција може да постои ризик од итна интервенција и примена на несоодветни правни дејства. Овие механизми имаат за цел во рана фаза да го прекинат и свртат во спротивен правец процесот на радикализација преку мобилизирање на фактори кои можеби се подобро поставени да „испорачаат ефикасна и превентивна интервенција од причина што тие, за разлика од полицијата, имаат подобра компетентност, експертиза, кредибилитет (кај членовите на заедницата) и легитимитет“.²⁰ Тие можат да помогнат во затворањето на јазот кај идентификуваните случаи во кои е изразено само грижа, а не е соодветно органите задолжени за спроведување на законот да интервенираат бидејќи поединците немаат извршено кривично дело, при што нивното евентуалното вклучување (на органите задолжени за спроведување на законот) би можело да биде само контрапродуктивно.

Механизмите за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се осмислени за да се дополнат пошироките програми или политики за истиот, кои се фокусираат на општествени групи или заедницата, како и контратерористичките мерки што можат да ги засегнат човековите права.

Одреден број на такви механизми се иницирани во рамките на подрачјето на ОБСЕ. Некои се предводени од владите – национални или субнационални - а други се предводени од страна на невладини организации (НВО). Некои ги предводи полицијата, а во други полицијата или е малку вклучена или воопшто не е вклучена. Некои се фокусираат тесно на спречувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а во други насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се вклучени како дел од различни форми на насилство кои се предмет на превенција. Одредени механизми вклучуваат тимови што се поврзуваат и комуницираат од далечина, некои тимови работат на интегриран начин, а некои се колоцирани или доаѓаат заедно по потреба за да се справат со некое конкретно разоткривање на закана или конкретен случај.

20 ОБСЕ, Спречување на тероризам и спротивставување на насилен екстремизам

Општо кажано, механизмите од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам сподедуваат неколку заеднички елементи:²¹

1. Учеството е, генерално, доброволно;
2. Вообичаено, нивното функционирање зависи од процената на ризик како и од други алатки со кои се мерат ризиците, потребите и промените во однесувањето на лицата кои се упатени кон механизмот или кај кои веќе се интервенира и реализира план за поддршка; таквите процени обично ги вршат соодветно обучени стручни лица;
3. Тие често вклучуваат поголем број на актери - во рамките на различни дисциплини и/или државни агенции – па, како резултат на тоа, за нив е потребно да се развиваат нови канали за координација и протоколи за размена на информации;
4. Нивната мултидисциплинарна природа им овозможува да можат да се справат со релативно обемниот сет на фактори (преку приспособени интервенции или пошироки планови за поддршка) што причинуваат одредени лица да станат ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; и
5. Нивната ефикасност зависи од заложбата, вештините и искуството на практичарите што се вклучени во работата со лицето кое е предмет на интерес на одреден механизам, како и од нивото на доверба помеѓу различните стручни лица и агенции што се инволвирани во механизмот, но и од нивото на меѓусебна доверба помеѓу самите стручни лица, агенции и релевантните локални заедници.

21 ОБСЕ, *Спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Идеи, препораки и добри практики од регионот на ОБСЕ*, Петар Њуман, 28 септември 2017 година, <https://www.osce.org/chairmanship/346841?download=true>.

3.2 Кои се различните модели на таквите механизми?

Иако механизмите за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам често пати имаат заеднички карактеристики, тие се јавуваат во различни форми и големини. Овие разлики можат да се однесуваат: на структурата на механизмот (од горе надолу²² или е локално управуван²³); на неговиот главен имплементатор (државен орган на национално ниво, локална самоуправа или други субнационални владини органи, локални органи задолжени за спроведување на законот или невладина организација); на тоа кои локални даватели на услуги и други партнери се вклучени (на пример, наставници, социјални работници, професионалци за ментално здравје, младински работници, верски лидери и други лидери на заедницата, организации на граѓанското општество, како и полицијата); и на тоа дали тие го ставаат фокусот на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам²⁴ или на поширок сет работи што се однесуваат на заштита од насилство.²⁵ Службите за разузнавање, обично, не се стандарден партнер, но во рамките на одредени ограничени околности, тие можат да се вклучат во одредени специфични случаи.

Земјите членки на ОБСЕ како што се Белгија, Канада, Данска, Финска, Франција, Луксембург, Холандија, Норвешка и Обединетото Кралство имаат мултиагенциски платформи каде се врши упатување, проценување и дискутирање на индивидуални случаи. Многу од овие програми се организирани на ниво на локална самоуправа или на друго субнационално ниво, а тоа е така бидејќи на ова локално ниво можат да се најдат најголемиот дел на информации и даватели на интервенции. Различни термини се користат во опишувањето на овие механизми, како што се „маси за разгледување на ситуацијата (situation tables)“ (Канада), „инфокуќи“ (Данска), „безбедносни куќи“ (Холандија), „партнерски маси“ (Белгија) и „панели“ (Велика Британија).

22 На пример, види ја британската Програма за превенција Чанел, <https://www.gov.uk/government/publications/channel-guidance>.

23 Види, на пример, Флоријан Кехаја, Скендер Партеши и Ментор Врајоли, *Мапирање на состојбата на вклученост на институциите и заедниците во спротивставување на насилниот екстремизам во Косово*, Косовски центар за безбедносни студии, февруари 2017 година, <http://www.qkss.org/en/Reports/Mapping-the-state-of-play-of-institutional-and-community-involvement-in-countering-violent-extremism-in-Kosovo-864>.

24 Европска комисија, „Модел – Архус: Спречување на радикализација и дискриминација во Архус“, https://ec.europa.eu/home-affairs/node/7423_en.

25 Види, на пример, ПНЗОУ - Торонто, <https://www.toronto.ca/community-people/public-safety-alerts/community-safety-programs/focus-toronto/>.

3.3 Кои се некои од придобивките од користењето на механизам за упатување од областа на С/СНЕРВТ?

Механизмите за упатување што се користат за адресирање на поединци, кои се подложени на ризик или се ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, нудат повеќе придобивки кога претставуваат дел од сеопфатен пристап кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Со нив можат да се зајакнат напорите што ги преземаат поголем број на фактори во насока на идентификување и осигурување дека луѓето што се подложни на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ја добиваат потребната поддршка во порана фаза на радикализација, а тоа со цел да се спречи процесот на самата радикализација да премине кон насилство. Механизмите за упатување овозможуваат мобилизација на актери – првенствено, локални актери кои се вообичаено најдобро поставени за да понудат ефикасна и превентивна интервенција бидејќи тие ја имаат посебната компетентност, експертиза, се сметаат дека поседуваат кредибилитет и легитимност, а такво нешто немаат полицијата или други ентитети. Како што е подвлечено во Водичот на ОБСЕ за заедничко работење на полицијата со заедницата и насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, овие механизми „можат да помогнат за затворање на јазот кога се идентификуваат одредени случаи што предизвикуваат загриженост и треба да се адресираат, а при една ваква ситуација не постои оправданост органите задолжени за спроведување на законот да интервенираат, при што какво било вклучување на полицијата би било, всушност, контрапродуктивно“.²⁶

Многу е важно да се мобилизираат фактори што не се поврзани со органите задолжени за спроведување на законот како и да се затвори таквиот јаз. Како што е забележано во „Меморандумот за добри практики од Рабат и Вашингтон“, издаден од страна на Глобалниот форум за контратероризам (ГФКТ) во септември 2016 година (и кој препорачува земјите да ја разгледаат опцијата за развивање на мултидисциплинарни механизми за упатување), постојат случаи на непостапување од страна на локалните власти по однос на пријави добиени од страна на одредени семејства, наставници или социјални работници за постоење на сомнежи и знаци на радикализација кон насилство кај одредени лица. Во други случаи, забележано е дека

²⁶ ОБСЕ, *Спречување на тероризам и спротивставување на насилен екстремизам*, стр.165–166.

одредени членови на семејства одлучиле да не ги пријавуваат нивните сомнежи од страв од итна и несоодветна акција на органите задолжени за спроведување на законот.²⁷

Механизмите за упатување, доколку се правилно дизајнирани – доколку содржат гаранции дека случаите ќе бидат упатени кон полицијата само ако постојат исклучителни околности за такво нешто (на пример, кога постои непосредна опасност од насилство) – можат да дадат одреден број на придобивки:

1. Зголемување на веројатноста дека семејствата и други засегнати членови на заедницата ќе информираат за поединци кои покажуваат знаци на радикализација кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам пред тие да се впуштат во насилство;
2. Градење на доверба помеѓу заедниците и владата;
3. Поттикнување на учество на спектар на стручни лица кои, инаку, можеби не би биле подготвени да се ангажираат во потенцијално чувствителна интервенција од областа на спречување и спротивставување на насилен екстремизам;
4. Промоција на мултидисциплинарен пристап и овозможување на споделување на информации помеѓу различни агенции и организации во врска со пријавени и веќе упатени лица кон одредена програма (во рамки на параметрите што се однесуваат на заштитата на податоци и стандардите на приватност);
5. Обезбедување на попрецизна процена на ризиците од активностите на ранливите поединци како и нивните потреби; таква попрецизна процена не може да се обезбеди преку примена на програма за интервенција за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам што ги имплементира само еден стејкхолдер; и
6. Овозможување на поединецот, кој е упатен во одреден механизам, одеднаш да се приклучи во спектар на различни услуги за тој да извлече поголема корист од сеопфатниот план за поддршка, а тоа не е случај кога имаме само една агенција или организација што обезбедува само еден вид на услуга. Со ова се признава дека радикализацијата кон насилство претставува

27 Глобален форум за контратероризам (ГФКТ), *Иницијатива за адресирање на домашен тероризам: Добри практики од Рабат и Вашингтон за спречување, откривање, интервенирање и одговор на домашен тероризам*, септември 2018 година, стр. 1 https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/C/GCTF-Rabat-Washington-Good-Practices_ENG.pdf?ver=2018-09-21-122245-707

сложен процес и дека не е возможно една агенција или организација самата да може да ги адресира сите ранливости или да ги намали факторите на ризик.

Недоволното разгледување на поврзаните ризици при развивање на механизми за упатување може да предизвика долгорочна штета и негативно да влијае врз самиот проблем за кој тие се дизајнирани да го адресираат.

3.4 Во кои други контексти се користат механизми за упатување и како тие можат да се разликуваат од механизмите вклучени во С/СНЕРВТ?

Сè повеќе и повеќе се посветува внимание на развивањето на механизми за упатување на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, при што е важно да се има предвид дека механизми за упатување се развивани и во други контексти, за различни цели и во различни форми. Вообичаено, тие се користат тогаш кога е потребен сеопфатен сет на услуги (кој опфаќа различни агенции и/или дисциплини) за адресирање на потребите на ранливите поединци.

3.4.1 Трговија со луѓе

Во 2004 година, Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОДИХР) креираше прирачник со цел на земјите членки да им обезбеди насоки за тоа како тие да дизајнираат и имплементираат **национални механизми за упатување (НМУ) во борбата против трговија со луѓе и за давање на поддршка на жртвите.**²⁸ Клучниот елемент на ваквите механизми вклучува процес на идентификување на претпоставени жртви на трговија со луѓе од страна на мултидисциплинарна група на стејкхолдери, составена од национални и субнационални, владини и невладини актери, како и овозможување на соработка меѓу нив во насока на

28 ОБСЕ и ОДИХР, *Национални механизми за упатување—Приклучување кон напорите за заштита на правата на жртвите на трговија со луѓе: Практичен прирачник*, 13 мај 2004 година, <https://www.osce.org/odihr/13967>. Со овој прирачник се обезбедуваат насоки за тоа како да се дизајнираат и имплементираат одржливи механизми и структури за борба против трговија со луѓе и давање поддршка на жртвите. Со него, исто така, се даваат насоки за тоа како да се следат и градат капацитетите на таквите механизми и структури. Прирачникот моментално се ажурира и повторно треба да се издаде во 2019 година.

утврдување дека жртвите ги добиваат потребните специјализирани услуги од страна на повеќе даватели на услуги (често пати се работи за повеќе од еден давател на услуги).

Прирачникот се заснова на Акцискиот план на ОБСЕ за борба против трговија со луѓе. Прирачникот, одобрен на средба на Министерскиот совет одржана во 2003 година, препорачува дека „земјите членки на ОБСЕ треба да засноваат национални механизми за упатување преку градење на партнерства помеѓу граѓанското општество и органите задолжени за спроведување на законот, создавање на насоки за правилно идентификување на лица кои биле предмет на трговија со луѓе, како и преку основање на крос-секторски и мултидисциплинарни тимови за развој и мониторинг на политики“.²⁹

Како што е дефинирано во прирачникот, еден национален механизам за упатување

претставува рамка на соработка преку која државните актери ги исполнуваат нивните обврски за заштита и унапредување на човековите права на лицата жртви на трговија со луѓе и ги координираат нивните напори во стратеско партнерство со граѓанското општество. Основната целна еден национален механизам за упатување е да се утврди дека човековите права на тргуваните лица се почитуваат и да се обезбеди ефикасен начин на упатување на жртвите на трговија со луѓе кон соодветни служби за да им се даде помош. Покрај тоа, националниот механизам за упатување може да функционира во насока намагање да се подобри националната политика и процедури во поглед на широкиот спектар на прашања поврзани со жртвите на трговија со луѓе, како што се прописите за престој во државата и репатријација, обесштетување на жртвите и заштитата на сведоци. Со националните механизми за упатување може да се основаат национални планови за акција, а и може да се поставуваат одредници за оценување дали се исполнети целите.³⁰

Иако националните механизми за упатување се различни според големина и структура, во Водичот се препорачува тие да бидат „дизајнирани во насока на формализирање на соработката помеѓу владините агенции и невладините групи што работат со тргувани лица“. За разлика од механизмите за упатување со кои се адресираат прашања од областа на насилниот

²⁹ ОБСЕ, „Акциски план за борба против трговија со луѓе“, Дел V, член 3, јули 2003 година.

³⁰ ОБСЕ и ОДИХР, Национални механизми за упатување, стр. 15

екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, кои вообичаено претставуваат програми што се локално предводени (дури и кога се дел од еден национален пристап), механизмите за заштита на правата на тргувани лица функционираат на национално (и понекогаш субнационално) ниво. Вообичаено, тие се предводени од страна на национален координатор (често пати се работи за висок владин службеник) и за нив се организираат тркалезни маси на кои учество земаат високи претставници на владините агенции и граѓанското општество, при што самите учесници на тие тркалезни маси креираат препораки за националната политика и процедури што се однесуваат на жртвите на трговија со луѓе.

3.4.2 Родово-базирано насилство

Механизми за упатување се развивани и за **спречување и адресирање на родово-базирано насилство (РБН)**, вклучувајќи го и домашното насилство, кое, како трговијата со луѓе, е признаено како мултидимензионален проблем што бара холистички, координиран и индивидуализиран одговор.³¹ Жените што поминале низ родово-базирано насилство имаат повеќе и посложени потреби од помош и тие потреби можат да вклучуваат: медицинска нега, безбедно сместување, психолошко советување, полициска заштита и правно советување. Помала е веројатноста дека само една агенција или невладини организации ќе може да ги обезбеди сите овие услуги, па така, постои потреба од „одговор од повеќе сектори кои ги координираат услугите на сите релевантни даватели на услуги“, а во насока на „осигурување дека постои доволно сеопфатна поддршка за жртвите на родово-базирано насилство“.³² Во такви контексти, со цел заштита и помагање на жртвите на родово-базирано насилство, како и спречување на самото насилство и кривично гонење на неговите сторители, во голем број на земји во светот развивани се системи за упатување што поврзуваат различни субјекти со различни мандати во рамките на одредена мрежа на соработка. Вообичаено, тие вклучуваат владини, невладини и понекогаш меѓународни организации, како и даватели на услуги од областа на менталното здравје и социјалните услуги и други стручни лица.

31 WAVE Network, Европски инфоцентар против насилство и Фонд за население на Обединетите нации (УНФПА), *Канцеларија за Источна Европа и Централна Азија, Зајакнување на одговорот на здравствениот систем кон родово-базирано насилство во Источна Европа и Централна Азија: Пакет со ресурси*, <http://www.health-genderviolence.org/programming-for-integration-of-gbv-within-health-system/practical-steps-and-recommendations-for-in-0>. За преглед на вакви програми во Западен Балкан, види ОН Жени, Регионална програма за запирање на насилство врз жени во Западен Балкан и Турција, <http://eca.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/regional-programme-in-the-western-balkans-and-turkey>.

32 WAVE и УНФПА, *Зајакнување на одговорот на здравствениот систем кон родово-базирано насилство*.

3.4.3 Заштита на деца од ранливи групи

Друга област каде често се употребуваат механизмите за упатување се однесува на **заштитата на деца од ранливите групи**.³³ Децата и семејствата кои се погодени од насилство, болест или други неволји се соочуваат со ранливост во однос на повеќе работи. При такви случаи, упатувањето вклучува „процес на препознавање на ризик или загриженост за одредено дете или домаќинство, процес на одлучување дали е потребно да се преземе некое дејство, како и процес на обезбедување информации за истото или процес на упатување на клиентот до идентификуваните услуги“.³⁴ Упатувањата, односно информациите за потреба од интервенција, вообичаено тука се доставуваат преку телефонски линии за помош или од еден давател на услуги до друг таков давател.

3.4.4 Лекции од други области

И покрај фактот што секој механизам треба да биде специфичен на контекстот, имајќи го предвид тематскиот фокус и културните и социјални нијанси, како и капацитетите и потребите на заедниците и поединците, односно корисниците, постојат лекции од примената на претходни механизми за упатувања од други области, а кои можат да бидат релевантни при дизајнирање и операционализирање на механизми за справување со, *interalia*, случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Овие лекции вклучуваат и укажуваат дека:

1. Инвестициите во самите механизми за упатување треба да ги надополнат веќе постојните механизми во другите агенции и организации за кои се смета дека најверојатно ќе помогнат во развивање и испорачување на интервенции или планови за поддршка што се дизајнирани да ги адресираат слабостите на лицата кои се упатени кон механизмот; ова вклучува психосоцијални и други агенции за советување и социјална заштита;
2. Членовите на механизмот и членовите на релевантните заедници мора да имаат јасно разбирање за тоа што се настојува да се постигне со програмата; членовите на механизмот за упатување мора да имаат општо познавање за тоа како тој механизам ќе функционира;

33 Кети Ројлен, Сиан Лонг и Џеркер Едстром, *Патеки кон заштита – Механизми за упатување и управување со случаи за деца од ранливи групи во Источна и Јужна Африка: Научени лекции и начини да се оди напред*, Институт за развојни студии – Центар за социјална заштита, јуни 2012 година, <http://www.socialserviceworkforce.org/system/files/resource/files/Pathways%20to%20protection%20%E2%80%93%20referral%20mechanisms%20and%20case%20management%20for%20vulnerable%20children%20in%20Eastern%20and%20Southern%20Africa.pdf>.

34 Агенција за помош и развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД), PEPFAR и 4Children, *Механизми за упатување за деца без родители или деца што се ранливи на ХИВ*, 2018 година, https://ovcsupport.org/wp-content/uploads/2018/03/1805-34655_Referrals-Mech_FINAL.pdf.

3. Јасните и силни мандати и протоколи се важни, вклучително и тие со кои се објаснуваат улогите и одговорностите на сите членови на механизмот и се регулира процесот на споделување на информации помеѓу самите нив;
4. Со цел поддржување на одржливо функционирање на механизмот, мора да постојат адекватни финансиски и човечки ресурси, вклучително и наменски буџетски линии;
5. Иницијативите што се насочени кон заедницата треба да ги дополнуваат индивидуализираните услужни сервиси што се достапни во рамките на целиот механизам за упатување; и
6. Потребно е фокално лице за да ги поврзе различните актери што се вклучени во механизмот, како и да се ангажира со засегнатиот поединец и членовите на семејството.³⁵

3.5 Примена на лупа на јавното здравство при процесот на инвестирање во превенција

Денес, сè повеќе се признава, вклучително и од страна на земјите членки на ОБСЕ, дека процесот на спротивставување и спречување на тероризам не може да биде ограничен само во рамките на традиционалните пристапи и алатки што ги применуваат органите задолжени за спроведување на законот и Јавното обвинителство. Наместо тоа, тие треба да бидат дополнети со сеопфатен општествен пристап, како и со превентивни напори и напори што се предводени од самата заедница и што ќе вклучуваат широк спектар на невладини и субнационални стејкхолдери, како и такви стејкхолдерични активности кои се надвор од доменот на спроведувањето на законот; механизмите се најефикасни тогаш кога тие вклучуваат партнерства, како што се партнерствата помеѓу владата и граѓанското општество, безбедносните и небезбедносните актери и националните и субнационалните стејкхолдери. Со овие напори не треба да се настојува да се создаваат само отпорни општества и кохезивни заедници што ќе можат да го спречат вкоренувањето на насилан екстремизам и радикализам кои водат кон тероризам во нивните подрачја (или што ќе можат да го издржат шокот од такво нешто), туку со истите треба, исто така, да се помогне на поединците што се идентификувани како подложни на ризик од насилан

---

³⁵ Ibid.

екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам да се тргнат кон патот на мирот пред тие да извршат екстремистичко насилство.

Со зголеменото препознавање на степенот на штетата што насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам може да ја нанесе врз општеството, што е многу посериозно за разлика од безбедносните ризици што произлегуваат од активностите на еден насилен екстремист или директната штета што еден напад може да ја предизвика, превентивните пристапи кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам сè повеќе се потпираат на лекции од областа на јавното здравје, кое традиционално е поврзано со спречување на болести и промовирање на здрави однесувања и средини. Во рамките на тие лекции влегува и важноста од идентификување на практични и заштитни интервенции со цел справување со потенцијалните закани, а кои интервенции можат позитивно да влијаат врз секојдневните животи на поединците.³⁶ Исто така, пристапот на јавното здравствонуди можности за повеќенаменско програмирање, избегнување на стигматизирање и искористување на ресурсите на јавното здравство, нешто што не би било возможно доколку би се применил пристап што содржи активности преземени од страна на органите задолжени за спроведување на законот. Тие ресурси вклучуваат професионалци за ментално здравје, социјални работници и други работници од јавното здравство - од кои сите денес сè повеќе и повеќе се вклучени во пошироките напори за намалување на насилството во нивните заедници.

Со оглед на овие придобивки, тројниот модел на јавното здравство прикажан на слика бр.1 сè повеќе се применува на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам . Како што е објаснето во еден извештај објавен во 2016 година од страна на Националниот конзорциум за изучување на тероризам и одговори против тероризам, при Универзитетот Мериленд, примарната превенција често вклучува:

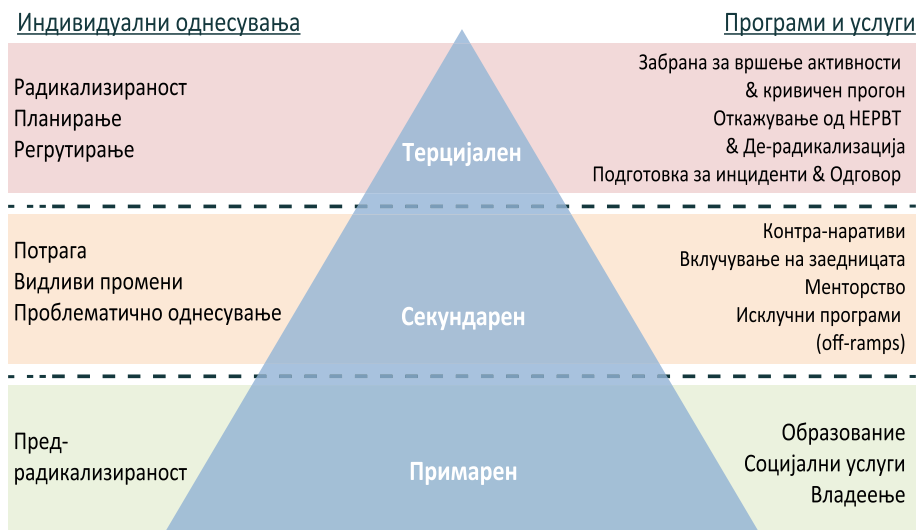
стратегии на ниво на заедницата кои го ублажуваат менливиот ризик (на пример, достапност на насилни екстремистички медиуми) и искористување на заштитните фактори (на пример, поддршка на родителите, социјални мрежи, управување со очекувања, верско знаење и образование) кои емпириски или теоретски се поврзани со спречување на насилен екстремизам. Секундарната превенција може да вклучува стратегии

---

36 Стеван Вејн и Дејвид Ејсенман, „Како јавното здравство може да ги подобри иницијативите за спротивставување на насилен екстремизам“, Национален конзорциум за изучување на тероризмот и одговорите против тероризмот (ИТОТ), Универзитет Мериленд, 5 април 2016 година, <https://www.start.umd.edu/news/how-public-health-can-improve-initiatives-counter-violent-extremism>.

насочени кон поединци кои претходно се идентификувани како лица кои поседуваат одредени карактеристики што ги ставаат во зголемен ризик од приклучување кон насилен екстремизам, како што е изложеност на насилни екстремистички идеологии или блискост со радикализирана социјална мрежа. Терцијарната превенција може да вклучува стратегии насочени кон поединци кои веќе ги имаат прифатено насилните екстремистички идеологии или се во контакт со насилни екстремисти, но не се ангажирани во планирање или извршување на акти на насилство.³⁷

Слика бр.1. Модел на јавното здравство за спречување на насилен екстремизам

Извор: Џонатан Чалгран и други., *Спротивставување на насилен екстремизам: Примена на моделот на јавното здравство*, прво издание. (Универзитет Џорџтаун, Центар за безбедносни студии, Работна група за суштински прашања од национална безбедност, 2016 година), <http://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2016/10/NSCITF-Report-on-Countering-Violent-Extremism.pdf>. Терминологијата што се користи на сликата не значи дека мора да соодветствува со таа на ОБСЕ.

Механизмите за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, кои се фокусираат на некриминални активности и актери, се наоѓаат точно во **секундарниот превентивен простор**. Со нив се настојува да се зголеми веројатноста дека семејствата, пријателите и наставниците - едни од тие што најверојатно можат да забележат рани знаци на ранливост и склоност

37 Ibid.

кон екстремизам и радикализација - ќе можат да добијат пристап до обучени професионалци во доверливи локални агенции и организации (вклучително даватели на социјални услуги и услуги од областа на менталното здравје) со цел да можат да побараат и да добијат помош во врска со одредено лице кое е подложно на ризик, пред тоа да се посвети на екстремистичко насилство.

3.6 Која е соодветната улога за органите задолжени за спроведување на законот?

Овие механизми во голем дел често се водат од безбедносните императиви. Меѓутоа, механизмите за упатување треба подеднакво да се залагаат и да придонесуваат кон градење на поздрави и отпорни заедници; впрочем, насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам не се само закана за безбедноста, туку тие се и социјален феномен кој, доколку не се адресира, може да има далекусежно влијание врз поединците, семејствата, заедниците и општествата. Како такви, со цел да успеат, механизмите за упатување се потпираат на разновидна група на актери од односната заедница и на други актери кои не се поврзани со вршење на активности од областа на спроведувањето на законот. Како што е наведено погоре, локалните органи задолжени за спроведување на законот можат, под соодветни околности, да имаат улога во таков механизам. Во некои случаи, полицијата може да има извршено упатување на поголем број на лица кон одреден механизам, па поради оваа и други причини, полицијата можеби ќе треба да биде вклучена во процената на ризиците или слабостите кај лицата кои се пријавени како ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Сепак, улогата на полицијата, доколку има некоја, треба внимателно да се калибрира врз основа на бројни фактори, како што е дискутирано во Делот 4.2. од овој Водич.

4. ПРЕДИЗВИЦИ И ПОТЕНЦИЈАЛНИ НЕГАТИВНИ ПОСЛЕДИЦИ

Врз основа на информациите и искуствата стекнати од страна на земјите членки на ОБСЕ на полето на развивање на механизми за упатување што адресираат случаи на насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, професионалците што развиваат вакви програми, најверојатно, ќе треба да изнајдат начини за надминување на големиот број предизвици и да избегнат низа потенцијални негативни последици што можат да произлезат од самите такви механизми.

4.1 Градење на поддршка кај заедницата и избегнување на стигматизирање

Оние кои се вклучени во дизајнирањето на таков механизам треба да ја земат предвид потребата да се обезбеди и да се одржи широка поддршка кај разновидната група на стејкхолдери кои се од клучно значење за успехот на програмата. Оваа група ги опфаќа заедниците - семејствата, наставниците, младите и социјалните работници, како и лидерите на заедницата – кои многу често ќе претставуваат битен фактор за делотворното функционирање на механизмот за упатување. Исто така, групата вклучува агенции и организации што ќе вршат проценување на слабостите и потребите кај упатените лица, при што, тие или ќе дизајнираат и испорачуваат приспособени интервенции или пошироки планови за поддршка, или ќе препорачуваат друг соодветен тек на дејствување.

Имајќи го ова предвид, внимателно треба да се размисли за **обемот и брендирањето** на механизмот. На пример, оние кои се вклучени во развојот на механизмите наменети за справување со случаи на насилан екстремизам

и радикализација кои водат кон тероризам треба да размислат за проширување на фокусот на програмата за таа, освен што ќе ги адресира случаите од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, да ги адресира и сите други форми на насилен екстремизам. Всушност, фокусот може уште повеќе да се прошири со цел да се адресира поширок сет на прашања поврзани со насилство и/или заштита, а кои ја засегаат релевантната заедница. Поверојатно е заедницата да прифати поширока програма отколку некоја што се фокусира само на една и потенцијално стигматизиращка тема поврзана со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а каде може да постои и зголемен ризик од етикетирање на луѓето кои припаѓаат на одредена верска, етничка или друга идентитетска група како „радикализирани“, „насилни екстремисти“, па дури и „терористи“.³⁸

Исто така, со таквиот пристап, веројатно, ќе се зголемат шансите дека членовите на семејствата, кои би можеле да бидат загрижени за стигмата поврзана со учество во механизам што се фокусира на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, ќе информираат, односно ќе упатуваат информации во врска со поединци што тие ги набљудуваат, а кои покажуваат ризици или слабости кон насилен екстремизам или тероризам. Покрај тоа, на тој начин подобро ќе му се овозможи на механизмот да ги искористи постојните институции и експертиза, особено во поглед на професионалците за ментално здравје и социјалните работници, кои можеби помалку се подготвени да учествуваат во механизам кој се смета за „секјуритизиран“ во одредена заедница и кое учество би можело да ја поткопа нивната постојна работа.³⁹

Слично на тоа, одлуката за брендирање (именување) на иницијативите треба да се донесе врз основа на тоа какво влијание би имал таквиот чекор врз поддршката, учеството и довербата кај релевантните стејхолдери.

Друг начин на избегнување на стигмата и градење на поддршка кај заедницата во поглед на механизмот за упатување е преку осигурување дека тој се фокусира на адресирање на слабостите кај поединци кои демонстрираат однесувања и манифестации што можат да доведат до насилен

38 Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација (МЗСОП) - Центар за одржување на најдобри стандарди на Европската Унија, „Прирачник - за како да се организира мултиагенска структура што ќе ги вклучува секторите за здравство и социјална заштита“, 18-19 мај, 2016 година, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ex-post-paper-handbook-ran-hsc-18-19-may-2016-copenhagen-dk_en.pdf.

39 Овој пристап претставува „добра практика“ според ГФКТ. Петтата добра практика од Добрите практики од Рабат и Вашингтон за спречување, откривање, интервенирање и одговор на домашен тероризам упатува кон тоа државите да ги вклучуваат прашањата од областа на НЕРВТ во пошироки кривично-превентивни програми и стратегии со кои, ќе се охрабрува соработката помеѓу граѓанското општество и органите надлежни за спроведување на законот во насока на адресирање на безбедносни проблеми со кои се соочуваат граѓаните... Ваквиот пристап може да помогне во насока на избегнување на дуплирање на услуги, оптимизирање на користењето на ресурсите и зајакнување на безбедноста и сигурноста. Исто така, со усогласување на програмите и услугите, како дел од пошироките напори за справување со криминалитетот, може да се придонесе за намалување на отуѓувањето на лицата или нивната стигматизација која често се јавува во простор исполнет со тероризам, како и за зголемување на учеството на граѓаните, таму каде што тоа е потребно и соодветно. Покрај тоа, инклузијата на антитерористички активности како дел од поголема антикриминална програма може да охрабри и придонесе да се ангажираат различни стејхолдери, вклучувајќи членови на локалната заедница како и приватниот сектор“. Види ГФКТ, Иницијатива за адресирање на домашен тероризам.

екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а не на поединци кои, едноставно, си ги изразуваат сопствените идеолошки, политички или религиозни верувања што се заштитени со Законот за човекови права. Потребно е да се прави ефикасна разлика помеѓу овие две широки категории на луѓе и истото опфаќа неколку чекори. Тие вклучуваат:

1. Зголемување на свеста кај релевантната заедница за потенцијалните рани знаци што покажуваат дека одредено лице може да биде под ризик на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и за придобивките од упатувањето на таквото лице кон одреден механизам;⁴⁰
2. Спроведување на прелиминарен преглед на лицата за кои се води постапка за упатување кон механизмот, а со цел да се отстранат оние што не се соодветни за механизмот пред да се спроведе формална процена на ризиците и слабостите – на тој начин, во раната фаза на процесот ќе се отстранат „лажните позитиви“⁴¹. Ова ќе помогне да се осигуриме дека човечките и финансиски ресурси на механизмот ќе бидат фокусирани на поединци кои, најверојатно, имаат потреба од некаква интервенција или друга поддршка. Со цел да се обезбеди конзистентност, прелиминарниот преглед можеби ќе треба да биде спроведен од страна на поединец или канцеларија;
3. Развивање на нови (или потпирајќи се на постојните) алатки или критериуми за членот на механизмот за упатување да може да ги процени ризиците што произлегуваат од поединци кои се упатени кон механизмот, како и нивните потреби, а притоа користејќи збир на видливи фактори на ризик и заштитни фактори. Во поглед на ова, важно е да се осигури дека сите такви алатки ги интегрираат родовите перспективи (со цел да се разгледаат разликите помеѓу родовите улоги) и дека се дизајнирани и имплементирани од страна на обучени стручни лица, „ притоа, без да се прибегнува кон профилирање што се прави на дискриминациски основи кои се забранети со меѓународното право“.⁴²

40 Со четврта добра практика од Добрите практики од Рабат и Вашингтон на ГФКТ се зајакнува ваквото гледиште. Со неа се препознава како членовите на заедницата, можат да ги забележат знаците за рано предупредување и да играат важна улога во помагањето одредени лица да се пренасочат надвор од патот на радикализацијата кон насилство⁴⁰ и како релевантните владини и невладини субјекти можеби ќе треба да ги зголемат своите ангажмани во заедницата и да ги зголемат активностите за подобрување на свеста кај заедницата за можните ризици и предупредувачки знаци од НЕРБТ.

41 Во општествените науки, „погрешен позитив“ претставува грешка во известувањето за податоците во кое тест-резултатот неправилно укажува на присуство на состојба, а се знае дека во реалноста таква состојба не е присутна.

42 Резолуција бр.2396 (2017 година) на Советот за безбедност на Обединетите нации. Како што претходно е дискутирано во Водичот, имајќи предвид дека е признаено од страна на Работната група за здравствена и социјална заштита, која функционира во рамките на МЗСОР-ЕУ, како и од страна на други експерти, постојат малку алатки за оценување на ризик што конкретно се насочени кон НЕРБТ и кои претходно биле тестирани. Вообичаено, алатките за процена на ризик за сторителите на терористички дела и насилен екстремизам, кои се наоѓаат во затворска средина, се применуваат во вонкривичен, превентивен простор. Види МЗСОР-ЕУ, „Процена на ризик околу осамени актери“ МЗСОР, 3&С3 Средба одржана на 11–12 декември 2017 година, Мечелен, Белгија, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_h-sc_risk_assessment_lone_actors_11-12_12_2017_en.pdf.

4. Осигурување дека професионалците што се вклучени во проценувањето на ризиците и потребите ја добиваат неопходната обука и имаат релевантна стручност за правилно користење на алатката, како и тоа дека при проценувањето не се применува пристап што опфаќа употреба на „контролен лист (checklist)“;⁴³
5. Осигурување дека услугите се достапни, како и тоа дека се располага со потребните буџетски линии, во насока на адресирање на различните потреби на поединци за кои членовите на механизмот утврдуваат дали е оправдано да се интервенира; и
6. Осигурување дека луѓето што се сметаат како ризични и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам не се третираат како потенцијални терористи или осомничени лица.

4.2 Оцртување на соодветна улога за органите задолжени за спроведување на законот

Како што е опишано во прирачникот на ОБСЕ за заедничкиот пристап на полицијата со заедницата и насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам потребен е софистициран и сеопфатен одговор што ќе вклучува не само ефикасни кривичноправни активности (во согласност со меѓународните стандарди за човекови права и владеење на правото) против лица кои поттикнуваат и се обидуваат да регрутираат други лица на тероризам, туку и мултидисциплинарни напори за спречување на поединци да се радикализираат кон насилство.⁴⁴ Во Водичот е нагласено како полицијата игра централна улога во одговорот на кривичната правда против насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, но, исто така, нагласено е и дека **нејзината улога треба да биде ограничена и внимателно опишана во проактивните превентивни напори, особено со оглед на ризиците од криминализирање на одредено однесување кое не го поминало криминалниот праг и ризиците од криминализирање на идеи, што е недозволиво.** Овие ризици постојат кај механизмите за упатување што адресираат прашања од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, особено со оглед на предизвиците кога се земаат нечии

43 Совет за безбедност на ОН, Комитет за контратероризам, Додаток од 2018 година на Мадридските насочувачки начела од 2015 година, Насочувачко начело број 5, https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2018/12/2018-Addendum-to-the-2015-Madrid-Guiding-Principles_as_adopted.pdf.

44 ОБСЕ, *Спречување на тероризам и спротивставување на насилен екстремизам*

претходни изјави и однесувања како показател на вклученост во истиот, како и со оглед на опасностите од сомневање врз целата популација што може да се предизвика со прерана вклученост на органите задолжени за спроведување на законот.

Полицијата често пати може да биде прва што ќе идентификува лица кои се подложни на ризик од радикализација или веќе се движат од патот на радикализацијата кон патот на насилството, но кои сè уште не извршиле кривично дело – упатувањето на поединци кон одредени механизми често се прави од страна на полицијата (како и од страна на загрижени наставници или членови на семејството и други). Сепак, полициските службеници, вообичаено, не се обучени да преземаат дејства (вклучително и давање помош и поддршка) во вонкривичен простор. Покрај тоа, нивното активно учество (а да не споменуваме за нивната лидерска улога) во програми што се дизајнирани да функционираат во кривичниот простор има потенцијал да го поткопа кредибилитетот и ефективността на таквите програми.

На пример, во зависност од локалниот контекст, за да ги заштитат од полициска истрага лицата кои се изложени на ризик и се склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или, пак, за да избегнат да бидат видени во негативно светло во рамките на нивните заедници, членовите на одредено семејството можат да изберат да не ги пријавуваат своите сомневања во механизам што го предводи полицијата. Накратко, во поглед на членовите на заедницата и организациите од заедницата, малку би било веројатно тие да можат да упатуваат лица подложни на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам кон механизам дизајниран за идентификување и адресирање на нивните слабости ако актерите што се одговорни за вршење на надзор и истражување на криминално однесување се и активно вклучени во еден таков механизам.⁴⁵ **Улогата на полицијата во такви механизми значително варира** во практиката, често пати во зависност од различни фактори. На пример, тие вклучуваат:

1. Ниво на доверба помеѓу органите задолжени за спроведување на законот и локалните заедници, особено во заедниците каде што постојат предизвикувачки динамики помеѓу мнозинството и малцинството и/или постконфликтни динамики;
2. Степен до кој заедниците имале негативни искуства со полицијата, особено кога со таквите искуства може да се обесхрабри учеството на професионалци и практичари кои не вршат работи од областа на спроведувањето на законот, а кај кои би можело да се јави загриженост дека нивната работа ќе стане секјуритизирана;

⁴⁵ Вашингтонски институт за политики на Блискиот Исток, *Поразување на идеолошки инспириран насилен екстремизам: Стратегија за градење на силни заедници и заштита на американската држава*, март 2017 година. <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/Transition2017-CVE-6.pdf>.

3. Дали вклученоста на полицијата може да ја задуши соработката со членовите на заедницата, кои би можеле да се почувствуваат дискриминирани или жртвувани како резултат на примена на превентивен пристап што ги опфаќа органите задолжени за спроведување на законот, во смисла дека прерано се настојува да се применат алатките на кривичното право во вонкривичен простор. Овој проблем особено е забележлив кога се разгледува еден механизам за упатување што тесно се фокусира на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а, притоа постои збир на проблеми со кои заедницата се соочува, ова важи особено кога се работи за една постконфликтна средина;
4. Дали органите задолжени за спроведување на законот во односната земја се децентрализирани и дали се применуваат начелата за заедничко работење на полицијата со заедницата;
5. Улогата на полицијата што со години ја има играно како свикувач (convener) на средби помеѓу владини актери и актери на заедницата (кои се занимаваат со работи различни од тие на органите задолжени за спроведување на законот);
6. Постоене на транспарентни протоколи за размена на информации за заштита на приватноста на поединецот и приватноста на податоците, како и смирување на загриженоста кај заедницата дека полицијата, доколку е вклучена, може да користи информации што се споделуваат со другите членови на механизмот за разузнавачки или полициски цели; и
7. Колку добро се опишани ограничените можности во кои може да се препрати информација за поединечен случај кон полицијата (на пример, кога постои ризик од непосредна опасност или, поопширно, кога такво нешто се бара со закон или релевантен професионален кодекс на однесување).

Не постои единствен модел за вклучување на полицијата во механизмите за упатување со кои се адресираат случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. На пример, во земјите како што се Данска, Финска и Норвешка, полицијата игра централна улога, тесно соработувајќи со училиштата, општинските социјални служби и давателите на услуги од областа на менталното здравје во рамки на соодветен механизам за упатување. Слично на тоа, секој поголем град во Холандија располага со „безбедносна куќа“ каде што претставниците на локалната власт, вклучително и службите за социјална работа, агенциите за домување, младинските работници и полицијата, седат на иста маса и разговараат за поединци што им го привлекле вниманието. Полицијата е таму да ги пренесе информациите до релевантните органи ако лицето, за кое е информирана

безбедносната куќа, претставува закана за националната безбедност. Со ограничената улога што полицијата ја има се олеснуваат блиските односи со верските заедници, лидерите на заедниците и младинските центри. Во рамките на безбедносните куќи секоја агенција учесник потпишува правни договори со што се овозможува да се разменуваат информации за лицата кои се предмет на интерес, односно ја загрижуваат заедницата, а на тој начин се надминуваат традиционалните бариери кај размената на информации помеѓу полицијата и стручните лица кои не вршат активности поврзани со спроведување на законот.⁴⁶

Во Обединетото Кралство, по приемот на информација за лице ранливо и склоно кон насилени екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, полицијата има законска одговорност да утврди дали постојат некои детали што одат во прилог на контратероризмот, при што самата таа е вклучена во почетната фаза на прегледот за да утврди дали упатувањето, односно пријавата е погрешна, направена на основа на погрешни информации или од злонамерност. Меѓутоа, за оние кои ќе ја поминат оваа почетна фаза, одлуката дали ќе биде прифатен нивниот случај не ја носи полицијата, туку „Чанел-панел (Channelpanel)“ составен од повеќе агенции и со кој претседава локалната власт (види го Анексот во врска со описот на Програмата Чанел). Стратегијата за превенција (ПРЕВЕНИРАЈ) на Велика Британија, која ја опфаќа Програмата Чанел, во моментот е во процес на независна ревизија; таквиот процес претставува важен облик на надзор за таквите напори.

Во Канада, полициската служба на Торонто ги свикнува граѓанското општество и агенциите на локалните власти околу локалниот механизам за упатување, кој, освен што адресира различни теми кај кои се применуваат мерки на заштита, тој, исто така, се занимава и со прашања од областа на насилени екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Сепак, во овој случај, полицијата цели да ги постави актерите што не вршат работи од областа на спроведувањето на законот во центарот на активноста, а, од друга страна, да ја минимизира нејзината сопствена улога и да ја направи периферна.⁴⁷ Во Едмонтон, недостатокот на доверба помеѓу локалната полиција и сомалиската заедница доведе до тоа воспоставувањето на локалниот механизам да биде предводено од невладината организација. Сепак, полицијата сè уште останува опфатена со активностите на механизмот, вклучително и во процесот на вршење на процена на ризикот што поединецот го претставува, а кој поединец бил упатен кон (пријавен кај) механизмот од страна на загрижени членови на заедницата или локални агенции, вклучувајќи ја и полицијата. Слично на тоа, во Отава, иако полицијата ја иницираше и водеше програмата наречена Интервенциски мултиагенциски маси за рана опасност (*MultiagencyEarlyRiskInterventionTab*

46 ОБСЕ, „Радикализација кон тероризам: Што да се прави? Пружи помош порано“, Прашање за безбедноста во заедницата, 2/2015, <https://www.osce.org/magazine/211761>.

47 Види ПНЗОО – Торонто.

les) (ИММРО), на кои подоцна им беше додадена компонента за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, сега со програмата за истиот раководи социјален работник, со оглед на чувствителноста во некои заедници во врска со вклученоста на полицијата околу прашањата што се однесуваат на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.⁴⁸ Оваа промена се јави како резултат на сознанието дека со пристапот кој е предводен од страна на полицијата во вонкривичен контекст, а во насока на справување со прашања од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, може да се поткопа довербата кај многу заедници.

Во Каљари, локалната полиција (во соработка со службите за заштита на соседството на Каљари) го воспостави механизмот за упатување наречен ReDirect (фокусиран само на случаи од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам) на барање на локалната муслиманска заедница, но со текот на времето улогата на полицијата во програмата ќе се сведе на пониско ниво, иако поголемиот дел од информациите што се препраќаат до механизмот за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се уште доаѓаат од полицијата.⁴⁹

Во Монреал, невладината организација Центар за спречување на радикализација што води кон насилство (ЦСРВН) функционира сосема независно од полицијата. Ова во голема мера се должи на фактот што заедницата во Монреал не ги одобрува активностите на нејзината локална полиција на ист начин како што тоа е случај со другите канадски градови, при што довербата на јавноста во неа е во недоволна мера, па така, за разлика од Центарот, полицијата е оневозможена да учествува во вонкривичниот простор. И покрај тоа, Центарот се придржува до протоколи во врска со тоа кога за одреден случај треба да се информира полицијата, при што 24 такви случаи (од 349) се споделени со полицијата во 2017 година.⁵⁰

Може да се заклучи дека повеќето примери за активното вклучување на полицијата во механизмите за упатување, кои се однесуваат на случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се од земји каде што постои барем одреден степен на доверба помеѓу полицијата и локалните заедници и каде што начелата на полициско

48 Полициска служба на Отава, „ИММРО – интервенциски мултиагенциски маси за рана опасност“, <https://www.ottawapolice.ca/en/news-and-community/MERIT.aspx>.

49 Петар Отис, „Ветувања и ограничувања што произлегуваат од користење на програми во кои полицијата и заедницата заедно соработуваат во локалната самоуправа во насока на спротивставување на насилен екстремизам: Програма Re-Direct од Каљари како студија на случај“, магистерски труд, Норвешки универзитет за животни науки, 2016 година, https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2443196/The_Promises_and_Limitations_of_Using_Municipal_Community_Policing_Programs_to_Counter_Violent_Extremism.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

50 Центар за спречување на радикализација кон насилство, *Годишен извештај: Спречување на радикализација што води кон насилство*, 2017 година, стр. 3, <https://indd.adobe.com/view/0fd55b6b-49d4-4306-9a06-9b5619063b35>.

работење се применуваат заедно со заедницата. Онаму каде што недостасува таква доверба, што е често случај во постконфликтните места каде што многу членови на заедницата, веројатно, имале негативни искуства со безбедносните актери, може да се разгледаат неколку насоки со цел да се избегне ваквите чувствителности да го задушат процесот на развивање на механизмот. На пример, развивањето на механизам што не би содржел никаква полициска вклученост (барем во неговата почетна фаза), и би се потпираше на агенции и организации во кои таргетираната заедница има доверба, би можело да претставува една од опциите; доколку постои потреба и е соодветно, полицијата би можела да се вклучи во подоцнежната фаза, откако механизмот ќе биде оформен и ставен во функција. Втората опција може да претставува јасното опишување на вклученоста на полицијата од самиот почеток. Тука би можело да се нагласи дека иако механизмот ќе ги прифаќа упатувањата, односно пријавите што произлегуваат од полицијата, таа нема да биде на маса кога ќе се дискутира секој поединечен случај, а механизмот нема ниту да споделува информации со неа, освен кога постои непосредна опасност од насилство или опасност по националната безбедност.⁵¹

4.3 Справување со општествените норми и ставови во врска со психосоцијалната помош и поддршка

Една од причините зошто механизмите за упатување стануваат сè попопуларна алатка на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам нивната способност на едно место да соберат широк спектар на професионалци за тие да извршат проценување на често сложените и повеќекратни потреби и слабости на лицата кои се изложени на ризик од прифаќање на екстремистичко насилство, а потоа да понудат „приспособени“ услуги за решавање на овие потреби. Експертизата за менталното здравје како и други видови на психосоцијална експертиза и поддршка, без разлика дали се обезбедени од страна на психијатри, психолози, семејни советници или специјалисти за траума, често се сметаат дека се - и често се - суштински дел од програмата.

51 Ова е пристап што го применува CommunityConnect, а механизмот за упатување го спроведува Бостонската болница за деца. Види Ерик Росанд, „Мултидисциплинарни и мултиагенциски пристапи кон спречување и спротивставување на насилен екстремизам: Успешна приказна што се појавува од областа на С/СНЕР“, Институт за економија и мир, Индекс на глобален тероризам, 2017 година: Мерење и разбирање на влијанието што произлегува од тероризам“, 2018 година, стр.72,

Иако не постои директна причинско-последична врска помеѓу менталната болест и насилниот екстремизам, сè повеќе се јавуваат докази што укажуваат дека во многу случаи младите кои се радикализираат кон насилство патат од слабо психолошко приспособување. Ова е потврдено со неодамнешните студии. На пример, со полициската ревизија од 2016 година направена на повеќе од 500 случаи кај кои била применета Програмата Чанелна Обединетото Кралство, се покажа дека 44 проценти од вклучените лица биле оценети, веројатно, како да имале слабости во врска со нивното ментално здравје или психолошки тешкотии.⁵² Работната група од Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија (МЗСОП), во врска со улогата на Здравствениот сектор и Секторот за социјална заштита, посвети посебно внимание на улогата на професионалците за ментално здравје во овие механизми за упатување.⁵³

Иако потребата и придобивките од интервенции што се однесуваат на менталното здравје сè повеќе се јасни во просторот на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, културните бариери во поглед на потребата од стручна помош од Секторот за ментално здравје или стручњациите од Службата за социјална заштита сè уште опстојуваат во некои општества и заедници, при што професионалците за ментално здравје покажуваат ограничена подготвеност (да не зборуваме за капацитет) за ангажирање во случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Културните бариери, како што објаснува професорот по психијатрија, Стеван Вејн, можат да бидат различни.⁵⁴ Меѓу другото, тие можат да вклучуваат стигма (за многу луѓе и во многу култури, менталната болест останува високо стигматизирана); недостаток на знаење (на некои млади луѓе и на нивните семејства може да им недостасува разбирање за тоа какви услуги постојат од областа на менталното здравје и како таквите услуги можат да бидат од помош за адресирање на нивните проблеми); или страв (некои родители можеби се плашат дека нивното дете ќе биде „однесено“ од страна на службите за детска заштита ако користат услуги од областа на менталното здравје).

Местата каде што постојат такви бариери, вклучувајќи ја и компонентата од областа на менталното здравје (ако има таква), која претставува битен

52 Вилкрам Дод, „Истражувања направени од страна на полицијата ја поврзуваат радикализацијата со ментални здравствени проблеми“, Гардијан, 20 мај 2016 година, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/may/20/police-study-radicalisation-mental-health-problems>. Според поранешниот шеф на еден локален тим за превенција вклучен во Програмата Превенирај, во Обединетото Кралство, значителен дел од овие случаи се однесуваат на случаи на аутизам, а некои се поврзани со шизофренија, биполарни состојби и проблеми со менталното здравје поради злоупотреба на супстанции, при што сите овие лица веќе се познати (поради други причини што не се поврзани со радикализација, насилен екстремизам или тероризам) на релевантните агенции од областа на менталното здравје или други агенции за поддршка.

53 Ibid.

54 Стеван Вејн и други, „Поддржување на мултидисциплинарен пристап кон насилен екстремизам: Интеграцијата на менталното здравје во процесот на спротивставување на насилен екстремизам (СНЕ) и што треба да знаат органите задолжени за спроведување на законот“, ИТОТ, Универзитет Мериленд, 2015 година, <https://www.start.umd.edu/publication/supporting-multidisciplinary-approach-violent-extremism-integration-mental-health>.

дел од програмите што се фокусираат на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или на мултидисциплинарните механизми за упатување, можат да се покажат како предизвик. Доколку е соодветно, секоја стратегија за развој на механизам за упатување од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам треба да содржи активности и напори за совладување на овие бариери.⁵⁵ Кога социјалната стигма е поврзана со потребата да се добие третман во врска со менталното здравје, неформалните актери, како што се членови на семејствата, верски и други лидери во заедницата или ментори, можеби ќе треба да преземат поголема улога во таквите механизми, особено во заедниците каде постои поголема веројатност дека нивните членови ќе поддржат интервенции што се фокусираат на семејството или на заедницата, или, пак, интервенции што ги предводат невладини организации, а не државни актери.

4.4 Ограничени институционални капацитети и потреба од специјализирана обука

Во поголем дел, механизмите за упатување од подрачјето на ОБСЕ, кои се занимаваат со случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, многу се потпираат на постојните институционални капацитети, кои не се конкретно насочени кон решавање на прашања од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Таквите капацитети ги вклучуваат тие на полицијата, Секторот за ментално здравје, социјалната заштита, како и капацитетите на други релевантни државни агенции и невладини организации чии активности се фокусираат на заедницата или други невладини организации вклучени во програмите. Независно од тоа дали некој механизам е специјално дизајниран за адресирање на прашања што се однесуваат на радикализација кон насилство⁵⁶ или независно од тоа дали одредена компонента од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам е додадена на веќе постојна мултидисциплинарна и мултиагенциска програма за спречување на криминал или зачувување на безбедноста и сигурноста⁵⁷, заеднички предизвик претставува осигурувањето дека практичарите, професионалците и членовите на заедницата, чие учество

55 МЗСОП - ЕУ, Декларација за добри практики за ангажирање со странски борци за превенција, давање помош, рехабилитација и реинтеграција, 2014 година, <https://www.icct.nl/download/file/RAN-Declaration-Good-Practices-for-Engagement-with-Foreign-Fighters.pdf>.

56 Како што тоа беше случај со иницијативи како што се тие на Обединетото Кралство, Пограмата Чанел, „безбедносните куќи во Холандија“, Мрежата за справување со екстремизам и насилен радикализам во Белгија и Центарот за акција и превенција против радикализација во Бордо, Франција.

57 Види ги, на пример, програмите во Данска, Финска и Норвешка. *Повеќе детали се обезбедени во анексот на овој Извештај.*

во програмата е од клучно значење за нејзината ефикасност, ја имаат потребната стручност што е специфична за работи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и тоа дека тие и/или ја добиваат неопходната обука што е специфична за работите од областа на истиот и/или постои зголемена свест кај нив за тоа дека механизмот треба да биде соодветно подготвен за да може тој да се справи со случаите што се однесуваат на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

На пример, стручњациите и практичарите од првите редови, од кои се очекува да можат да ги идентификуваат лицата кои се под ризик на радикализација кон насилство, потребно е да имаат одредено познавање од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вклучувајќи познавања за неговите идеолошки компоненти; познавања за знаците што покажуваат дека одредено лице е ранливо и склоно кон тој феномен; познавања за факторите што можат да придонесат поединците, семејствата и заедниците да станат поотпорни на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; како и познавања за можните интервенции преку кои можат да се решат слабостите и да се изгради отпорност. Тие може да имаат потреба од обука што ќе им помогне да зборуваат со членови на семејствата; да се ангажираат со млади луѓе кај кои сè повеќе се јавува чувството на социјална ексклузија, маргинализација или неправда; да ја проценуваат заканата преку однесувањето на поединецот; или (обука што ќе им помогне) да препознаваат симболи што ги користат насилните екстремистички групи за регрутирање на нови членови. На професионалците за ментално здравје може да им биде потребна обука за тоа како тие да интервенираат, а, притоа, да можат, истовремено, да оценат дали поединецот пати од одредена траума или како да се консултираат со верските лидери или експерти за култура со цел подобро да го разберат контекстот на поединецот.⁵⁸ Социјалните работници може да имаат потреба од обука и развој во области како што се вклучување во тешки разговори (работење во услови каде странката дава отпор, има влијание и моќ); разбирање на културите како „множества на значења“, влијанија и разлики; спроведување на анализи на ризици и потреби; и ангажмани со заедниците и нивно мобилизирање.⁵⁹ Членовите на заедницата може да имаат потреба од основни насоки за тоа како тие би можеле да идентификуваат знаци на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и кога и каде да известат за нивната загриженост.⁶⁰

58 Универзитет Мериленд и Национален конзорциум за изучување на тероризмот и одговорите против тероризмот (ИТОТ), „Поддржување на мултидисциплинарен пристап кон адресирање на насилен екстремизам: Каква улога можат да имаат професионалците за ментално здравје?“, октомври 2015 година, https://www.start.umd.edu/pubs/START_LessonsLearnedfromMentalHealthAndEducation_MentalHealthSummary_Oct2015.pdf.

59 Хердфорширско партнерство за заштита на децата (ХПЗД), „Улогата на социјалниот работник во справување со насилен екстремизам“, стр.5. http://hertscsb.proceduresonline.com/pdfs/role_sw_violent_extreme.pdf.

60 Ане – Софи Хемингсен, *Вовед во данскиот пристап за спротивставување и спречување на екстремизам и радикализација*, дански Институт за меѓународни студии, 2015 година, <https://www.ft.dk/samling/20151/almdel/reu/bilag/248/1617692.pdf>.

Направени се чекори во рамките на целото подрачје на ОБСЕ со цел да се адресираат овие специјализирани потреби. На пример, **центарот ВИНК (Знаење – Интеграција - Копенхаген) од Копенхаген** обезбедува обуки и совети (вклучително и преку телефон) за наставници, социјални работници и други вработени од локалните самоуправи, кои се во контакт со најранливите и најсклони поединци кон радикализација која води кон насилство, за тоа како тие можат ефикасно да се справат со специфични случаи. Десетте експерти од центарот ВИНК имаат огромно искуство во пружање на интервенции и работење со маргинализирани и ранливи категории млади луѓе кои покажуваат знаци на насилно екстремистичко однесување.⁶¹

Како одговор на грешката утврдена во Националната стратегија за спречување на насилен екстремизам на Шведска од 2015 година, **Националниот одбор за здравство и благосостојба на Шведска** подготви прирачник за поддршка наменет за социјалните работници, кои, веројатно, ќе бидат меѓу првите локални практичари кои ќе се состануваат и комуницираат со млади луѓе што се ранливи и склони кон радикализација што води кон насилство.⁶² Со прирачникот се советуваат практичарите да ги користат веќе постојните структури и да не создаваат нови. Со него, исто така, се истакнува потребата практичарите да развиваат специфични знаења за показателите и однесувањето на таквите поединци; локациите каде што постои најголема веројатност дека ќе се појави насилен екстремизам; и знаења за симболите, облеката, однесувањето како и за начинот на функционирање на релевантните насилни екстремистички групи.

Во Монреал, Канада, **Центарот за спречување на радикализација што води кон насилство (ЦСРВН)** има дизајнирано програми за обука за судии, школки одбори и институции на локалната самоуправа. Со програмите за обука се обезбедуваат информации од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и се идентификуваат соодветните одговори што секое стручно лице треба да ги примени кога ќе се соочи со поединци што покажуваат знаци на склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.⁶³

Во **Обединетото Кралство, Министерството за внатрешни работи** има развиено насоки за локалните власти, практичарите и стручните лица кои се опфатени со Чанел-панелите, вклучувајќи ги и потенцијалните реализатори на интервенции. Помеѓу другото, со насоките се објаснува

61 Град Копенхаген, „Помалку радикализација преку ефикасен и кохерентен напор: Препораки на експертската група за спречување на радикализација“, август 2015 година, <https://www.kk.dk/sites/default/files/uploaded-files/Abridged%20version.%20Less%20radicalisation%20through%20an%20effective%20and%20coherent%20effort.pdf>.

62 Комуникација на шведската влада, 2014/15:144, „Дејства за да се направи општеството поотпорно на насилен екстремизам“, 13 август, 2015 година, <https://www.government.se/contentassets/ef243295e51d4635b4870963b18bfa89/actions-to-make-society-more-resilient-to-violent-extremism-2014-15-144.pdf>.

63 Центар за спречување на радикализација кон насилство, *Годишен извештај: Спречување на радикализација што води кон насилство*.

„зошто луѓето можат да бидат ранливи и подложни на ризик да бидат вовлечени во тероризам, при што се објаснуваат и индикаторите што можат да укажуваат на такво нешто“; исто така, во насоките се дадени информации за поддршката што може да се обезбеди со цел да се заштитат поединците кои се под ризик да бидат вовлечени во тероризам. Исто така, дизајнирани се и насоки што се однесуваат на специфични сектори, а наменети се за наставници, социјални работници и работници од областа на здравствената заштита. Организирани се онлајн и други видови обуки за релевантните практичари.⁶⁴ Инвестициите, кои се прават во делот на обуките за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се наменети за социјалните работници и други стручни лица кои вршат работи надвор од доменот на спроведување на законот и кои се вклучени во Програмата Чанел, и се засноваат на признанието дека значително подобри резултати можат да се постигнат доколку постојат специјално обучени социјални работници или тимови кои посветено би работеле на случаите од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.⁶⁵

Во **Финска**, националната влада, вклучително и во соработка со локалните универзитети, инвестира во прирачници и обуки за да ја зајакне компетентноста на наставниците, социјалните и здравствените работници како и на тимовите на организацијата „Анкор“, која функционира на ниво на локална самоуправа, а во насока на детектирање и адресирање на проблеми во врска со екстремистичко насилство.⁶⁶

Пошироко, одреден број на работни групи од **европската Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација (МЗСОР)** обезбедуваат насоки и обуки за работниците од различни сектори кои се први што се сретнуваат со лица што покажуваат склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а чија активна и информирана вклученост во механизмите за упатување е од исклучителна важност за нивната способност да можат да ги оценуваат потребите на идентификуваните поединци и да спроведуваат приспособени интервенции во насока на адресирање на слабостите на секој поединец.⁶⁷

Сепак, голем дел од оваа специјализирана обука за насилен екстремизам и

64 За насоки за здравствени и социјални работници во Обединетото Кралство види НЗС, „Обука од програмата Превенирај и рамка на надлежност“, 2017 година, <https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2017/10/prevent-training-competencies-framework-v3.pdf>; и Хердфордшир, „Улогата на социјалниот работник“.

65 Интервју преку електронска пошта со поранешен локален координатор на програмата Превенирај во Обединетото Кралство, јануари 2019 година.

66 Министерство за имиграција и интеграција на Данска, „Напори за спречување на екстремизам во нордиските земји: Мапирање“, декември 2017 година, <http://uim.dk/publikationer/efforts-to-prevent-extremism-in-the-nordic-countries/@download/publication>.

67 Таквите работни групи од Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија вклучуваат работни групи што се фокусираат на младината, семејствата и заедниците; локалните власти и здравствената и социјална заштита. Види Европска комисија, Миграција и внатрешни работи, „Работни групи на МЗСОР“, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran_en.

радикализација кои водат кон тероризам и спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се одвива во средини во кои релевантните локални агенции или организации веќе располагаат со основните институционални капацитети (на пример, има социјални служби и агенции што вршат дејност од областа на менталното здравје); - таму постои повеќегодишна соработка, вклучително и таква што се одвива помеѓу органите задолжени за спроведување на законот и субјектите кои не се вклучени во спроведување на законот и постои барем минимум доверба помеѓу локалната полиција и релевантните заедници. Сепак, некои земји учеснички во ОБСЕ можеби не располагаат со доволно вакви капацитети, при што ова треба да се има предвид кога се прават напори за развивање на механизми за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

На пример, за ваквите механизми генерално е потребно до некоја мера да постојат капацитети од областа на менталното здравје во рамките на самата заедница кои ќе ја надополнуваат работата на болниците или приватната практика на психијатрите, но ваквите капацитети во одредени земји можеби се толку ограничени што речиси и не постојат. За да се изгради еден таков систем потребно е време и ресурси, како и посветеност од страна на Министерството за здравство (или некое друго слично министерство). Но, и покрај тоа, во меѓувреме, може да се направат чекори во насока на развивање на потребните капацитети од областа на менталното здравје со кои ќе се поддржи работата на мултидисциплинарните механизми за упатување. Чекорите вклучуваат:

1. Да се идентификува мал тим на професионалци за ментално здравје во локалната самоуправа или да се состави мобилна единица која би можела да функционира во рамките на поголем број локални самоуправи или во целиот регион, како и да се обезбеди на тие професионалци или таа единица обука на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и менторство за спроведување на работи од амбулантски вид (лицето што ќе се прегледува да не се задржува преку ноќ) што ќе бидат насочени кон членовите на односната заедница; и
2. Да се изгради мрежа во регионот што ќе биде составена од професионалци за ментално здравје со цел да се помогне во идентификување на релевантните слабости од областа на менталното здравје кај заедницата и да се дизајнираат и спроведуваат интервенции при кои ќе се внимава на тоа дали постои траума кај лицата подложни на преглед, таму каде што тоа е соодветно. Обучени членови на оваа мрежа би можеле да се распоредат на ад хок основа за да се поддржат напорите на одреден

механизам . Би било потребно да се спроведе посеопфатна обука за оние професионалци кои се подготвени да имаат лидерска улога во тимовите или мобилните единици.⁶⁸

Имајќи ја предвид гореспоменатата стигма околу менталното здравје и другите психосоцијални третмани во некои заедници, како и неподготвеноста на некои професионалци од областа на менталното здравје да земат учество во иницијативи за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, можеби секоја таква обука ќе треба да се надополнува со кампања за зголемување на свеста, а која ќе биде насочена кон заедницата со цел намалување на стигмата. Со дизајнирањето на посеопфатни програми за спречување на насилство, кои ќе бидат насочени кон заедницата и кои ќе ги содржат насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам како еден дел од поголем број на прашања, може да се придонесе за совладување на воздржаноста од вклучување во механизмот за упатување.

---

68 Интервју со Стеван Вејн, професор по психијатрија, директор на Глобална медицина и директор на Центарот за глобално здравје, Универзитет Илиноис во Чикаго, октомври 2018 година.

5. ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМЕ ПРЕДВИД КОГА СЕ РАЗВИВААТ МЕХАНИЗМИ ЗА УПАТУВАЊЕ

Секој механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам мора да биде внимателно дизајниран со тоа што ќе ги земе предвид релевантните локални, културни, општествени и историски специфичности. Сепак, како што е наведено во придружната текстуална табела и како што е опишано во овој дел од Извештајот, постојат одреден број на важни заеднички елементи и прашања што треба да се разгледаат при развивање и операционализирање на таквите механизми.

Патот кон развивање на механизам за упатување од областа на С/СНЕРВТ

- ▶ Мапирајте ги релевантните ресурси и капацитети
- ▶ Разгледајте го обемот и брендирањето
- ▶ Разјаснете го мандатот, лидерството и улогите
- ▶ Овозможете ефикасно споделување на информации
- ▶ Осигурајте разнолико учество
- ▶ Осигурајте соодветна стратешка насока и надзор над политиките
- ▶ Интегрирајте ги родовите перспективи
- ▶ Вклучете го граѓанското општество
- ▶ Разјаснете ја улогата на централната власт
- ▶ Идентификувајте локација и колку често ќе имате средби (фреквентноста)
- ▶ Одете локално
- ▶ Извршете процена на ресурсите и трошоците
- ▶ Вклучете процес на редовна и независна ревизија

5.1 Мапирајте ги релевантните ресурси и капацитети

Пред да се донесе каква било одлука за воспоставување на механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, треба да се изврши мапирање на ресурсите и капацитетите на релевантните институции, организации и актери што ќе бидат вклучени во операционализирањето на таквиот механизам. Одлуката за тоа каква форма треба да има механизмот (на пример, предводен од локалната самоуправа или од одредена невладина организација) треба да биде донесена врз основа на информациите добиени од извршеното мапирање.⁶⁹

Наместо да се гради механизам за упатување од почеток, односно од нула, неговите дизајнери треба да ги идентификуваат сите постојни релевантни рамки, програми, институции, односи и други капацитети. Во поглед на овој пристап, се признава дека создавањето на самостоен механизам, кој ќе се фокусира единствено на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, можеби нема да биде најефикасен начин да се продолжи, особено кога постои состојба во која ресурсите и институционалните капацитети се ограничени, а односките заедници не придаваат голем приоритет на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, независно од фактот што на национално ниво случајот е друг, односно активностите против насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам претставуваат приоритет.⁷⁰

Мапирањето треба да вклучи **низа од консултации** со стејкхолдерите во насока:

1. Да се разберат незадоволствата и проблемите што водат кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; да се утврдат заедниците што се засегнати од таквите незадоволства и проблеми; и да се утврди постојното ниво на свест во заедницата во врска со слабостите од овој вид и да се научи како да се забележуваат тие. Ваквото разбирање ќе им помогне на оние кои размислуваат да развијат механизам за упатување не само за да ги идентификуваат слабостите кои се видливи на полето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во рамките

69 Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација (МЗСОП) - Центар за одржување на најдобри стандарди на ЕУ, „Прирачник за како да се организира мултиагенциска структура што ќе ги вклучува секторите за здравство и социјална заштита“. Екс-пост документ 18-19 мај, 2016 година, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ex-post-paper-handbook-ran-hsc-18-19-may-2016-copenhagen-dk_en.pdf.

70 На пример, Обединетото Кралство почнува да ја вградува Програмата Чанел во пошироки, мејнстрим процеси.

на релевантните заедници, туку и заштитните фактори кои треба да се зајакнат со цел да се намалат слабостите кај лицата склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам . Покрај тоа, со ваквото знаење се зголемува веројатноста дека членовите на заедницата ќе го користат механизмот. Вообичаено, и покрај желбата и напорите да се привлечат членовите на заедницата да упатуваат информации кон механизмот, најголемиот дел од информациите ги упатуваат професионалци кои први влегуваат во контакт со лица кои се ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам – а тоа обично е полицијата;

2. Да се идентификува какви интервенции, програми и сервиси постојат на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вклучувајќи ги и отворените директни телефонски линии; колку се тие ефикасни и кои се достапни за малолетници, а кои за возрасни;
3. Да се идентификува кои стручни лица и членови на заедницата (на пример, социјални работници, наставници, здравствени работници, верски лидери, ментори) најдобро се поставени за да испорачаат интервенции од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или услуги за справување со спектарот на слабости;
4. Да се идентификуваат релевантните локални носители на одлуки, политичари, лидери и лица кои поседуваат каква било формална или неформална моќ, а чие лидерство, охрабрување и/или соработка би можело да игра важна улога во градењето на поддршка за механизам за упатување во рамките на релевантната заедница;
5. Да се идентификува со какви релевантни капацитети (и подготвеност) располагаат тие што интервенираат или пружаат услуги, а кои капацитети се потребни за успешно адресирање на спектарот на слабости кај лицата склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, и да се утврди дали тие имаат потреба од специјализирана обука од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам за поефикасно да можат да се справат со гореспоменатиот спектар на слабости. Со ова ќе се обезбедат сознанија за тоа дали социјалните работници и професионалците за ментално здравје, на пример, би биле загрижени во врска со нивното справување со високоризични лица и во врска со тоа да бидат поврзани со високо секјуритизирана тема; исто така, со овие сознанија ќе се укаже на кој начин социјалните работници и

професионалците за ментално здравје најдобро можат да се справат со таквите грижи;

6. Да се утврди кои практичари, професионалци и организации би биле подготвени да учествуваат во еден механизам за упатување со кој се адресираат случаи од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; дали тоа би го правеле како „членови“ или на ад хок основа, и дали истите ќе бидат подготвени да учествуваат на пробоно основа или ќе бараат да им се исплати одреден надоместок за оваа дополнителна работа;
7. Да се проценат постојните институционални капацитети и програми и соработки помеѓу полицијата и стејкхолдерите, кои не вршат дејност од областа на спроведување на законот, за да се утврди дали прашањата од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам можат да се вклопат во веќе постојниот механизам или друга слична програма или треба да се иницира самостоен механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам;
8. Да се одреди степенот до кој членовите на заедницата би можеле да користат механизам за упатување – вклучително и преку разгледување на стимулациите и дестимулациите за такво нешто (на пример, структура, опсег или брендирање). Во овој контекст, со консултациите, во кои треба да се ангажираат релевантните заедници како партнери, а не како цели, би можело да се идентификува со каков вид на ангажман за зголемување на свеста или со каков ангажман на ниво на заедница треба да се надополнат напорите што се преземаат за воспоставување на механизам за упатување. На пример, ова може да вклучува нагласување на компаративните предности на механизмите за упатување, кои вклучуваат одземање на одговорноста за процесот на управување со ранливата младина од полицијата и зголемување на веројатноста дека оние што веќе се движат по патот на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ќе го сменат нивниот правец во ненасилна насока; и обезбедување на основна обука за членовите на заедницата во врска со тоа како тие да ги идентификуваат бихевиоралните знаци што ги покажуваат лицата склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам;
9. Да се идентификуваат постојните, релевантно правните и политички рамки, кои укажуваат на тоа дали и на кој начин малолетните и возрасни лица можат да се третираат на различен

начин. Таквите рамки треба да ги вклучуваат законите за заштита на личните податоци и приватноста и протоколите за споделување на информации помеѓу полицијата, агенциите кои не вршат дејност поврзана со спроведување на законот и професионалците, како и тоа да бидат редовно, непристрасно и независно прегледувани со цел да се внимава на нивната усогласеност со законите за заштита на податоци и приватноста;

10. Да се утврдат локалните, контекстуалните и културни фактори што ќе треба да се земат предвид при дизајнирање на механизам за упатување. Таквите фактори може да го вклучуваат прашањето на постоење на стигми поврзани со потребата од добивање на третман на полето на менталното здравје или добивање на третман од страна на други психосоцијални здравствени работници, како и прашањето за улогата (ефектот) што пристапите, кои се темелат на спроведување на уметнички и драмски активности во заедницата, можат да ја имаат во насока на обезбедување на психосоцијалната помош и поддршка, наместо професионален третман за нарушување на менталното здравје; и
11. Да се донесат информирани одлуки за тоа дали да се усвои национален, локален или друг субнационален пристап кон креирање на такви механизми за упатување и да се осигури дека тие се составени и брендирали (види подолу) на начин на кој ќе резонираат силно во заедниците за кои тие се наменети; соработката со заедниците е неопходна за механизмите за упатување да бидат ефикасни.

5.2 Разгледајте го обемот и брендирање

Треба внимателно да се размисли за тоа дали механизмот треба да се фокусира само околу потенцијално стигматизирачкото прашање во врска со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или да го вклучи истиот како еден елемент меѓу поширокиот сет на прашања кои ја засегаат релевантната заедница и кои се однесуваат на насилството и обезбедувањето на сигурност и безбедност. Таквиот сет на прашања што ја засегаат заедницата може да вклучува насилство на банди, самоубиства, користење на дроги или родово-базирано насилство.

Механизмот, кој тесно се фокусира на единствениот и, сепак, сложен проблем од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, може да помогне во привлекување на ресурси и поддршка на високо ниво, имајќи предвид дека голем дел од финансирањето и

политичкиот импулс за иницијативите за превенција и интервенции доаѓа од Секторот за контратероризам и пошироката безбедносна заедница. Сепак, како што е наведено погоре, **со една поширока структура можеме да се фокусираме на различни видови на општествени проблеми или, генерално, на превенција на криминал, а со структура што не е насочена само кон проблемот со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, може да се извлечат голем број на потенцијални придобивки што не треба да се занемарат.** Тие придобивки вклучуваат:

1. Со еден поширок пристап се намалува веројатноста дека лицата што се упатуваат кон механизмот ќе бидат стигматизирани и етикетираны како „насилен екстремист“, „терорист“ или „радикализиран“;
2. Поголема е веројатноста дека лицата упатени кон механизмот ќе бидат поподготвени да волонтираат и соработуваат од причина што тие, во овој случај, полесно ќе ги идентификуваат придобивките што можат да ги стекнат преку учеството во програмата;
3. Со усвојување на поширока структура се намалува можноста за лицата кои покажуваат слабости кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам да можат да добијат попривилегиран третман од тој што го добиваат други лица кои покажуваат знаци на други форми на насилно однесување, а кои форми на насилство можеби претставуваат поголем проблем со кој заедницата се соочува;
4. Локалните професионалци, кои вршат дејност што не е поврзана со спроведувањето на законот, како што се наставници, социјални работници и здравствени работници, како и лидерите на заедницата, кои можеби се резервирани да се впуштат во тесно фокусирана иницијатива што тие ја перципираат како прашање поврзано со националната безбедност, можеби во овој случај би биле поподготвени да упатуваат информации за поединци, да споделуваат информации и да учествуваат во пошироко структуриран механизам;⁷¹ и
5. Со вградување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во рамките на еден механизам, кој адресира поширок збир на прашања, ќе се олесни искористувањето на постојните и веќе воспоставени институционални односи, како и ресурсите и другите капацитети на релевантните стејкхолдери. На овој начин, со еден интегриран пристап, за разлика од пристапот

⁷¹ МЗСОП – ЕУ, „Спречување на радикализација што води кон тероризам и насилен екстремизам: Пристапи и практики“, издание од 2018 година, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/creating_counter_violent_extremism_infrastructures_en.pdf.

што е ексклузивно посветен на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, може да се овозможи поефикасно користење на ресурсите, особено во контекст кога имаме состојба на непостоење на доволен број на случаи потребни за да се оправда распределбата на ограничените ресурси на едно единично прашање.⁷²

Оние што се вклучени во развојот на механизми за упатување и кои можат да адресираат слабости кај лица изложени на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, треба да се осигураат дека таквите механизми, како што се политиките и програмите насочени кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам на локално ниво и пошироко, се насочуваат и се брендираат на начин на кој тие силно ќе резонираат во рамките на разбирањата на локалната заедница и ќе ги опфаќаат прашањата што ја засегаат и заедницата, а не само националните влади или меѓународните донатори. Со еден таков пристап постои поголема веројатност дека локалните стејкхолдери ќе учествуваат, ќе поддржуваат и ќе имаат доверба во такви механизми. Употребата на термини како што се „насилен екстремизам“, „радикализација“, „тероризам“ и „спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“ (иако преовладуваат во дискусиите во владите и помеѓу владите) може да ги одврати заедниците од учество во механизми за упатување. Тоа е така бидејќи со таквата употреба на термини се создава перцепција кај заедницата дека корисниците на програми од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вклучувајќи ги и механизмите за упатување, претставуваат закана за добрата состојба во заедницата.⁷³

5.3 Разјаснете го мандатот, лидерството, улогите и одговорностите

Со оглед на разноликоста на стејкхолдерите кои, веројатно, би биле вклучени во еден механизам за упатување, од круцијално значење е тие да имаат општо познавање за клучните елементи на механизмот: Која е целта? На што се фокусира механизмот (на пример, различни форми на насилство

72 Проектот за превенција и RUSI, „Работилница за мултидисциплинарно размислување и иновативно дејствување“: Соработка околу агендата за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам. Краток преглед, Универзитетот Оксфорд, 20-21 јуни 2018 година, http://www.organizingagainstve.org/wp-content/uploads/2018/07/31Jul18_OxfordSummary.pdf.

73 Ерик Росанд и други, План кон напредок: Состојбата со агендата за глобално С/СНЕ, Проект за превенција и RUSI, септември 2018 година, http://www.organizingagainstve.org/wp-content/uploads/2018/09/GCCS_ROADMAP_FNL.pdf.

или различни форми на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или само една единствена форма на истиот)? Кој ќе биде вклучен и какви ќе бидат нивните соодветни улоги? Каков ќе биде процесот на надзор и ревизија и како тој ќе функционира? Овие елементи треба да се елаборираат во основачкиот договор, во описот на активностите и задачите на механизмот, во низа протоколи или во рамките на друг соодветен и транспарентен формат.⁷⁴

Основачкиот документ треба да вклучува организациски документ во кој јасно ќе биде наведено која организација или поединец е главен актер. Лекцијата научена од различни мултиагенциски и мултидисциплинарни механизми и други релевантни програми кажува дека „една организација треба да претседава и координира со процесот и да има конечна одговорност во врска со спроведувањето на програмата и нејзиниот исход“.⁷⁵ Оваа организација или поединец, меѓу другото, може да го координира процесот на споделување на информации и донесување одлуки за поединечни случаи и да има конечна одговорност во врска со програмата и нејзиниот исход. Една таква организација може да претставува општината (на пример, канцеларијата на градоначалникот или службата за социјална помош), одредена национална владина агенција, локалната полиција или невладина организација. Во некои случаи имаме ситуација во која од надвор се ангажираат службеници да работат со процесот на упатување и оценување⁷⁶, а во други случаи имаме ситуација каде постојниот субјект веќе осигурал финансии за тој да може да вработи постојан персонал што ќе управува со механизмот.⁷⁷

Одлуката за тоа, која организација е најдобро поставена да го предводи механизмот, треба да се донесе врз основа на информациите стекнати преку гореспоменатите консултации со засегнатите страни, а и врз основа на тоа која организација би била посposобна да поттикне најмногу доверба кај релевантните стручни лица, практичари и заедница кон механизмот за упатување.

74 Како за пример види го моделот од Отава – ИММПО, основачкиот договор и описот на задачи на механизмот, <http://globalcommunitysafety.com/sites/default/files/merit-founding-charter-and-terms-of-reference.pdf>.

75 Магнус Ранстоп и други, *Спечување и спротивставување на насилен екстремизам: Првичен план за брзо оценување на докази и план за анализа во насока на проверување на акциските планови на локалните власти и програмските елементи*, Универзитет за одбрана, Шведска, септември 2016 година, http://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc274/p805336_A1b.pdf.

76 На пример, види Намур, Белгија, <https://observatoirevivreensemble.org/en/protocol-for-the-prevention-of-radicalization>.

77 Канадскиот Центар за вклучување на заедницата и спречување на насилство, „кој ги предводи напорите на канадската влада од областа на спречување на радикализација“, има обезбедено финансии на одреден број општини низ цела Канада со цел да ги оспособи истите да можат да додадат компонента за С/СЕРВТ на веќе постоен механизам за упатување со поширок мандат и да ангажираат постојан работен кадар за реализација на самата компонента. Види <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/bt/cc/index-en.aspx>.

Покрај идентификацијата на водечка организација, треба да се размисли и за назначување на „сопственик на случај“ кој ќе координира со случајот на поединецот, ќе ја надгледува интервенцијата или поширокиот план за поддршка и ќе служи како постојана точка за контакт со засегнатото лице, семејството и пошироката заедница. Лицето што ќе биде одговорно за случаите, веројатно, ќе се разликува од случај до случај, во зависност од бројот и видот на случаи.

5.4 Овозможете ефикасно споделување на информации

Ефикасноста на механизмите за упатување, во голема мера, зависи и од тоа до кој степен со нив може да се спроведе сеопфатна процена на лицата за кои се смета дека се изложени на ризик од насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.⁷⁸ Поголем број на актери можат да имаат релевантни информации за одредено лице, при што таквите информации треба да се разгледуваат како дел од процената и да бидат вклучени при дизајнирањето на план за интервенција или поддршка. Сепак, споделувањето на информации може да биде отежнато поради постоење на различни професионални и етички рамки и цели. Некои актери можеби нема да сакаат да споделуваат информации со агенции и организации со кои обично не соработуваат и/или со кои немаат правна основа за соработка (на пример, полицијата); тие, исто така, може да се загрижени да не ги повредат правата за приватност на засегнатиот поединец или Законот за заштита на податоци. Правото на приватност е заштитено со меѓународното право за човекови права, а собирањето и чувањето на податоци мора да се прави на начин на кој членот на механизмот ќе се придржува кон одредени важни принципи, при што таквите податоци ќе бидат ставени во функција само во рамките на одредени параметри.⁷⁹ Слично на тоа, и полицијата може да не сака или да не може да споделува информации со актери, без оглед на тоа дали тие се владини или невладини актери, а кои традиционално немаат пристап до чувствителни (а камоли класифицирани) информации.

Во рамките на овие околности, со усвојување на јасни насоки, протоколи, договори, процедури за надзор и независна ревизија, како и други рамки кои ќе бидат во насока на олеснување на процесот на споделување на знаења, експертизи и соодветно заштитување на информациите, ќе му се

78 Марије Мејнс, *Локална стратегија: Елементи на ефикасен локален акциски план за спречување на радикализација и насилан екстремизам*, МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, 2017 година, https://www.cidob.org/content/download/67479/2055336/version/3/file/99-104_MARIJE%20MEINES.PDF.

79 ОБСЕ, Водич на ОБСЕ за вршење на полициски задачи врз основа на разузнавачки информации, Серии на публикации направени од страна на ОТЗ/ЕСПР, том 13, јули 2017 година, <https://www.osce.org/chairmanship/327476>.

овозвозможи на тимот тој да може да изврши ефикасна и безбедна процена на поединечниот случај.⁸⁰ Ваквите рамки можат да помогнат за заштита на приватноста на поединецот и заштита на приватноста на податоците, како и да ги смират грижите во заедницата дека полицијата, доколку е вклучена, би можела да ги користи информациите што се споделени со тимот на механизмот за собирање на разузнавачки информации или за цели поврзани со спроведување на законот. Со нив можат јасно да се дефинираат ограничените можности за информирање на полицијата во врска со одреден случај на поединец (на пример, кога постои непосреден ризик од опасност).⁸¹ Со обезбедување на таква јасност, како и со чување на досиејата од механизмите за упатување во бази на податоци кои ќе бидат одвоени од базите на податоци што ги користи полицијата за кривични истраги, најверојатно, би се зголемила подготвеноста на членовите на заедницата да даваат информации за поединци ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во рамките на механизмот, при што и практичарите и професионалците истовремено ќе бидат охрабрени да учествуваат во истиот.

Покрај тоа, како што и Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија препознава, секоја таква рамка може да придонесе за „правење на разлика помеѓу изворно класифицирани информации и чувствителни информации кои би можеле да се споделуваат со одредена претпазливост“.⁸² Иако првите информации не може да се споделуваат со членови на тимот кои не вршат активност поврзана со спроведување на законот (освен доколку располагаат со неопходните безбедносни сертификати), второспоменатите информации може да се споделуваат во рамките на правите околности. На пример, тие можат да се воопштат во доволна мера со цел да можат да се споделуваат со членови на механизмот кои не вршат активност поврзана со спроведување на законот, но, притоа, без да се загрози чувствителноста на нивното основно значење или да се наруши соработката помеѓу членовите на механизмот.⁸³

80 За пример за такви насоки, види Канцеларија за безбедност и контртероризам, Министерство за внатрешни работи на Обединетото Кралство, Влада на Нејзиното Височество, Програма Чанел: *Заштита на ранливи луѓе од нивно вовлекување во тероризам*, Анекс А, октомври 2012 година, <https://www.npcc.police.uk/documents/TAM/2012/201210TAMChannelGuidance.pdf>. Исто така, види Хемингсен, *Вовед во данскиот пристап за спротивставување и спречување на екстремизам*, стр.15. Споделување на информации помеѓу полицијата, училиштата и службата за социјална заштита – трите столба на локално предводениот механизам за упатување во Данска – регулирано е во Дел 115 од Законот за управна правда на Данска, кој предвидува „дека властите можат да споделуваат информации за одреден поединец доколку тоа е потребно поради соработка за спречување на криминал или за соработка помеѓу полицијата, социјалните служби и службите за социјална психијатрија и ментално здравје во нивните напори да се помогне на социјално ранливи поединци. Сепак, информации нема да се споделуваат за цели на кривичната истрага“.

81 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, Прирачник за „Како да се организира мултиагенциска структура“.

82 МЗСОП – ЕУ, „Заеднички предизвици од областа на С/СНЕ во Западен Балкан и Европска Унија“, април 2018 година, стр.8, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_policy_practice_common_pcvc_challenges_sofia_04042018_en.pdf.

83 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, Прирачник за „Како да се организира мултиагенциска структура“.

5.5 Обезбедете разнолико учество

Иако во нив обично се вклучени невладини организации и други актери од граѓанското општество, постојните механизми за упатување во регионот на ОБСЕ, кои се справуваат со случаи на полето на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се разликуваат на многу начини, вклучително и во поглед на нивниот состав. Веројатно е дека таквите механизми ќе вклучуваат широк спектар на агенции, организации, практичари и професионалци (на пример, професионалци за ментално здравје, социјални работници, наставници, религиозни групи, младински работници а понекогаш и полицијата) кои имаат различно потекло и располагаат со различни вештини. Бидејќи оваа разноликост може да вклучува здружување на организации, професионалци и практичари, кои претходно не споделувале информации или, кажано на друг начин, не соработувале, можеби ќе постои потреба да се создадат нови канали за комуникација или протоколи за споделување на информации. Покрај тоа, до одреден степен, на сите учесници треба да им се дадат овластувања во релевантната стратешка рамка за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, без разлика дали на национално или субнационално ниво. Во поглед на небезбедносните актери, ова може да го вклучи фактот дека тие треба да добијат пристап до ограничени информации со цел да бидат во тек со релевантните прашања што се однесуваат на безбедноста, законите и ризиците. Според Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија, „актерите мора да знаат какви ризици тие носат со себе [преку нивна вклученост во механизмот] и каков би бил ефектот доколку не ги адресираат таквите опасности или ризици“.⁸⁴

Во зависност од бројот на актери што се заинтересирани и што можат да учествуваат во механизмот - и во зависност и од расположливите ресурси - може да се размисли за ограничување на членството во механизмот на помал број стејкхолдери за кои постои поголема веројатност дека ќе имаат пошироки институционални интереси во иницијативата. Тие можат да ги вклучуваат општината, полицијата, социјалните работници како и професионалците за ментално здравје, други актери, како што се наставници, ментори, младински работници, организации на граѓанското општество и родители, би можеле да бидат вклучени на *ад хок* основа.⁸⁵

Освен овие стејкхолдери, треба да се размисли и за развивање на мрежа

84 МЗСОР-ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, „Развивање на локална рамка за превенција и водечки принципи“, документ за политики, ноември 2016 година, стр.9, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/policy_paper_developing_local_prevent_framework_guiding_112016_en.pdf.

85 Рансторп и други, „Спречување и спротивставување на насилен екстремизам“.

на интервенции или даватели на услуги. Со ова може да се опфатат професионалци, агенции и/или организации, кои, иако не се официјално дел од механизмот, имаат покажано подготвеност да понудат третмани или на друг начин да обезбедат поддршка за поединците кои се упатени кон механизмот.

5.6 Осигурајте соодветна стратешка насока и надзор над политиките

Со оглед на разновидноста на агенциите и организациите, кои, веројатно, ќе бидат вклучени во одреден механизам за упатување и кои често пати имаат различни институционални и политички приоритети и ограничени (во најдобар случај) истории на мултиагенциска и мултиактерска соработка, може да постои потреба да се формира комисија или група (на пример, управен одбор) за воспоставување и одржување на стратешката насока на механизмот. Овој тим, кој ќе вклучува повисоки претставници од субјектите што најактивно се вклучени во механизмот, како и релевантните реализатори на интервенции, може да послужи за повеќе цели. Тие вклучуваат:

1. Осигурување дека механизмот функционира во согласност со сите основачки документи и дека е усогласен со релевантните национални и локални стратешки рамки;
2. Ангажирање со релевантните креатори на политики, законодавци, практичари и членови на заедницата за да се помогне во обезбедување на неопходната законска, политичка и буџетска поддршка за механизмот, но и да се охрабрат и членовите на заедницата и тие за да го поддржат истиот;
3. Идентификување и мобилизирање на ресурси во насока на осигурување на одржливост на механизмот;
4. Адресирање на сите предизвици со кои се соочуваат актерите што се вклучени во механизмот, а кои предизвици се однесуваат на споделување на информации и координативни активности; и
5. Надгледување на периодичните евалуации што се вршат како на процесот на функционирање на механизмот, така и на неговите резултати, како и тоа да се вклучи независна процена во однос на неговото потенцијално влијание врз човековите права.

5.7 Интегрирајте ги родовите перспективи

Постоиширокомеѓународенконсензусдекатероризмотинасилниотекстремизам и радикализација кои водат кон тероризам претставуваат родови феномени кои често пати се доживуваат различно од страна на мажите и жените, како и момчињата и девојчињата.⁸⁶ Мажите и жените можат да бидат привлечени во тероризам и насилен екстремизам поради различни фундаментални причини и тие можат да вршат различни улоги во терористичките организации. Тактиките за регрутирање на жени и мажи можат да се разликуваат. Пошироко, улогата на прашањата поврзани со родот и идентитетот може да има силно влијание врз траекториите на радикализацијаа кон насилство.⁸⁷ Ова создава императив за мерките што се дизајнирани за спречување и спротивставување на тероризмот и насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вклучувајќи и механизми за упатување, а во овој случај таквите мерки опфаќаат и интеграција на родовата перспектива.⁸⁸ Глобалниот форум за контратероризам ја има истакнато оваа главна работа, препорачувајќи дека „во напорите што се прават за спречување на насилен екстремизам треба да се посвети внимание на родот на учесниците, општествените норми и општествените очекувања што се поврзуваат со припадноста кон одреден род во нивните општества“. Со посветување на повеќе внимание на начинот на кој родовите норми ги обликуваат животите на луѓето, постои поголема веројатност дека ќе се подобри програмирањето на полето на спречување на насилен екстремизам во однос на жената, а, исто така, веројатно е и дека со тоа ќе се додаде димензија на разбирање и реактивност кон програмирањето на полето на спречување на насилниот екстремизам што е насочено кон мажот”.⁸⁹

Интегрирањето на родова перспектива во механизам за упатување што се справува со случаи на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам може да вклучи:

86 ОБСЕ и ОДИХР, „Препораки и наоди: Родовиот мејнстриминг во оперативните одговори против НЕРПВТ“, 22-23 ноември, 2016 година, <https://www.osce.org/secretariat/305056?download=true>.

87 МЗСОП-ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, „Развивање на локална рамка за превенција“ стр.14.

88 За дискусија во врска со родовите динамики и улогата на жените во НЕРПВТ и С/ШЕРПВТ види, на пример, Ирен Ендангу и Мотепа Шадунг, „Дали со еден родов пристап може да се подобри одговорот против насилниот екстремизам?“, Институт за безбедносни студии, септември, 2017 година, <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/aitwr-5.pdf>; Ифат Идрис со Ајат Абделазис, „Жени и насилен екстремизам: Извештај од истражување на податоци добиени од постојана корисничка поддршка, Извештај од истражување на податоци добиени од постојана корисничка поддршка - GSDRC“, 2017 година, http://www.gsdrc.org/wp-content/uploads/2017/05/HDR_1408.pdf; Емили Винтерботам и Елизабет Персон, „Различни градови, заеднички приказни: Студија направена во пет земји за преиспитување на претпоставките во врска со жените муслиманки и интервенциите од областа на СНЕ“, Списание на RUSI, 30 ноември 2016 година, <https://rusi.org/publication/rusi-journal/different-cities-shared-stories-five-country-study-challengingassumptions>; и Наурен Чодхури Финк, Сара Зејгер, и Рафија Булаји, Свет на мажот: Истражување на улогите на жената во спротивставување на тероризам и насилен екстремизам, HedayaHi Глобален центар за кооперативна безбедност, април 2016 година, http://www.globalcenter.org/wp-content/uploads/2016/07/AMansWorld_FULLL.pdf.

89 ГФКТ, Добри практики за жени и спротивставување на насилен екстремизам, 29 март 2016 година, стр. 2, <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/A/GCTF-Good-Practices-on-Women-and-CVE.pdf>. За дискусија во врска со влијанието на жените врз интервенциите од областа на С/ШЕРПВТ, види, на пример, ОБСЕ, Улогата на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Фокус на Југоисточна Европа, 2018 година, стр.28 -30, <https://www.osce.org/secretariat/400241?download=true>.

1. Осигурување дека постои соодветна родова рамнотежа кај професионалците и практичарите кои учествуваат во механизмот, независно од тоа дали како членови или на ад хок основа. Оваа родова рамнотежа треба да се одразува во текот на целото време додека функционира механизмот за упатување, вклучително и тогаш кога се оценуваат ризиците, дизајнот и испораката на соодветната интервенција или поширокиот план за поддршка;
2. Разбирање на родовите динамики на радикализација кон насилство, вклучувајќи ги разликите за тоа зошто девојчињата/жените се радикализираат кон насилство во споредба со момчињата/мажите и потребата од спротивставување на стереотипите околу родот, како што е врската помеѓу хипер-машкоста и насилството;
3. Развивање или потпирање на родово специфични фактори за полесно да се утврди кој е изложен на ризик или ранлив на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и развивање на родово сензитивни интервенции или пошироки планови за поддршка во насока на адресирање на идентификуваните ризици и слабости;
4. Да се биде осетлив кон културната поставеност и ситуација, на пример, кога имаме ситуација во која девојчиња или млади жени не сакаат да бидат оставени сами со машко стручно лице; и
5. Вклучување и ангажирање на мајки и татковци, вклучително преку зголемување на свеста и други обуки, а во врска со тоа како тие да идентификуваат и да се справат со радикализација.

5.8 Вклучете го граѓанското општество

Со неколку исклучоци, невладините организации и другите актери на граѓанското општество играат важна улога во различните видови на механизми за упатување што се справуваат со случаи на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во рамките на подрачјето на ОБСЕ. Во некои случаи, невладини организации управуваат со механизмот – како што тоа е случај со Организацијата за спречување на насилство и ЦСРВН во Едмонтон и Монреал, како и со Бостонската

болница за деца⁹⁰ и Универзитетот на Денвер⁹¹ во Соединетите Американски Држави. Некои невладини организации претставуваат интегрални партнери во механизмот (на пример, United Way во Торонто), а, од друга страна, други обезбедуваат советодавни и други услуги на полето на реализирање на интервенции и давање поддршка (на пример, Хајат и Мрежата за спречување на насилство во Германија).

Активната вклученост на граѓанското општество не треба многу да нè изненадува, со оглед на фактот дека организациите на граѓанското општество веќе имаат дадено поголеми придонеси за спречување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и со оглед на нивниот пристап, кредибилитет и легитимитет во заедниците каде што чувствата на маргинализација и отуѓеност се најсилни. Како што е истакнато во Водичот на ОБСЕ, *Улогата на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Фокус на Југоисточна Европа*, „актерите на граѓанското општество често пати се добро позиционирани, кредибилни и искусни во работењето со одделни групи, а тоа може да се искористи во насока на идентификување и справување со незадоволствата што причинуваат одредени лица да бидат поранливи на влијанија од насилни екстремистички групи“.⁹²

Точната улога на актерите на граѓанското општество ќе биде специфична за контекстот во секој механизам и таа ќе зависи од одреден број на фактори, како што се нивните тековни придонеси на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам, нивниот капацитет и подготвеност да учествуваат во механизмот за упатување. Клучните прашања што треба да се постават за да се утврди нивната улога и капацитет вклучуваат:

1. Дали граѓанското општество имплементира иницијативи за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам кои соодветствуваат со целите на механизмот? Тие може да вклучуваат психосоцијално советување; подигање на свеста кај наставниците, родителите и другите членови на заедницата за слабостите што одредени поединци можат да ги имаат кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и тоа тие да се научат како да ги идентификуваат таквите слабости; реализирање на уметнички, драмски и спортски програми за ангажирање со ранливата младина; и спроведување иницијативи за дијалог со заедницата со цел градење на доверба помеѓу полицијата и граѓаните кои отсекогаш се сомневале во

90 Ерик Росанд и други, *План кон напредок: Состојбата со агендата за глобално С/СНЕ, Проектот за превенција у RUSI*, септември 2018 година, стр.17, http://www.organizingagainstve.org/wp-content/uploads/2018/09/GCCS_ROADMAP_FNL.pdf.

91 Универзитет на Денвер, ColoradoResistanceCollaborative, <https://www.du.edu/gssp/resilience-collaborative/about.html>.

92 ОБСЕ, *Улогата на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам*, стр.10, <https://polis.osce.org/index.php/role-civil-society-preventing-and-counteracting-violent-extremism-and-radicalization-lead-terrorism>.

соодветноста и правилноста на постапките на органите задолжени за спроведување на законот;

2. Дали веќе има постојни иницијативи што се предводени од граѓанското општество, а во кои може да се интегрира механизмот за упатување?
3. Дали постојат интервенции или други видови на активности за поддршка што се потребни за да се адресираат слабостите што одредено лице може да ги има кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а кои интервенции и активности би биле применети од страна на актерите на граѓанското општество кои, за разлика од владините актери, се подобро поставени во заедницата?
4. Дали постојат организации за граѓанско општество или невладини организации што имаат силни врски и со владата и со релевантните локални заедници?
5. Дали постојат организации за граѓанско општество или невладини организации што имаат капацитети и ресурси да обезбедат „клучна“ поддршка (на пример, административна помош, обука и контрола на квалитет) за механизмите за упатување во релевантната земја

5.9 Разјаснете ја улогата на централната власт

Постои тенденција механизмите за упатување да функционираат на локално ниво (во многу случаи, во рамките на локалното ниво се наоѓаат вонкривичните капацитети за превенција и интервенции) со тоа што често пати, во значителна мера, се вклучени и општинските и субнационалните власти. Иако таквите механизми ретко се предводени од страна на актери кои се позиционирани на национално ниво, националната влада, сепак, може да има улога и во креирањето и одржувањето на такви платформи, при што степенот на вклученост на централната власт во одреден механизам би зависел од нивото на децентрализација во земјата.

Улогата на националната влада може да вклучува:

Нагласување на владината посветеност кон механизмите за упатување како и пошироко кон интервенциите од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, во поглед на релевантната национална

стратегија или акциски план, а кои механизми функционираат во однос на поединци пред тие да го преминат прагот на насилство или друг криминалитет, со што јасно ќе се укаже дека со таквите интервенции се креира неопходната компонента на една сеопфатна национална стратегија за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ;

1. Укажување на низа начела до кои механизмите за упатување треба да се придржуваат, а кои начела ќе се засноваат на веќе научените меѓународни лекции, при што на општините и другите локални актери, истовремено, ќе им се овозможи дискрециско право тие да спроведуваат одредени начела на начин на кој капацитетите и потребите на релевантните заедници ќе бидат земени предвид;
2. Осигурување дека се почитуваат неопходните закони за заштита на податоци и приватност, како и тоа дека постојат независни механизми за надзор и утврдување на одговорност, во согласност со меѓународното право за човекови права со кое се гарантира правото на приватност. Преземање на други соодветни чекори во насока на овозможување на ефикасно и ефективно споделување на информации помеѓу агенциите, практичарите и професионалците што се вклучени во сите механизми за упатување;
3. Осигурување дека секој механизам за координирање на активности од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам вклучува национални и општински претставници, како од агенции што вршат дејност поврзана со спроведување на законот, така и од такви што не вршат таква дејност, како и претставници од граѓанското општество;
4. Охрабрување и олеснување на учеството во механизмите за упатување (вклучително и преку зголемување на свеста и обуки) на клучните актери кои не вршат активности поврзани со спроведување на законот, а во кои може да спаѓаат социјални работници, професионалци за ментално здравје и наставници;
5. Распделување на ресурси за поддршка на одржливоста на механизмите за упатување, што ќе помогне да се минимизира потребата од поддршка од страна на меѓународните донаторски фондови и да се зголеми чувството на национална и локална сопственост врз механизмите;
6. Овозможување на споделување на лекции научени во рамките на различните механизми како и охрабрување на нивната репликација во земјата, таму каде што тоа е соодветно; и

7. Осигурување дека постојат правни и политички рамки потребни за да се овозможи создавање на приспособливи интервенции за спречување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а кои рамки ќе вклучуваат редовен и независен процес на ревизија во однос на потенцијалното негативно влијание на механизмите врз човековите права како и други несакани ефекти.

Во 2018 година, Глобалниот форум за контраразузнавање ги охрабри владите „соодветно да ги ревидираат нивните домашни законски рамки“, во насока на осигурување дека нивните земји ќе можат да развиваат и имплементираат приспособливи интервенции, односно механизми за упатување што ќе бидат наменети за поединци подложни на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“.⁹³ Важно е, кога владите ги преземаат овие чекори, тие да гарантираат дека нивните правни рамки се во целосна согласност со меѓународното право за човекови права. Националните влади, исто така, треба да настојуваат да се постигне соодветна рамнотежа помеѓу националното лидерство и локалната сопственост, односно да се избегне ситуација во која едната страна би добила перцепција како другата страна да наметнува рамка од централно кон локално ниво. На пример, во еден централизиран систем на владеење, како што е тој на Обединетото Кралство, може да се смета за соодветно националната влада да донесува закони за создавање на национална мрежа на локални механизми за упатување; да обезбедува национални насоки за локалните власти, практичарите и професионалците кои учествуваат во механизмите и се задолжени да управуваат со истите; и да наметнува законска обврска врз државните здравствени работници и наставници да упатуваат информации до механизмот за оние поединци за кои тие сметаат дека се ранливи и подложни на ризик да бидат вовлечени во тероризам. Но, таквиот пристап може да не биде најефикасен во оние системи што се помалку централизирани или во средините што се склони кон конфликти или се чувствителни на конфликтни ситуации.

5.10 Идентификувајте ја локацијата и фреквентноста

Локацијата на механизмот и колку често ќе се среќаваат неговите членови, за тие да можат да ги разгледаат и проценат поединечните случаи, како и да развиваат и да ги следат приспособените интервенции, веројатно, ќе зависи од поголем број на фактори. Таквите фактори вклучуваат број на случаи,

⁹³ ГФКТ, Иницијатива за адресирање на домашен тероризам

постојни ресурси и други капацитети со кои лицата вклучени во механизмот располагаат, како и нивото на доверба што членовите на механизмот го имаат во рамките на релевантните заедници.

Во некои случаи, како што е тоа во градовите во Финска, тимот, составен од претставници на полицијата, социјални работници, а по потреба и младински работници и психијатриски сестри, работи заедно, на секојдневна основа и во заеднички канцеларии, вообичаено, во полициска станица.⁹⁴ Во други случаи, како што е тоа со некои од локалните програми во Белгија, Канада и Данска, членовите на тимот работат за нивните одделни организации, но се сретнуваат на заедничка маса во рамките на општината, младинскиот центар или во рамките на друг „неутрален“ простор, на периодична основа (на пример, неделно, месечно или на три месеци) или по потреба, за да ги разгледаат предметите. Особено, кога институционалните или индивидуалните членови на механизмот не се запознаени еден со друг, редовните директни состаноци (лице в лице) можат да помогнат да се изгради доверба меѓу нив, што е од клучно значење за ефикасна соработка околу постапувањето по одделни случаи.

5.11 Одеете локално

Географскиот радиус на програмата претставува друго важно прашање што ќе треба да се разгледа од страна на дизајнерите на механизмите за упатување. На пример, ако се воспостави програма на општинско ниво, дали тогаш треба да се воспостават механизми во општините низ целата земја или само на оние локации каде што се смета дека заканата од насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам е највисока, каде што веќе постојат платформи (на пример, безбедносни или младински комитети) што можат да се искористат и/или таму каде што општините (и меѓународните донатори) имаат политичка волја и ресурси со кои можат да ја поддржат програмата?

Една опција што треба да се разгледа е пристапот што канадската провинција Британска Колумбија го користи, каде постои одредена несигурност околу волуменот на потенцијални пријави до механизмот за лица кои се ранливи и склони кон тероризам. Наместо да се воспоставуваат постојани механизми во различни градови низ целата покраина, таму се формира единствена програма („Шифт“) во рамките на покраинската влада; таа програма работи со општините по потреба, а со цел да ги поврзе лицата кои можеби се подложни на ризик да прифатат насилни идеологии со локални советодавни

94 МЗСОП-ЕУ „Збирка на принцип и практики“, 2018 година, стр.561, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection_approaches_and_practices_en.pdf.

служби, социјални служби или други алатки.⁹⁵ Ваквиот пристап би можел да има одредена привлечност таму каде што ресурсите и капацитетите се ограничени и каде што се очекува дека волуменот на предмети по кои ќе се постапува нема да биде над потребното ниво за да можат да се оправдаат вложувањата во постојани механизми во различни делови на државата или покраината.

Слични прашања ќе треба да се адресираат доколку се избере модел што би се темелел на партнерство со невладина организација која ќе го предводи механизмот или, пак, на јавно приватно партнерство. На пример: Дали невладината организација има капацитет, легитимност и ужива доверба кај локалните заедници за да може таа да работи во рамките на целата земја или само во одредени нејзини делови? Ако работи само во одредени нејзини делови, како треба да се изберат тие делови? Во поглед на вториот модел, се поставува прашањето Дали постои конзорциум или мрежа на невладини организации кои би можеле да работат со националната влада во насока да се овозможи механизмот да ја опфати целата земја?

Една од причините зошто овие прашања се важни е и тоа дека со географски ограничен пристап може да се зголеми веројатноста дека одредени заедници може да се почувствуваат издвоени, стигматизирани и таргетираны, па дури и оштетени поради фактот што не можат да ги искористат услугите што им се нудат на соседните заедници. Општо земено, со еден премногу локализиран пристап (особено во споредба со централизиран пристап што ја покрива целата земја) може да се посвети премногу значење на тоа каде живее поединецот, а не на тоа што нему му е потребно, кога се утврдува дали тој покажува слабост и склоност кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам што треба да се адресира со механизам за упатување.

Освен тоа, доколку развивањето на вакви механизми (без оглед на тоа дали тие се ограничени или се на национално ниво) е предводено од одделни општини, потребно ќе биде, со цел да се постигне одредено ниво на конзистентност низ целата земја, да се преземат чекори за да се олесни споделувањето на научените лекции кај општините и да се осигури дека тие што се вклучени во таквите механизми ја добиваат потребната специјализирана обука. Како што е забележано погоре, ова се улоги што централната влада ќе може да ги одигра за да се постигне позитивна и корисна цел.

---

⁹⁵ Влада на Канада, „Проекти финансирани во периодот 2017 – 2018 година, Повик за понуди“, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/bt/cc/fpd-en.aspx>.

5.12 Извршете процена на ресурсите и трошоците

Потребните ресурси и трошоци, кои се поврзуваат со процесот на развивање на механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, веројатно, ќе зависат од повеќе различни фактори. На пример, тие вклучуваат:

1. Дали прашањата од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се вклопуваат во веќе постојната програма или дали се размислува за независен механизам со кој ќе се решаваат слабостите на лицата што се ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам;
2. Природата и степенот на располагање со постојни институционални капацитети и професионална експертиза. Ова ќе влијае на степенот до кој новиот механизам ќе може да ги искористи постојните административни капацитети (вклучувајќи канцелариски простор и персонал) при процесот на реализирање на програмата; дали ќе биде потребно да се организира специјализирана обука од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам за членовите на механизмот, која, меѓу другото, ќе треба да им овозможи знаење за начинот како да се оцени дека одредено лице е подложно на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; и степенот до кој учеството на професионалците и практичарите во механизмот ќе се смета за дел од нивната редовна работа или дали тие би требало да добијат компензација за своето потрошено време од страна на субјектот што ја надгледува програмата; и
3. Видовите на интервенции што може да ги понуди механизмот, кои можат да се движат од советувања до обука за работа, терапија што се базира на уметност или драма, како и спортски програми, а кои можат да вклучуваат и помала проектна компонента обезбедена преку мали грантови.

Во оние земји каде е предвидено дека ќе има потреба од механизми во рамките на поголем број заедници или општини, треба да се размисли за создавање или потпирање на единична „централна организација“, независно дали владина или невладина организација, која ќе управува со

различните механизми во земјата и ќе обезбедува поддршка за истите.⁹⁶ Таквата поддршка би можела да вклучува зголемување на свеста, обуки, развивање на протоколи за споделување на информации и други протоколи, управување со случаи, контрола на квалитет, мониторинг и евалуација како и управување со грантови.

5.13 Вклучете процес на независна ревизија

Треба да постои независен надворешен процес на ревизија со кој ќе се настојува да се идентификуваат потенцијалните ризици (што се поврзани со таквите активности) во однос на човековите права, вклучувајќи ја и потенцијалната стигматизација на одредени етнички или верски групи, како и кршењето на правата на приватност, изразување и религија.

---

⁹⁶ Примерите за тоа каде овој пристап се применува ги вклучуваат Секретаријатот на ИММРО (Интервенциски мултиагенциски маси за рана опасност), кој поддржува организирање на „маси за разгледување на ситуацијата“ во рамките на целата територија на Отава и нејзините околни општини (види <http://globalcommunitysafety.com/sites/default/files/merit-governance-chart.pdf>) и координативниот тим на ПНЗОУ (Потпомагање на нашата заедница преку обединување на услугите), кој поддржува организирање на четири такви маси во пошироката област на Торонто (види <https://www.toronto.ca/community-people/public-safety-alerts/community-safety-programs/focus-toronto/>)

6. КЛУЧНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ПРОЦЕСОТ НА ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА МЕХАНИЗМОТ ЗА УПАТУВАЊЕ

Не постои универзален пристап кој би можел да се примени при развивање и имплементирање на механизми за упатување, кои се јавуваат во различни форми и големини и често користат различна терминологија. Сепак, како што е наведено во приложената текстуална табела и како што е опишано во овој дел од Извештајот, постојат неколку основни компоненти во процесот на дејствување на механизмот за упатување што се заеднички за повеќето програми и некои основни прашања на кои секој механизам треба да даде одговор.

Клучни елементи на процесот на функционирање на механизмот за упатување

1. СПОДЕЛУВАЊЕ НА ИНФОРМАЦИИ СО МЕХАНИЗМОТ ЗА УПАТУВАЊЕ ЗА ЛИЦА РАНЛИВИ И СКЛОНИ КОН НАСИЛЕН ЕКСТРЕМИЗАМ И РАДИКАЛИЗАЦИЈА КОИ ВОДАТ КОН ТЕРОРИЗАМ

- а. Начини: Онлајн, директна телефонска линија, лично
  - б. Зголемување на свеста
  - в. Доброволна природа
-

2. ПРОЦЕНА НА РИЗИЦИТЕ И СЛАБОСТИТЕ

- а. Како да се проценат?
  - б. Кој ја врши процената?
-

3. НАЗНАЧУВАЊЕ НА ОДГОВОРНО ЛИЦЕ ЗА СЛУЧАЈОТ

4. РАЗВИВАЊЕ НА ПЛАН ЗА ИНТЕРВЕНЦИЈА ИЛИ ПОШИРОКА ПОДДРШКА

а. Какви видови?

б. Кој имплементира?

5. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

6.1 Споделување на информации со механизмот за упатување за лица ранливи и склони кон НЕРВТ

Постојат различни начини на кои можат да се споделат информации со еден механизам за упатување во врска со одредено лице кое предизвикува загриженост кај заедницата. Во некои случаи, таквото споделување на информации го прави лице што врши стручни работи како што е полициски или социјален службеник, здравствен или младински работник. Во други случаи, информациите ги споделуваат член на семејството, врсник, член на социјална мрежа, наставник, верски или друг лидер на заедницата. Стејкхолдерите треба да знаат како и кога да ги споделат нивните загрижености. Поради тоа, со механизмот за упатување мора да се зголеми свеста кај стејкхолдерите за неговата цел и мандат, за тоа како може да се пристапи до него и какви услуги нуди тој. При дизајнирањето на такви механизми, особено треба да се внимава со нив да не се создаде ситуација на непотребно (претерано) пријавување или стигматизација, односно да не се поткопа довербата помеѓу локалните власти и заедници.

6.1.1. Начини: онлајн, директна телефонска линија, лично.

- Наспроти желбата членовите на заедницата да испраќаат повеќе информации кон механизмот, постои тенденција значителен број на информации за лица ранливи и склони кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам да бидат испраќани кон механизмот од страна на полицијата или други стручни лица што се фронтално поставени во рамките на нивната служба кон граѓаните. Со цел да се олесни на заедницата да споделува информации со механизмот, самиот механизам треба да понуди повеќе различни начини на споделување на информации

за лица (и анонимно ако е потребно) за кои преку видливи бихевиорални знаци може да се утврди дека се подложни на ризик, ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Информации со механизмот можат да споделуваат и организатори или лидери во спортски клубови или верски и други центри на заедницата, како и стручни лица што се фронтално поставени во рамките на нивната служба кон граѓаните, како што се наставници, младински и социјални работници. На членовите на заедницата и на професионалците би можело да им се овозможи да споделуваат информации за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам преку **онлајн образец** што ќе биде достапен на посебна веб-страница. Доколку е потребно, тие тоа треба да можат да го направат и анонимно. (пример за онлајн образец за споделување на информации со механизмот за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам е даден во долунаведената текстуална табела).

Пример за образец за споделување на информации со механизмот за лица ранливи и склони кон НЕРВТ

Онлајн образец што може да се употреби преку веб-сајтот што е хостиран на специјализиран веб-сервер благодарение на програмата ReDirect – Каљари. Со образецот (www.redirect.cpsevents.ca/make-a-referral/) се обезбедуваат следните информации:

Споделувањето на информации со нас е од доверлив карактер и сите информации што ќе ни ги испратите ќе бидат достапни само во рамките на програмата ReDirect. Информациите, од наша страна, не се споделуваат со органите задолжени за спроведување на законот или разузнавачките служби, освен доколку постои директен ризик за јавната сигурност и безбедност (што е многу ретко), а во кој случај ние би биле обврзани да соработуваме со иследниците на органите задолжени за спроведување на законот.

Доколку сакате, испраќањето на информации може да биде направено анонимно за лицето на кое се однесуваат информациите. Но, сепак, ние сè уште имаме потреба од Вашите контакт информации кои ќе ни овозможат да ве контактираме доколку имаме потреба од повеќе информации.

Откако ќе ни ги испратите информациите за лицето за кое сте загрижени, ние ќе извршиме проценка на истите и ќе го контактираме лицето на кое Вие се осернавте во Вашите информации.

Друг начин на споделување на информации може да претставува **директна телефонска линија со свој специјален број** со која ќе работи општината, владина агенција или невладина организација.

Многу држави учеснички во ОБСЕ имаат општи телефонски директни линии за превенција на криминал, а сè поголем е бројот (како што се Австрија, Канада, Данска, Франција, Германија и Луксембург) на земји кои веќе имаат воспоставено специјални и посебни телефонски линии за помош што тесно се фокусираат на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.⁹⁷ Во зависност од заинтересираноста, може да биде соодветно да се примени двостран приод, кој ќе се состои од директна телефонска линија на државна агенција и директна телефонска линија на невладина организација, при што на тој начин би се посветило грижа не само за тие што се чувствуваат поудобно да се јават на директна телефонска линија на државна агенција, туку и за тие кои повеќе сакаат да зборуваат на директна телефонска линија на невладина организација, односно заедницата.

Пример за директна телефонска линија

Австрискиот информативен центар за екстремизам е основан во декември 2014 година и со истиот управува, Федералната мрежа за отворена младинска работа (bOJA). Во Центарот се вработени 6 лица кои доаѓаат од различни дисциплини и зборуваат повеќе јазици. Преку директната телефонска линија се даваат совети и поединците можат да се упатат кон семејно советување, односно да се поврзат со младински работници и службите за вработување. Исто така, Центарот овозможува и директно советување (лице в лице). Тој е отворен секој работен ден од 10 до 15 часот.

Во зависност од расположливите ресурси и експертиза, како и од другите капацитети (во зависност и од структурата на механизмот за упатување), операторот на директната телефонска линија (кој треба да биде соодветно обучен) може, едноставно, да ги запише информациите што му се споделени преку телефонскиот повик и да ги препрати на тимот на механизмот што е задолжен да ги прегледа случаите. Алтернативно, врз основа на телефонски споделените информации, операторот би можел да изврши првична процена, и, доколку е соодветно, да го препрати случајот на релевантниот реализатор на интервенции или друг давател на услуги и постапувањето по таквиот случај да продолжи.

97 МЗСОР – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, „Работа со семејства и заштита на деца од радикализација: Чекор-по-чекор упатство, документ за практичари и креатори на политики“, 2-3 февруари 2017 година, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_yf-c_h-sc_working_with_families_safeguarding_children_en.pdf.

Пред да се креира и воспостави **директна телефонска линија**, треба да се разгледаат неколку прашања. Тие вклучуваат:

1. Дали постојат други директни телефонски линии (на пример, директни телефонски линии што се фокусираат на спречување на криминал, трговија со луѓе или благосостојба на деца) што би можеле да се искористат?
2. Дали новата директна телефонска линија треба да биде на национално или локално ниво?
3. Дали директната телефонска линија треба да биде достапна во секое време (на основа на 24/7) или таа треба да биде функционална само во рамките на редовното работно време?
4. Дали треба да се овозможи да се добиваат анонимни повици?
5. Кој треба да одговори на повиците? Со цел да се изгради доверба кај заедницата во програмата, директната телефонска линија, веројатно, би требала да функционира надвор од структурите на органите задолжени за спроведување на законот и другите безбедносни органи, па поради тоа на повиците не треба да одговара полициски службеник;
6. Дали операторот треба да спроведе почетна проценка, вклучително и тоа да утврди кога постои непосредна безбедносна опасност, или операторот само треба да ги запише релевантните информации?
7. Под кои околности, ако има такви, операторот треба да ја информира полицијата за примениот повик? Каков вид на експертиза треба да имаат операторот или операторите и каков вид на специјализирана обука треба да се помине пред да може да се одговара на повиците? и
8. Какви интервенции или други структури треба да бидат поврзани со директната телефонска линија?

Како што е објаснето во Водичот на ОБСЕ за заедничко работење на полицијата со заедницата и спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, иако „можеби би било корисно да се споделат посеопфатни и пошироки информации за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, постои ризик дека со такво нешто може да се преплави механизмот со голем број на информации, од кои поголемиот дел подоцна

можат да испаднат како неосновани. Поради тоа, од клучна важност е да се зајакне улогата кај оние за кои се очекува да го користат механизмот за упатување, а со цел тие да можат да ја разберат опасноста од насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, да можат да ги преиспитаат сопствените претпоставки и стереотипи, како и да можат да препознаат каква комбинација од фактори може сигурно да упатува кон ризик од насилна радикализација“.⁹⁸

Независно од методот на споделување на информации (со механизмот) за лица подложни на ризик и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, дизајнерите на механизмот не треба само да овозможат анонимно споделување на информации, туку тие треба и да ја земат предвид потребата од ублажување на безбедносните загрижености што можат да постојат кај лицата кои споделуваат информации за одредено лице кое е вклучено во екстремистичка социјална мрежа и кое може да биде на пат кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Таквите загрижености, доколку не се адресираат, ќе ги спречат членовите на заедницата да споделуваат информации со механизмот.

6.1.2 Зголемување на свеста

Напорите за развивање на механизам за упатување треба да вклучуваат кампања за подигање на свеста што ќе се фокусира на релевантните заедници и други клучни фактори, како што се социјалните работници, наставниците и здравствените работници, а кои можеби не би сакале да учествуваат во иницијативата. Таквата кампања би можела да опфаќа онлајн извори, вклучувајќи листи на најчесто поставувани прашања и видеа, како и обуки и јавни форуми.

Во зависност од контурите на механизмот, со една таква кампања за зголемување на свеста може да се обезбедат информации во врска со:

1. Целта на иницијативата (на пример, создавање на поголем број на можности за рани интервенции за отргнување на ранливите поединци од патот кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам или други форми на насилство);
2. Видот на поддршка што е достапна во рамките на механизмот;
3. Доброволната природа на програмата и фактот дека во предметите во кои се вклучени малолетници ќе биде потребна согласност од родител или старател пред да може механизмот да се ангажира со таквото малолетно лице за кое има примено информации дека е подложно на ризик и склоно кон насилен екстремизам и

⁹⁸ ОБСЕ, *Спречување на тероризам и спротивставување на насилен екстремизам*

радикализација кои водат кон тероризам.

4. Како механизмот, освен што се справува со сите форми на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, се справува и со поголем број на прашања поврзани со заштита на безбедноста и сигурноста, во поширока смисла;
5. Како со програмата се спречува имињата на пријавените лица во механизмот да се внесат во кривичните бази на податоци, како и други чекори што се преземаат во рамките на програмата со цел да се ублажат ризиците од непотребно криминализирање на лицата чии информации се упатуваат кон механизмот поради нивната ранливост и склоност кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам;⁹⁹ и можеби најважно
6. Едукацијата, вклучувајќи програми што се приспособени за различни стејкхолдери, (на пример, наставници, социјални и здравствени работници, семејства и граѓанското општество) за тоа како тие да можат да забележат видливи и недискриминациски предупредувачки знаци кај одредено лице што покажуваат дека тоа е изложено на ризик или е на патот кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹⁰⁰

Воспоставувањето на доверба во рамките на локалните заедници (и меѓу локалните практичари, професионалци и други субјекти од кои ќе зависи реализацијата на успешни интервенции од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам) треба да претставува суштинска цел на овие напори за зголемување на свеста. Колку повеќе постои доверба, толку е поголема веројатноста дека граѓаните ќе придонесат и ќе соработуваат со механизмот за упатување, а притоа тие ќе бидат и поуверени дека нивниот ангажман „ќе резултира во позитивни, а не казнени резултати“.¹⁰¹

99 Тален Билазаријан, *Спротивставување на насилен екстремизам: Лекции за рано интервенирање од Програмата Чанел на Велика Британија, Програма за прашања од областа на екстремизмот на Универзитетот Џорџ Вашингтон*, октомври 2016 година, стр. 8, <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs2191/f/downloads/Channel%20CVE%20UK.pdf>.

100 На пример, Збирката на пристапи и практики за С/СНЕРПВ на Центарот за одржување на најдобри стандарди (МЗСОП – ЕУ) препорачува дека за различните агенции треба да се обезбеди обука за зголемување на свеста и едукативен материјал. Со овие ресурси за обука треба јасно да се идентификува и артикулира заканата од радикализација и да се утврдат пристапите и моделите за работа со поединци од перспектива на различни агенции во повеќе сектори. На сите вклучени учесници, од повисокото раководство па сè до вработените од првите редови, треба да им се обезбеди одредено ниво на обука специфична за борба против радикализација. Пристапот до алатки и прирачници, со кои се обезбедува рамка за проценка и одговор на потребите на лицата подложни на ризик, често пати претставува важна помош. Види МЗСОП – ЕУ, *Збирка на пристапи и практики, спречување на радикализација што води кон тероризам и насилен екстремизам: Обука за нови практичари*, стр.5 https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/creating_counter_violent_extremism_infrastructures_en.pdf. Францускиот Меѓуминистерски комитет за спречување на криминал и радикализација (CIPDR), на пример, меѓу другото, обезбедува и обука за зголемување на свеста за опасноста од радикализација во рамките на фирми, професионални здруженија, наставници, професионалци за ментално здравје и социјални работници.

101 Види ГФКТ, *Иницијатива за адресирање на домашен тероризам*, добра практика 4.

6.1.3 Доброволна природа

Релевантните членови на заедницата и институциите треба да се охрабрат да споделуваат информации со механизмот за лица ранливи и склони кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а таквите лица, чии информации се споделени со механизмот, од друга страна, треба да бидат охрабрани (поттикнати) да ги искористат придобивките од интервенциите или другите планови на поддршка што се овозможени благодарение на програмата. Наместо да наметнува законска должност за споделување на такви информации, механизмот треба да ја нагласи доброволната природа на споделувањето на информации што го прават професионалците, практичарите и други членови на заедницата (освен во случаи каде се вклучени малолетни лица и каде што државата и/или одредени стручни лица, како што се наставниците, социјалните и здравствените работници, може да имаат законска обврска да го заштитат поединецот).

Учеството на едно лице во механизмот, штом тоа стане предмет на постапување во рамките на самиот механизам, вклучително и во поглед на тоа дали кај него се интервенира, односно дали прима поширок пакет на поддршка, треба да се заснова на консензус, а не на закон. Кога се работи за малолетно лице, кое е пријавено во механизмот како ранливо и склоно кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, веројатно е дека ќе биде потребно да се обезбеди согласност од страна на родителот или старателот за да може да се изврши соодветна процена и соодветно да се интервенира преку механизмот. Во еден механизам, кој функционира во некривичен простор, важно е да се примени непринуден пристап поради неколку причини:

1. Само мал број на поединци, веројатно, би покажале дека имаат слабости од видот за кои е основано да се информира механизмот, при што, доколку се наметне законска обврска врз државните институции тие да пријавуваат лица за кои се верува дека се ранливи и склони кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, тоа би можело да доведе до испраќање на преголем број на лажни позитиви до самиот механизам, како резултат на загриженост да не се пропушти да се пријави некое лице кое потоа би извршило кривично дело. Лажните позитиви може негативно да се одразат на животите и семејствата на пријавените лица како ранливи и склони кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а со изобилство на лажни позитиви може да се поткопа кредибилитетот на програмата;
2. Задолжителното пријавување може да резултира во пријавување од преголем размер, со што би се ризикувало да се отуѓат одредени

сегменти на заедницата, чија соработка и доверба се од клучно значење за ефикасност на механизмот;¹⁰²

3. Со наметнување на конкретна законска должност врз јавните службеници да пријавуваат сомнително однесување се ризикува да се создадат средини што ја попречуваат слободата на говорот (на пример, во училиница)¹⁰³ или да ја поткопаат подготвеноста на поединецот да споделува информации со професионално лице за ментално здравје или друга фигура која ужива доверба и авторитет, како што е наставникот; и
4. Се ризикува да се поткопа ефикасноста на програмата доколку се бара од луѓето да прифаќаат интервенции и покрај фактот што претходно тие не извршиле никакво кривично дело. Постои поголема веројатност дека таквите лица нема да бидат подготвени да учествуваат во програмата, односно ќе се противат, а тоа индиректно може само да доведе до зацврстување на нивните ставови.¹⁰⁴

6.2 Процена на ризици и слабости

Како што претходно е забележано во овој Водич, механизмите за упатување треба да се потпираат на недискриминациски алатки за проценка на ризици и потреби во насока на идентификување на поединци кои покажуваат знаци на радикализација кон насилството, а вклучително и за целите на насочување на приспособени програми за интервенција пред лицата да извршат акти на тероризам. Важноста на таквите алатки е нагласена од страна на Советот за безбедност на Организацијата на Обединетите нации, Глобалниот форум за контратероризам и Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија.

Со една таква рамка, доколку се заснова на информации добиени од поголем број извори (на пример, интервјуа со поединецот што е предмет на постапување во одреден механизам, интервјуа со членовите на семејството, врсниците и наставниците; опсервации на социјалните мрежи, како и досиејата за предметот со кои располагаат социјалните, здравствените или младинските работници), може да се обезбеди мултидимензионална и објективна евалуација на поединецот.

102 Ане – Лин Дуденхофер, „Спротивставување на радикализација: Критична анализа на британската програма - Должноста превенција (PreventDuty)“, Центар за криминологија, Оксфордски Универзитет, онлајн блог, 18 септември 2017 година, <https://www.law.ox.ac.uk/centres-institutes/centre-criminology/blog/2017/09/resisting-radicalisation-critical-analysis-uk>.

103 Франк Кранмер, „Слобода на говор, должноста превенција и високото образование“, Закон и религија, Обединето Кралство, 5 април 2017 година, <http://www.lawandreligionuk.com/2017/04/05/freedom-of-speech-the-prevent-duty-and-higher-education/>.

104 Даниел Кохлер, *Разбирање на дерадикализацијата: Методи, алатки и програми за спротивставување на насилен екстремизам* (Рутлеџ, 2016 година), стр.232.

Добро формулираните алатки за проценка можат да помогнат:

1. Да се ублажи потенцијалната стигматизација од превентивните мерки на кои се гледа како да се насочени кон одредени заедници или групи, со што, пак, од друга страна, се ризикува да се зголемат чувствата на отуѓување и маргинализација што можат да поттикнат радикализација кон насилството;
2. Да се одреди кои интервенции можат да бидат ефикасни и кои приспособени интервенции се соодветни;
3. Да се осигури дека, вообичаено, со ограничените ресурси со кои се располага за интервенции и други програми за поддршка од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се таргетираат најранливите поединци; и
4. Да се идентификуваат заштитните фактори и извори на поддршка.

6.2.1 Како да се проценат?

Прашање од клучно значење за дизајнерите на еден механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам е тоа како да се проценат ризиците и слабостите.

Не постои недостаток на постојни алатки што се развиени за да се проценат ризиците и потребите на терористите и на екстремистичките престапници во затворска средина или за да се проверат лицата кои се веќе радикализирани кон насилство.¹⁰⁵ Сепак, постојат само малку алатки што се фокусираат конкретно на насилен екстремизам, а уште помалку се тестирани и проверени. Всушност,

¹⁰⁵ На пример, ПРНЕ – 2 (Проценка на ризик од насилен екстремизам) е програма развиена со цел да биде применета кај различни видови на екстремисти, терористи и сторители на противзаконско насилство, а кои се мотивирани од верски, политички или социјални идеологии; програмата се применува во неколку земји, генерално, во околности што опфаќаат осудени и затворени лица за екстремистичко насилство и добро обезбедени затвори. Моделот Повратник 45, на Центарот за одржување на најдобри стандарди, МЗСОП – ЕУ, е развиен конкретно за вршење на проценка кај странските терористички борци и истиот претставува рамка за водење на општи истраги за нивните мотивации, заложби и други фактори на ризик што постојат кај еден поединец. Обединетото Кралство го има развиено моделот НРЕ+22 (Насоки за ризици од екстремизам) што се применува во неговите програми Превенирај и Чанел, а Холандија ја користи алатката ИР46 за да ја процени меѓусебната соработка на повеќето агенции што се вклучени заедно во програмата „Безбедносни куќи“. ППТР 18 (Протокол за проценка на терористичка радикализација) постои за да се следи долгорочната прогноза за поединечни актери; и ХЦР 20 е често користен модел за проценка на ризикот од насилство, но, притоа, без да се става посебен и специфичен фокус врз екстремистичкото насилство. За целосен преглед на релевантните алатки за проценка на ризиците, односно предизвиците што се однесуваат на нивната примена за предвидување на НЕРВТ, види РТИ, Спротивставување на насилен екстремизам: Примена на алатките за проценка на ризик во кривичната правда и рехабилитатиски процес, преглед на литература подготвена за програмата - Група на први помагачи во САД (FirstRespondersGroup). Оддел за домашна безбедност, Дирекција за наука и технологија, февруари 2018 година, https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/OPSR_TP_CVE-Application-Risk-Assessment-Tools-Criminal-Rehab-Process_2018Feb-508.pdf. Овие и други слични алатки за проценка на ризик имаат поминато низ прилично ограничено тестирање и некои ја критикуваат нивната примена, сметајќи дека со нив се пробува да се предвиди непредвидливоста. Види, на пример, Рита Аугстад, Кудсен, „Мерење на радикализација: Концептуализација и практика на проценка на ризик во Англија и Велс“, Бижевиорални науки за тероризам и политичка агресија, 2018 година, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19434472.2018.1509105>

процената на ризик, што се однесува на насилен екстремизам, претставува релативно нова област за која се потребни понатамошни евалуации и учење; поради тоа, алатките за проценка на ризик треба да се третираат внимателно, особено во контекст на напорите да се предвиди кој може да стане насилен.

106

Во рамки на предизвиците влегува и фактот дека не постои единствен профил на насилен екстремист ниту единствен индикатор или мешавина на индикатори со кои може да се докаже дека одредено лице се радикализира или веќе е радикализирано кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹⁰⁷ Всушност, истражувањата покажаа дека многу различни фактори ги прават младите луѓе ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Тие вклучуваат чувства на ексклузија, неправда и дискриминација; недостаток на пристап до образование или вработување; домашно или државно насилство; и претходна ситна криминална активност. Клучните индикатори за тоа дека одредено лице е на пат кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам можат да вклучуваат промени во однесувањето, идеологијата и/или социјалната мрежа.¹⁰⁸

При неодамнешниот сеопфатен преглед на литературата за релевантните алатки за проценка на ризик забележани се дополнителни предизвици.¹⁰⁹ Тие вклучуваат:

1. Насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам претставува ретка појава, и иако многу поединци можеби ќе одговараат на одреден профил, најголемиот дел од нив никогаш нема да се вклучат во такво насилство;
2. Ниту една од постојните алатки не е емпириски потврдена како функционална – делумно поради малиот број на инциденти со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Исто така, тие што се вклучени во такво насилство често се или убиени во моментот на вршење на терористичкото дејство или се уапсени, при што, како резултат на тоа, истите не се достапни да бидат интервјуирани од страна на истражувачите; и
3. Статистичката анализа на релевантните фактори на ризик што се поврзани со насилниот екстремизам и радикализација кои

106 Глобален центар за кооперативна безбедност, „Препораки за разгледување за Комитетот за контратероризам при усвојување на Додатокот од 2018 година на Мадридските водечки начела“, ноември 2018 година, стр.3, https://www.globalcenter.org/wp-content/uploads/2018/11/18Nov28_Recommendations-Addendum-Madrid-Principles.pdf.

107 Ibid.

108 ГФКТ, Иницијатива за адресирање на животниот циклус на радикализацијата кон насилство, Меморандум од Неучател за Добри практики за малолетничка правда во контратерористички контекст, <https://theiij.org/wp-content/uploads/English-Neucha--tel-Memorandum-on-Juvenile-Justice.pdf>.

109 РТИ, Спротивставување на насилен екстремизам: Примена на алатки за проценка на ризик

водат кон тероризам станува уште покомплицирана бидејќи „мотивациите за вклучување во насилен екстремизам можат да зависат од различни културни и историски контексти“, а кои не можат да се земат предвид со алатките за процена на ризик.

И покрај овие предизвици и фактот дека тие немаат или имаат ограничена предикативна вредност, алатките за процена на ризик, сепак, се важни за процесот на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а некои од постојните алатки или други рамки вклучуваат индикатори кои конкретно се поврзани со насилниот екстремизам.

На пример, со алатката за процена¹¹⁰ од Програмата Чанел на Обединетото Кралство се бараат слабости во рамките на широки критериуми како што се ангажирање со група, кауза или идеологија; намера да се предизвика *штета* и опасност; и способност да се предизвика штета и *опасност*.¹¹¹ Процената на ризик од насилен екстремист „ПРНЕ-2Р“ содржи 34 индикатори поделени помеѓу пет домени: верувања, ставови и идеологија; социјален контекст и намера; историја, акција и капацитет; посветеност и мотивација; и заштитни индикатори/индикатори за намалување на ризик. Постојат 11 дополнителни индикатори што се темелат на научната литература и се однесуваат на општото насилство и криминална историја, личната историја и карактеристиките на менталното здравје.¹¹²

Проектот НППИОР (Научен пристап за пронаоѓање на индикатори и одговори против радикализација), финансиран од Европската Унија, врз основа на консултации направени со полицајци, социјални работници и наставници вклучени во работата од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, има развиено сет од 21 видлив индикатор за можна „радикализација“, а кои индикатори ги опфаќаат и екстремно-десничарските и религиозно инспирираните форми. Индикаторите од проектот Научен пристап за пронаоѓање на индикатори и одговори против радикализација се групирани во пет тематски области: идентитет и трагање по идентитет, диференцијација во група/надвор од група, социјални интеракции во насока

110 Насоки за ризици од екстремизам (НРЕ)22+. За дискусија во врска со алатката за процена од Програмата Чанел на Обединетото Кралство, види, на пример, Моника Лојд и Кристофер Деан, „Развивање на структурирани насоки за процена на ризик кај екстремистички престалници“, Дневник за процена на ризик и управување, 2, бр.1(2015): стр.40–52.

111 Министерство за внатрешни работи на Обединетото Кралство: *Насоки за должности од Програмата Чанел: Заштитување на ранливите луѓе од нивно вовлекување во тероризам – Статутарни насоки за членовите на Чанел панелите и партнерите на локалните панели*, април 2015 година, стр.11, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/425189/Channel_Duty_Guidance_April_2015.pdf.

112 Министерство за правда и безбедност, Холандија, „ПРНЕ-2Р“, <https://www.vera-2r.nl/>.

на поддршка на насилство, промени во персоната и дружења.¹¹³

Признавајќи ја потребата за развој на контекстуализирани алатки за процена, Глобалниот форум за контртероризам забележува дека секоја таква алатка треба да вклучува „специфични фактори, променливи и индикатори што се однесуваат на тероризмот и кои се важни и треба да се разгледаат кога се оценува поединецот, како што се: возраста, полот, менталното здравје и други релевантни обележја на неговиот идентитет“.¹¹⁴

Иако дизајнерите кои развиваат механизми за упатување (за адресирање на случаи од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам) треба да ги искористат овие и други постојни пристапи, секој механизам на крајот треба да зависи од пристап кој е насочен кон процена на ризик и процена на потреби, а таквиот механизам, кој би содржел таков пристап, најверојатно, би бил користен и силно би резонирал во заедницата како механизам што е присутен да дава поддршка.

На тој начин, на пример, при изработката на секоја рамка за процена треба:

1. Да се потпреме на контекстуализирано, локално истражување на двигателите и отпорноста кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, со цел да се осигуриме дека факторите што се користат во секоја процена се поврзани со целните популации;
2. Да се следат мултиагенциските и мултидисциплинарните консултации што се прават помеѓу професионалците и практичарите, а кои ќе бидат вклучени во процесот на одлучување во поглед на поединците кои се пријавени во механизмот како лица подложни на ризик и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам;
3. Да се надополнува идентификацијата на пошироките политички и општествени контексти што треба да се земат предвид од страна на тие што вршат процени на ризик и слабости кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; и
4. „Не само да се опфатат ризиците поврзани со насилниот екстремизам, туку и да се земат предвид и заштитните фактори и

113 Види „Краток преглед на завршниот извештај: НППИОР (Научен пристап за пронаоѓање на индикатори и одговори против радикализација)“ на веб-сајтот на Кордис, <https://cordis.europa.eu/project/rcn/94537/reporting/en>.

114 Види ФКТ, Иницијатива за адресирање на домашен тероризам, добра практика 11.

факторите на отпорност¹¹⁵, како што се позитивните семејни и/или социјални мрежи, управувањето со очекувања, можностите за дејственост (агентност) и зајакнување на сопствената улога, верското познавање, социјалните вештини и демократското државјанство;¹¹⁶ и

5. Да се биде информиран за достапните интервенции и услуги за поддршка и поврзан со истите, а со цел да се осигури дека се достапни потребните третмани или програми со кои можат да се решат идентификуваните ризици или слабости.

Клучни елементи за процена на ризик во врска со С/СНЕРВТ

1. Потпрете се на локалните истражувања што се специфични за контекстот и што вклучуваат фактори поврзани со целното население.
2. Консултирајте се со локалните професионалци и практичари, вклучително и со цел да се потпрете на повеќе извори на информации.
3. Земете го предвид поширокиот политички и општествен контекст.
4. Водете сметка за заштитните фактори и факторите на отпорност, како и за ризиците поврзани со екстремизам.
5. Бидете информирани и поврзани со достапните интервенции и услуги за поддршка.

Покрај тоа, секој таков процес на процена треба да се направи врз основа на информации стекнати од повеќе извори, вклучувајќи интервјуа со поединецот, членовите на семејството, врсниците и наставниците; опсервации на социјалните мрежи; како и досиеја за предметот со кои располагаат социјалните и младинските работници, професионалците за ментално здравје и други релевантни стручни лица.

Покрај тоа, имајќи го предвид фактот дека секоја алатка или рамка за процена на ризик што го насочува третманот во насока на адресирање на идентификуваните слабости е поефективна, во нашиот случај, таквата

115 Глобален центар за кооперативна безбедност, *Препораки за разгледување за Комитетот за контратероризам при усвојување на Дополшокот од 2018 година на Мадридските водечки начела*, ноември 2018 година, стр.3, https://www.globalcenter.org/wp-content/uploads/2018/11/18Nov28_Recommendations-Addendum-Madrid-Principles.pdf.

116 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, *„Заштитни и промотивни фактори што градат отпорност против насилна радикализација“*, април 2018 година, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_paper_protective_factors_042018_en.pdf.

рамка треба да биде заснована на информации и поврзана со видовите на интервенции и другиот вид на достапна локална поддршка.

При примената на која било алатка или рамка, треба да се остави простор и можност за презентација на прибраните информации на начин на кој ќе се овозможи навремена и структурирана процена. Освен тоа, оние кои се одговорни за примена на една таква алатка или друга рамка за процена на ризик или слабости, треба да располагаат со соодветна експертиза за да можат да носат информирани одлуки за случаите на поединците. Исто така, доколку е потребно, на нив треба да им се овозможи и пристап до обука и можности за развој, на континуирана основа. Оние што ги вршат процените мора да бидат свесни за ограничувањата што се својствени за алатките и да го имаат предвид целокупниот обем на прашања што се однесуваат на човековите права, а кои се релевантни при вршењето на вакви проценени.

Пред сè, од клучно значење е механизмот за упатување да се потпира на недискриминациска рамка што вклучува збир на бихевиорални индикатори за процена на ризици и слабости, да се избегнува пристап на проверка заснован на контролна листа (checklist), а со кој пристап може да се зголеми веројатноста да се упатуваат лажни позитивни пријави до механизмот, како и тоа тој да биде спроведуван од страна на соодветно обучени стручни лица кои пружат психосоцијална поддршка и помош или други соодветни професионалци.

6.2.2 Кој ја врши процената?

Како што тоа е случај со другите елементи од постојните релевантни механизми за упатување, и овде не постои универзален пристап кога се поставува прашањето за тоа кој треба да ја врши процената. За да бидат сигурни, поединците кои ја вршат процената треба да се гледаат себеси како дел од тимот и треба да бидат соодветно обучени. Сепак, како што неодамна забележа Работната група за здравствена и социјална заштита, која функционира во рамките на Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија, постои „генерална заблуда дека процените на ризик се сложени и дека за вршење на такви проценени претходно е потребно да се има поминато низ супстанцијална формална обука. Иако практичарите би требало да се запознаат со таквите алатки (а, идеално би било тие да бидат вклучени во нивното користење и подобрување со текот на времето), тие, по својата природа, не се тешки да се употребат или применат. Вообичаено, овие алатки претставуваат насоки што се користат заедно и со други релевантни информации“.¹¹⁷

117 МЗСОР-ЕУ, „Процена на ризик околу осамените актери“, стр.6

Општо земено, механизмот треба да биде дизајниран на начин на кој ќе може да се овозможи споделување на знаења, информации и експертиза меѓу членовите на одреден мултидисциплинарен тим, кој постапува по однос на предмети за лица подложни на ризик и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а во насока да се одреди соодветен тек на дејствување. Во зависност од локалниот контекст, ова може да вклучува информации што ги споделува полицијата и која може да има одредена улога во процесот на процена на ризиците. Како што претходно забележавме во овој Водич, сепак, со преголема вклученост на полицијата може да се поткопа довербата кај професионалците и членовите на заедницата кои не вршат работи од областа на спроведувањето на законот, а чија доверба е потребна за успешно функционирање на механизмот за упатување во некривичниот простор.

Резултатот од процената треба да води кон една од неколкуте пошироки насоки на дејствување, која треба да биде содржана во мандатот на механизмот, описот на задачи или во другите основачки документи. На пример:

1. За поединецот се проценува дека тој не е ранлив и склон кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, но, веројатно, тој ќе може да извлече одредени придобивки од поопштите програми, како што се тие наменети за проблематичната младина, при што, како резултат на тоа, случајот се препраќа на поединечна агенција или организација која спроведува таква програма и продолжува да постапува по предметот;
2. Поединецот покажува ранливост и склоност кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам што можат да се решат преку интервенции или други програми достапни во рамките на механизмот. Во овој случај, групата ќе изврши посеопфатна процена што ќе ѝ овозможи попрецизно да ги идентификува слабостите и заштитните фактори, а потоа ќе одлучи. Доколку е потребно, таа може да направи и дизајн на соодветна интервенција или план на поддршка; или
3. Лицето го има преминато прагот на кривична активност и поради неговите активности постои непосреден ризик по безбедноста и сигурноста, при што во овој случај се информира полицијата.

6.3 Назначување на одговорно лице за предмет

Во оваа следна фаза се назначува одговорно лице за предметот, кое ќе биде одговорно за процесот на реализација на интервенцијата или програмата за поддршка, а кое и ќе го надгледува таквиот процес. Исто така, одговорното лице би можело и да претставува единствена точка за контакт со поединецот, семејството и други лица во локалната заедница. Со примена на единствена точка за контакт се избегнува опасноста од поткопување на довербата во механизмот, како и неговата ефикасност, која би можела да се јави кога на членовите на заедницата пристапуваат поголем број на поединци во врска со еден ист конкретен случај.¹¹⁸ Имајќи го предвид тоа, во одреден број на контексти, вклучително во земји како Белгија, Данска и Норвешка, првиот чекор во предметот и првиот контакт со семејството го прават член на семејството или социјален работник, заедно со претставник од локалната полиција. Во таквите случаи, Центарот за одржување на најдобри стандарди на Мрежата за зголемување на свеста за опасностите од радикализација на Европската Унија препорачува локалната полиција да носи „цивилна облека – со што ќе се создаде помалку опасна ситуација и би се избегнал срам што би можел да резултира во стигматизација во рамките на соседството“.¹¹⁹

6.4 Развивање на план за интервенција или поширока поддршка

Механизмот за упатување треба да може да понуди интервенција или поширок план за поддршка кој е индивидуално приспособен на идентификуваните слабости и ги зема предвид возраста, полот и културното потекло, како и факторите на ризик што ги презентира поединецот. Како што е наведено погоре, не сите информации за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ќе доведат до развој на такви приспособени третмани; на пример, во некои случаи, предметот може да се препрати директно до полицијата, а во други, случаи ризиците или слабостите кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам може да се сметаат за премногу мали за да се оправда отпочнување на некаква активност за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам . Во поглед на последната ситуација, пријавеното лице, за кое е утврдено

118 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, Прирачник за „Како да се организира мултиагенциска структура“.

119 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, „Работа со семејства и заштита на деца од радикализација“, стр.7.

дека покажува премногу мали слабости за да биде склоно кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, може да се охрабри да учествува во веќе постојна групна програма што се реализира во рамките на неговата заедница, како некоја што е наменета за проблематични млади луѓе.

6.4.1 Какви видови на интервенции или пошироки планови за поддршка да се применат?

Механизмот за упатување може да понуди разни интервенции и планови за поддршка за решавање на идентификуваните слабости и зајакнување на заштитните фактори. Опсегот на дадени услуги ќе зависи од расположливите ресурси и експертизата и капацитетите на стручните лица, практичарите и институциите вклучени во механизмот. Во тој опсег може да влегуваат една или повеќе услуги од долунаведените:

1. Семејно или психосоцијално советување;
2. Зголемување на свеста за опасностите од дрогата и алкохолот;
3. Менторски програми што би вклучувале, таму каде што тоа е соодветно, пружање на идеолошка или теолошка поддршка;
4. Стручна обука и помош за вработување;
5. Обука за медијација и справување со конфликт;
6. Обука за толерантност и диверзитет, како и други едукативни програми;
7. Третман против зависност од дроги или други зависности; и
8. Терапија на основа на уметност, музика или спорт.¹²⁰

Во некои случаи, може да се препорача само една интервенција, а во други, и повеќе од една. Лицето што е одговорно за случајот или другите релевантни членови на тимот за процена може да дизајнираат нова интервенција за поединецот и/или да препорачаат тоа да учествува во постојна програма за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, која може да се фокусира на градење доверба со локалната полиција, развивање на онлајн контранаративи, обуки за млади за негативните импликации од приклучувањето во насилни екстремистички групи и обезбедување на ненасилни алтернативи за млади

120 За примери во врска со спектарот на услуги што еден систем за упатување може да ги понуди види, на пример, Канцеларија за безбедност и контртероризам, Министерство за внатрешни работи, Влада на Обединетото Кралство, *Програмата Чанел:Заштитиување на ранливите луѓе од нивно вовлекување во тероризам*, октомври 2012 година, стр.17,https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/425189/Channel_Duty_Guidance_April_2015.pdf; и Хемингсен, *Вовед во данскиот пристап за спротивставување и спречување на екстремизам и радикализација*, стр.26–27, <https://www.ft.dk/samling/20151/almdel/reu/bilag/248/1617692.pdf>

луѓе кои покажуваат знаци на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Независно од видот на интервенцијата, постојните институционални и професионални капацитети и ресурси (вклучувајќи ги и таквите што се поврзани со центрите за социјална заштита, општинските совети за безбедност, верските заедници и младинските центри) треба да се искористат. Со ова се нагласува важноста од длабинско и детално мапирање на таквите капацитети и ресурси, како и опсегот на постојните програми за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во релевантната заедница, но и важноста од развивање (пред воспоставувањето на механизмот) на мрежа на потенцијални даватели на услуги кои би можеле да се здружат со механизмот за упатување .

Во насока на постигнување на подобар и подалекусежен ефект, би можело да се вклучат и обуки и работилници за начинот на идентификација и справување со раните знаци на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Ваквите видови активности можат да се спроведуваат кај средношколци и универзитетски студенти, при што на учесниците би им се дале дополнителни информации за начинот на спречување или спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Исто така, членовите на семејствата и врсниците би можеле да се поврзат со релевантни групи или мрежи за поддршка.

6.4.2 Кој ја спроведува интервенцијата или поширокиот план за поддршка?

Во зависност од оценетите слабости и препорачаниот третман, во процесот на испорачување на интервенцијата или поширокиот план за поддршка може да биде вклучена група составена од поголем број на различни професионалци, практичари и други стејхолдери. Таа може да вклучува:

1. Социјални, здравствени и младински работници;
2. Верски или други ментори;
3. Семејни советници и/или советници за прашања поврзани со употреба на дрога и/или алкохол;
4. Спортски, животен (lifecoach) или друг тренер;
5. Поранешни насилни екстремисти;
6. Наставници; и
7. Локални организации на граѓанското општество

Со оглед на тоа што механизмот за упатување треба да функционира во некривичен простор и со оглед на потребата членовите на заедницата да се уверат дека упатувањето на информации до механизмот за нечија слабост и склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат

кон тероризам нема да резултира во вмешаност на полицијата, освен кога постои непосреден ризик од опасност, органите задолжени за спроведување на законот, вообичаено, не треба да бидат вклучени во имплементирање на интервенции што имаат за цел да адресираат слабости на лица за кои се смета дека се подложни на ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Со вклучувањето на полицијата, особено во областите каде што сè уште не постои практика на заедничко работење на полицијата со заедницата, се ризикува да се поткопа кредибилитетот на програмата кај локалната заедница и да се отежнат напорите што се преземаат во насока на привлекување на други професионалци и практичари да се вклучат во механизмот, а кои не вршат работи од областа на спроведувањето на законот.

6.5 Мониторинг и евалуација

Како што тоа е случај со многу програми за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, осигурувањето дека постои сеопфатен план за мониторинг и евалуација на ефикасноста на механизмот за упатување е од клучно значење за осигурување на неговата одржлива финансиска и политичка поддршка, како и за тоа дека истиот наоѓа поддршка во рамките на заедницата. Истовремено, тоа претставува и предизвик, со оглед на инхерентните тешкотии да се докажува нешто негативно, односно да се докажува дека некој одлучил да не изврши чин на насилство поради одредена примена, односно применета интервенција или поширок план за поддршка како резултат на делотворноста на механизмот во насока на спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Со една добра рамка за мониторинг и евалуација (M&E), која ќе биде наменета за механизмите за упатување, не само што ќе се потенцираат успехите, туку и ќе се идентификуваат – отворено и транспарентно - слабостите и областите каде постои потреба од подобрување.

Секоја таква рамка треба да го оцени како процесот на функционирање на механизмот за упатување, така и интервенциите или плановите за поддршка што се имплементираат по извршеното упатување на лицата во одредена програма. Научените лекции за тоа како функционира процесот на механизмот за упатување треба да се споделуваат со партнерите во механизмот, а доколку е соодветно и потребно, може да се направат и приспособувања на самиот процес. Иако можеме да признаеме дека спречувањето и спротивставувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам често претставува долгорочен процес, процените треба да се фокусираат, исто така, и на краткорочни и среднорочни резултати.

Рамката за мониторинг и евалуација треба да ги следи, вклучително по пол и возраст, бројот и диспозицијата на упатени лица (забележувајќи ги типовите на интервенции или компоненти на пошироките планови за поддршка) до давателите на услуги, а, притоа, треба да бидат вклучени и достапните исходни индикатори, како што се оние поврзани со вработувањето, училиштето, домувањето, здравјето и учеството во младински или спортски клубови.¹²¹ Статистичките податоци во врска со упатените лица треба да се споделат со јавноста, кога тоа е изводливо, а во насока да се придобие довербата на јавноста и да се поттикне постојано учество на релевантните агенции во програмата.¹²²

Сепак, рамката треба да направи повеќе отколку само да ги претстави статистичките податоци. Таа треба да вклучува квалитативни податоци за упатените поединци, вклучително и информации собрани преку прашалници кои претходно биле пополнети од страна на упатеното лице, роднините и врсниците. Исто така, таа треба да содржи приказни на поединци и семејства чии животи биле позитивно променети како резултат на одредена интервенција или друга поддршка по упатувањето во одредена програма. Министерството за внатрешни работи на Обединетото Кралство, на пример, има објавено анонимизирани приказни на вистински луѓе кои добиле поддршка преку Програмата Чанел.¹²³ Покрај споделувањето на вакви приказни од страна на Владата, и оние што биле поддржани и насочени кон ненасилен пат треба да се охрабрат да зборуваат за тоа.¹²⁴

Други позитивни влијанија што можат да се измерат со една рамка вклучуваат зголемена доверба помеѓу заедницата и давателите на услуги околу прашања од областа на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, намалување на бројот на пријави за сомнителни поединци до полицијата, како и поблиски работни односи помеѓу давателите на услуги околу прашања поврзани со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Рамката би можела да вклучува периодични процени за учеството на релевантните институции, професионалците и практичарите во механизмот; на пример, би можело да се испита зошто некои учесници се поподготвени од другите да се ангажираат и да ја проверат обуката и друг вид на поддршка за градење на капацитети што се обезбедува за лица вклучени во проценувањето на ризици и слабости. Покрај тоа, со неа може да се следи зголемувањето на свеста и другите релевантни напори што се прават за ангажирање на заедницата, кои често пати се клучни компоненти во обезбедување на одржливо учество на самата заедницата во механизмот,

121 На пример, Министерството за внатрешни работи на Обединетото Кралство продуцира годишен статистички билтен за „упатени и поддржани лица во програмата Превенирај“ https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/694002/individuals-referred-supported-prevent-programme-apr2016-mar2017.pdf.

122 Зголемувањето на бројот на упатени лица може да претставува показател за зголемена свест и легитимност на механизмот.

123 Влада на Обединетото Кралство, Програма Чанел, <https://www.gov.uk/government/case-studies/the-channel-programme>.

124 МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, Прирачник за „Како да се организира мултиагенска структура“.

како и нејзина поддршка на истиот.

Освен вршење на евалуација на самиот механизам, рамката треба да ги следи интервенциите и пошироките планови за поддршка, односно да ја оцени употребата на процените за ризик и процените за ефектот на програмата врз упатеното лице. Последователните (follow-up) процени, кои се засноваат на истите критериуми што се применуваат при самото почетно проценување на ризиците, се важни поради неколку причини. Прво, со нив може да се осигури дека интервенцијата го има планираниот ефект, а доколку не е така тоа, тогаш интервенцијата може да се приспособи или, доколку е соодветно, да се замени со друга различна интервенција. Второ, со нив може да се оцени дали поединецот покажува однесување што би можело да резултира во повисок ризик од вклучување во насилство и потенцијално да се оправда итно вклучување на полицијата во предметот. Трето, тие можат да помогнат за евалуација на ефикасноста на одредени видови на интервенции и да „придонесат за доближување на науката до феноменот наречен радикализација, како и до интервенциите наменети за спречување на насилниот екстремизам“.¹²⁵

---

125 Телефонско интервју со Кејси Тишнер, РТИ, 25 октомври, 2018 година

7. КОНТЕКСТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Во Југоисточна Европа и во сè поголемиот број региони, креаторите на политики и практичарите сè повеќе ја препознаваат важноста на развивање и спроведување на политики и програми од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам . Исто така, сè повеќе се признава дека сеопфатниот пристап на целото општество треба да биде централен дел на овие напори. Владите сега се наоѓаат во различни фази на елаборирање и операционализирање на акциски планови за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и меѓуагенциски механизми за координација што вклучуваат безбедносни и небезбедносни актери; сè поголем број на организации на граѓанското општество се вклучуваат во активностите на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ; и меѓународните донатори ги зголемуваат своите инвестиции во истражувања на полето на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и во програми за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам , а посебно во програми со кои се зајакнуваат локалните стејкхолдери (вклучувајќи ги културните лидери, лидерите на заедниците, верските и образовни лидери), се адресираат основните двигатели на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и на младите луѓе им се обезбедуваат алтернативи на екстремистичкото насилство.

Со вака зголемениот фокус врз спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и зголемената потреба од мултидисциплинарни пристапи кон превенирање и интервенирање, централната власт и локалните актери, како и меѓународните донатори, размислуваат за тоа Дали и како концептот на механизмот за упатување може да се примени во регионот. Многу од гледиштата, кои веќе се откриени во овој Водич, се релевантни за регионот. Сепак, постојат и фактори и предизвици што се специфични за регионот, вклучувајќи такви што се поврзани со културни, општествени или политички прашања, кои ќе треба да се земат предвид и адресираат.

Како прво, иако екстремистичкото насилство во Југоисточна Европа доаѓа во разни форми (како етнонационалистички, исламски инспирирани и

неонацистички), каде радикализацијата кон насилството често претставува резултат на историски и долготрајни етнички тензии, владите во регионот честопати тесно го поврзуваат насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам со исламот и феноменот на „странски терористички борци“, кои патуваат во конфликтни зони, особено во Ирак и Сирија. Другите форми на екстремистичко насилство често пати не се третираат (без разлика дали од страна на политичките лидери, креаторите на политики или правните системи) со исто ниво на загриженост како што е тоа случај со исламски инспирираниот насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Покрај тоа, според неодамнешниот извештај од извршеното регионално мапирање, меѓународните донатори имаат тенденција да го фокусираат поголемиот дел од нивните иницијативи поврзани со насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам врз една единствена форма на насилен екстремизам, а тоа е формата поврзана со ИСИС.¹²⁶ Ваквото тесно фокусирање продолжува и покрај доказите дека многу актери на граѓанското општество гледаат на десничарското насилство како на поголема закана за регионот.¹²⁷

Сето ова ризикува да ги отежне напорите за развивање на механизам за упатување кој ќе ги адресира сите форми на екстремистичко насилство (а да не спомнуваме посеопфатен механизам за адресирање на пошироки и побројни проблеми во врска со безбедноста и сигурноста на граѓаните). Како што претходно беше нагласено во Водичот, тесното фокусирање само врз една форма на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам може да ги зголеми чувствата на ексклузија и изолација кај групите кои се чувствуваат како неправедно таргетирани. Ова може да го поттикне процесот на радикализација кон насилство, а притоа растечкиот феномен на „реципрочен екстремизам“ да остане непознат.¹²⁸

Второ, поради мешавината на повеќе фактори, вклучувајќи децении комунистичко владеење, и до неодамна, години на меѓуетнички конфликти, нивоата на доверба помеѓу граѓаните и нивните млади влади, вклучително и полицијата – вообичаено клучна компонента за ефикасен механизам за упатување – се многу мали, при што постои ситуација во која верските институции имаат повеќе кредибилитет во одредени заедници отколку локалните или централни државни тела. Многу граѓани (особено оние што припаѓаат на одредено етничко или верско малцинство) имаат перцепција дека на нивната улога во заедницата полицијата гледа како на фактор

126 Ibid.

127 Форум МНЕ, „Организациите на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам во Западен Балкан: Извештај за извршено мапирање“, февруари 2019 година, https://organizingagainstve.org/wp-content/uploads/2019/02/regional_report.pdf.

128 Овој концепт сугерира дека насилните екстремистички групи стануваат поекстремни како реакција на активностите на друга група кон нив и обратно; според нив, насилството е оправдано бидејќи тие ја сметаат групата што им се спротивставува како екстремна. Види Саманта Мекгери, „Екстремно десна и реципрочна радикализација“, Центар за истражување и докази за безбедносни закани, 13 август 2018 година, <https://crestresearch.ac.uk/comment/mcgarry-far-right-reciprocal-radicalisation/>.

на заштита на државата и дека истата не е насочена кон служење на нивната заедница. Понатаму, граѓаните понекогаш може да се соочуваат со тешкотии да ги пренесат своите проблеми или загрижености до владините службеници и институции.

Трето, политизацијата на владеењето, вклучително и на локално ниво, каде што ривалствата помеѓу политичките партии знаат да бидат интензивни и каде што некои етнички групи понекогаш се стигматизираат, предизвикува предизвици за каков било напор на развивање на механизам за упатување што би го предводела општината, а би бил во насока на адресирање на сите форми на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹²⁹ Овие предизвици се особено застрашувачки во заедниците со етнички малцински групи.

Високиот степен на политизација на локалната власт во делови од регионот, со висока вклученост и раздвиженост на државниот персонал што може да резултира по локалните избори, во одредени контексти, може да претставува фактор на спротивставување на приод кон развој на механизам за упатување што би го предводела општината. Покрај зголемените ризици од политизација на веќе деликатен сет на прашања, таквиот пристап, кој би можел да зависи од политичката партија што ја контролира општината во дадено време, може да го отежне изнаоѓањето на донатори или други можни финансиери кои долгорочно би се заложиле за создавање на механизам за упатување.

Четврто, политичките структури и управувачките структури во регионот се разликуваат. Од една страна, некои имаат подецентрализирани системи, со повеќе релевантни ресурси и капацитети лоцирани на општинско или друго субнационално ниво, а, пак, од друга страна, други земји имаат поцентрализирани системи во кои ресурсите и капацитетите се концентрирани на национално ниво. Во дискусиите во Југоисточна Европа, за тоа дали и како да се операционализира концептот на механизам за упатување, треба да се земат предвид и овие разлики, а со кои се нагласува важноста од избегнување на примена на универзално решение.

Петто, капацитетите на институциите, организациите и структурите во регионот, кои би можеле да придонесат за успех на одреден механизам за упатување, не се еднакви во целиот регион, особено во поглед на областите што не се однесуваат на спроведувањето на законот. На пример, зголемувањето на свеста кај јавните службеници од небезбедносните области за тоа како тие да ги идентификуваат ризиците и слабостите кон насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (а камоли што да прават во врска со нив) е ограничено. Па, поради тоа, секој

129 Роланд Џони, „Етнички политики во Западен Балкан: Тековна состојба и начини за напредок“, документ презентирани на конференција поддржана од страна на Институтот АСПЕН, Германија, јуни 2016 година, <http://www.aspeninstitute.de/wp-content/uploads/Conference-Reader-Aspen-Durres.pdf>.

напор што се прави во насока на развивање на механизам за упатување ќе треба да содржи конкретна обука за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам наменета за ваквите работници, вклучително во училиштата, службите за социјална заштита и службите за психосоцијална поддршка и помош, како и креирање на протоколи за справување со такви случаи.

Справувањето со недостатоците во поглед на капацитетите на Секторот за психосоцијална помош и поддршка, во регион што има доживеано толку многу конфликтни и постконфликтни трауми, може да претставува приоритетна задача, со оглед на тоа што таквата траума може да ги интензивира чувствата на ексклузија и маргинализација, што, пак, од друга страна, може да ги зголеми ризиците и ранливоста од влијанија што произлегуваат од насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹³⁰

Можеби фактот што ваквите институции хронично не располагаат со доволно работен кадар претставува поопасна пречка од недостатокот на специјализирана експертиза за начинот на справување со случаите од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Со оглед на тоа што сегашните кадри се претрупани со работа, тешко е да се замисли развивање на механизам за упатување што ќе се соочува со недостаток на дополнителни ресурси, како што се финансии за поддршка на регрутирање на нови кадри и обука наменета за социјален работник чија единствена обврска ќе биде да го предводи таквиот механизам. Покрај недостатоците утврдени во одделни институции, а делумно поради фактот што често пати се работи за релативно млади институции, концептот за соработка што ќе вклучува поголем број на агенции - клучна состојка на ефикасен механизам за упатување - допрва ќе треба да се зацврсти и да преовладее во регионот. Исто така, културата на соработка сè уште се развива помеѓу агенциите и организациите кои имаат различни мандати и функционираат во различни области.

Шесто, предизвикот да се осигури дека механизмот за упатување се фокусира на оние лица што се изложени на ризици или се склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а не на оние кои, едноставно, ги изразуваат идеолошките, политичките или религиозните верувања што се заштитени со меѓународното право за човекови права, претставува особено сложена задача во Југоисточна Европа. Ова, во голема мера, се должи како на фактот што по половина век на комунизам и секуларни традиции религијата повторно заживува во општествата во регионот, така и на фактот што во самите општества постојат силни меѓуетнички и верски тензии. Како

130 Кара Ричардсон, Катрин М.Берлујс и Пол А. Камерон, „Радикализација на млади во балканските држави: Контрамерки, обезбедување на здравствена заштита и вклучување на заедницата“, Дневник за дерадикализација, бр. 11 (лето 2017 година), https://www.researchgate.net/publication/318039124_Radicalisation_of_Young_Adults_in_the_Balkan_States_Counter-Measures_Healthcare_Provision_and_Community_Involvement.

резултат на тоа, постои поголема веројатност дека некои секуларни стручни лица можат (погрешно) да го поврзат отвореното религиозно однесување (на пример, носење шамија) или прикажување на религиозни убедувања со зголемен ризик од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, а која грешка би резултирала во зголемување на ризикот од дискриминација или стигматизација и генерирање на голем број на лажни позитиви. Ова, од друга страна, може да доведе до зајакнување на пречките во начинот на кој се обезбедува поддршка од религиозните институции и верски организации за механизмот за упатување што се занимава со решавање на случаи на полето на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Сето ова ја нагласува важноста да се осигури дека таквиот механизам ќе избегнува да создава перцепција дека со него се секуризира само една единствена заедница, дека се применува приод на проверка на ризици и слабости што не опфаќа контролен лист (checklist), а при кој приод погрешно се интерпретираат начините на прикажување на религиозните убедувања, односно дека механизмот треба да се фокусира на благосостојбата на поединецот и на начинот на кој неговите потреби и потребите на заедницата најдобро можат да се поддржат.

Седмиот, и поврзан фактор, се однесува на недостатокот на консензус во различните заедници во регионот за тоа што сочинуваат „екстремистички“ или „радикални“ идеи и однесувања. На пример, некои заедници и семејства од одредени заедници може да промовираат религиозно и општествено-конзервативни вредности како што се „хегемонистичка машкост“ и „прерогатив на мажите да ги контролираат жените“, кои може да се сметаат како екстремни, од страната на тие кои не припаѓаат на тие заедници, но како нормални, од страната на тие што припаѓаат во истите.¹³¹ Според тоа, вклучувањето на некои заедници во врска со прашањата од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам може да биде тешко, а уште потешко би било да се создаде поддршка во рамките на истите за механизам за упатување кој ќе адресира, меѓу другото, случаи од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

Поради тоа, во таквите напори ќе биде потребно да се знае да се прави разлика помеѓу, од една страна, луѓето кои легитимно имаат радикализирани или екстремистички идеи, но, притоа, тие не се насочени кон вклучување во насилство и, од друга страна, оние чија поврзаност со екстремистички идеи е во насока на одразување на нивниот интерес и намери за предизвикување

131 Едина Бекиревиќ, „Спротивставување и спречување на екстремизам во Босна и Херцеговина: Учење од меѓународни напори“, краток опис на прашањата и политиките, Западен Балкан: Форум за истражување на екстремизам, Британски совет, септември 2018 година, стр.7, https://www.britishcouncil.ba/sites/default/files/policy_brief_bih.pdf.

на насилно дејство.¹³²

Осмо, предизвици има и во поглед на тековната состојба со напорите што се преземаат од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Во таквите предизвици влегува: фактот што програмите за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам тесно се фокусираат само на една форма на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам (поврзано со исламот) и на оние заедници кои се сметаат за можна опасност од тој вид, односно форма на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; недостаток на механизми што се потребни за да се овозможи соработка на полето на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам помеѓу централните власти и општините, организациите на граѓанското општество и други локални актери; ограничена подготвеност и капацитет на организациите на граѓанското општество да се вклучат во прашања од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, при што постојат малку можности да се работи на индивидуално фокусирани интервенции (за разлика од интервенции фокусирани на заедницата); и перцепција во регионот дека пристапот на донаторите кон спречувањето и спротивставувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам е поттикнат од нивните сопствени донаторски приоритети, а не од приоритетите на локалната заедница, како и тоа дека на истиот му недостига кохерентност.¹³³

Меѓу другото, ваквата реалност ќе ги усложни напорите за осигурување дека механизмите за упатување од регионот ќе ги искористат постојните програми за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и дека истите се поставени во поширокиот екосистем поврзан со спречувањето и спротивставувањето на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

На крајот, сите напори за развој на механизми за упатување во Југоисточна Европа ќе треба да ја факторизираат улогата што структуралните предизвици ја имаат на полето на доброто владеење, јавната администрација и економијата, а кои претставуваат моќни двигатели на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во некои делови

132 Вlado Азиновиќ, „Разбирање на насилен екстремизам во Западен Балкан“, регионален извештај, Западен Балкан: Форум за истражување на екстремизам (Британски совет, 2018 година), стр.10 https://www.britishcouncil.ba/sites/default/files/erf_report_western_balkans_2018.pdf.

133 Форум МНЕ, „Организациите на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам во Западен Балкан“.

од регионот.¹³⁴ На крајот на краиштата, ефикасноста на механизмот за упатување или друга иницијатива што се фокусира на помагање на поединци да се откажат од патот кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во голема мера ќе зависи од тоа дали е постигнат напредок во справувањето со овие структурални проблеми, кои, доколку се остават неадресирани, може да продолжат да придонесуваат одредени млади луѓе да стануваат подложни на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Со ова се нагласува важноста да се осигури дека на секој механизам за упатување се гледа како на дел од еден сеопфатен пристап кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам .

---

134 Види, на пример, Азиновиќ, „Разбирање на насилниот екстремизам во Западен Балкан“; и збирката на литература од 2018 година за Југоисточна Европа на мрежата RESOLVE, <https://www.resolve.net.org/research/what-we-are-reading/november-2018-western-balkans>.

8. ЗАКЛУЧОК

Во одредени контексти, со мултидисциплинарните механизми за упатување може да се направи важен придонес за операционализирање на сеопфатен општествен пристап кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам. Овој Водич, кој е делумно креиран врз основа на релевантните искуства стекнати во рамките на подрачјето на ОБСЕ, е дизајниран не само за да ги истакне придобивките од механизмите за упатување, туку и да ги истакне и различните пристапи што се користат при развивањето на такви механизми. Покрај тоа, насочувајќи го фокусот конкретно на Југоисточна Европа, во него се елаборираат предизвиците што можеби ќе треба да се надминат, како и гледиштата на кои можеби ќе треба да им се посвети повеќе внимание. Понатаму, овој Водич е дизајниран за да помогне на креаторите на политики и практичарите кои можеби се интересираат да развијат вакви програми, а со цел тие да можат да ги разберат и ублажат потенцијално негативните последици што можат да произлезат од нивната примена.

Како што е нагласено во самиот Водич, не постои универзален модел за механизмите за упатување. Меѓутоа, земајќи ги предвид релевантните искуства стекнати во рамките на подрачјето на ОБСЕ, во Водичот се објаснуваат некои основни, меѓусебно поврзани начела што треба да претставуваат основа за функционирање на секој таков механизам. На пример:

1. Не треба да се наметнува каков било механизам од надвор. Наместо тоа, одлуката за развивање на механизам и избор на модел треба да се донесе врз основа на информациите од направените консултациите со стејкхолдерите, при што треба да се земат предвид капацитетите и подготвеноста на релевантните институции, организации и актери, а механизмот и изборот на модел треба да го одразува локалниот контекст и култура.
2. Наместо да се фокусира исклучително на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, со механизмот треба да се опфатат сите форми на насилен екстремизам и на нив да се гледа како на дел од поширок сет на прашања поврзани со насилство и/или заштита на безбедноста и сигурноста, а кои прашања ја засегаат релевантната заедница. Постои поголема веројатност дека релевантните заедници, професионалци и практичари ќе прифатат поширока програма отколку некоја што

тесно се фокусира на единично и потенцијално стигматизирачко прашање од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.

3. Секој таков механизам треба да претставува дел од поголем напор за операционализирање на сеопфатен пристап на целото општество кон спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам ; таквиот механизам, во неговите активности, делумно би се потпираше на пристапот на јавното здравство, знаејќи дека насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам не може да се адресираат само со модел на механизам што би се темелел на активности имплементирани од страна на орган задолжен за спроведување на законот, а, исто така, самиот механизам притоа треба да знае како да ја препознае опасноста и штетата што насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам можат да ја нанесат врз општеството како целина. Ваквиот пристап нуди можности за повеќенаменско програмирање, избегнување на стигматизирање и искористување на јавните здравствени ресурси, вклучувајќи ги и професионалците за ментално здравје и социјалните работници - предности што не можат да се обезбедат со пристап на спроведување на законот.
4. Еден механизам за упатување од областа на спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам најефикасно може да се развие преку искористување на субјектите и услугите (таму каде што тие постојат) и нивно организирање на холистички начин, а не да се креираат нови механизми од нула. Може да се изврши приспособување на постојните мултиагенциски или други релевантни мултидисциплинарни структури со цел тие да можат да опфатат потенцијални случаи од областа на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.
5. Од клучна важност е да се примени пристап што ќе вклучува практичари и професионалци од различни професии, вклучително социјални, младински и здравствени работници, со цел да се обезбеди сеопфатна процена на слабостите на поединецот или ризиците од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и да се обезбедат холистички услуги во насока на адресирање на нивните слабости.
6. Потребен е транспарентен протокол или договор за да се овозможи споделување на информации и поширока соработка помеѓу тие агенции, организации, професионалци и практичари вклучени

во механизмот, а истовремено да не се повреди приватноста на поединецот и приватноста на податоците. Исто така, со еден транспарентен договор може да се појаснат ограничените околности во кои информациите за поединечни случаи можат да се препратат до полицијата. Довербата меѓу практичарите и професионалците од различни области е од суштинско значење за ефикасно функционирање на механизмот за упатување. Но, може да биде тешко да се поттикне доверба, особено кога полицијата е вклучена. Покрај тоа, од суштинско значење е да постои доверба помеѓу механизмот и заедницата. Во зависност од контекстот, може да биде потребно да се направат напори на градење доверба пред или по развивањето на механизмот за упатување.

7. Професионалците и практичарите, кои се вклучени во механизмите, мора да располагаат со потребната експертиза со цел тие да можат да вршат процени во однос на потенцијалните лица кои се изложени на ризик или се ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, како и да можат да ги обезбедат потребните интервенции за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам . За да се овозможи практичарите да се стекнат со потребното знаење може да биде потребно да се организираат обуки како и да се применат други мерки на градење на капацитети во рамките на голем број на дисциплини; со програмите за обука, треба да се овозможи на учесниците да се стекнат со познавања за стапиците и потенцијалните негативни несакани ефекти што може да произлезат од лошо дизајнирани и спроведени програми.
8. Во идентификувањето на поединци кои демонстрираат објективно забележливи бихевиорални знаци на радикализација кон насилството секој механизам ќе треба да се потпира на недискриминациски и родово-сензитивен план, во кој човековите права нема бидат доведени под знак прашалник. Со една таква рамка, која треба да ги опфати и факторите на ризик и заштитните фактори кои се најрелевантни за заедницата за која таа е наменета, ќе се намали веројатноста дека со програмата се таргетираат одредени групи врз основа на вера или идеологија и ќе се осигури дека ограничените ресурси на механизмот соодветно се насочени.
9. Секој механизам треба да вклучува и комуникациска стратегија што ќе им помага на релевантните заедници да го разберат опсегот на иницијативата и видовите случаи што тој ќе ги адресира.
10. Потребна е ригорозна рамка за мониторинг и евалуација со цел

да се помогне на членовите на механизмот да можат да утврдат што функционираше, а што не, каде има недостатоци и што може да се подобри. Со една рамка за мониторинг и евалуација, како и со редовна и независна надворешна ревизија на механизмот, меѓу другото, ќе се зголеми довербата на заедницата во механизмот и ќе се осигури дека самиот механизам функционира во согласност со меѓународното право за човекови права и другите правни и политички рамки.

Сепак, на крајот, на создавањето на механизам за упатување треба да му претходи широко консултативен процес кој ќе вклучува клучни стејкхолдери од национално и локално ниво, владини и невладини актери, како и професионалци кои вршат и не вршат активности од областа на спроведувањето на законот. Со процесот не треба да се избрзува; создавањето на неопходна мултидисциплинарна поддршка во рамките на поголем број на стејкхолдери бара време и трпение, вклучително и од политичарите, креаторите на политики, практичарите и членовите на јавноста, кои можеби бараат брзо решение во контекст на тековните терористички и насилни екстремистички закани. Овој Водич има за цел да придонесе кон овој процес во насока на справување со сложените предизвици што произлегуваат од насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам во подрачјето на ОБСЕ, при што со истиот се нагласува и заложбата на ОБСЕ за поддршка на сеопфатни, локализирани и мултидисциплинарни пристапи кои ќе се темелат на почитувањето на човековите права.

АНЕКС: ПРИМЕРИ ЗА РАЗЛИЧНИ ПРИСТАПИ

Пристап од горе – надолу - Програма Чанел, Обединето Кралство

Започната на целата територија на Обединетото Кралство во 2012 година, Чанел претставува „доброволна мултиагенциска програма за безбедност од доверлив карактер која ги поддржува луѓето што се подложни на радикализација“, а кои, доколку не се поддржани, би можеле да се вклучат во активности поврзани со тероризам.¹³⁵ Британската влада управуваше со процесот на создавање на „Чанел панели“ во секоја локална власт во Англија и Велс. Панелите се составени од претставници од различни области поврзани со заштитата на безбедноста и сигурноста, вклучувајќи го здравството, образованието и полицијата. Членовите на овие панели се сретнуваат за да дискутираат во врска со природата и степенот на потенцијалната ранливост и слабост на лицето пријавено како такво во механизмот. По внимателно извршен преглед, панелот може да одлучи дали лицето има потреба од помош или дали на истото да му понуди „пакет за поддршка“ што може да вклучува помош околу образование или вработување, здравствена поддршка и идеолошко менторство. Според статистиките на Министерството за внатрешни работи, од 2012 година до декември 2018 година, 1.267 луѓе биле успешно поддржани преку Програмата Чанел.¹³⁶

Пријави за ранливи и склони лица кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам можат да се поднесат онлајн, преку електронска пошта, а таквите лица можат да се пријават и усно (анонимно) на директната телефонска линија за контратероризам на полицијата. Секој што е загрижен за одредени поединци, кои би можеле да бидат ранливи и склони кон тоа да бидат вовлечени во тероризам, може да го пријави тоа. Пријавите, односно информациите за нечија ранливост и склоност кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, најмногу доаѓаат од социјалните и здравствените служби, полицијата и образовните институции како што се училиштата. Во 2015 година, Владата на Обединетото Кралство наметна статутарна должност (т.е. „должноста ПРЕВЕНИРАЈ“) врз наставниците и здравствените работници, при што од нив се бара да ги идентификуваат сите студенти и деца, кои би можеле да бидат ранливи и склони кон радикализација, и, доколку има такви, да ги пријават кај нивните локални власти.

¹³⁵ Влада на Обединето Кралство, Програма Чанел

¹³⁶ Влада на Обединето Кралство, „Информативен лист: Статистики за програмите Превенирај и Чанел 2017/2018 година“, 13 декември 2018 година, <https://homeofficemedia.blog.gov.uk/2018/12/13/factsheet-prevent-and-channel-statistics-2017-2018/>.

Пристап од горе – надолу - Единици за спречување на радикализација и семејна поддршка, Франција

Во согласност со Националниот план за спречување на радикализација од февруари 2018 година, секоја француска област (или *префектура*) има воспоставено интерагенциска структура за превенција која вклучува територијални единици на министерствата за образование, правда (судска заштита на младите), здравство и младите, а кои единици потоа се здружуваат една по една со локални здруженија и невладини организации, професионалци за ментално здравје и наставници, во насока на обезбедување на приспособена поддршка за поединци, кои, поради покажани видливи знаци на радикализација кон насилан екстремизам, биле упатени од страна на полицијата и други кон механизмот. Пристапот има за цел што порано да ги вклучи членовите на семејствата. Вклученоста на полицијата е вообичаено ограничена само на можноста да ги информира единиците за лица ранливи и склони кон насилан екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹³⁷

Додавање на С/СНЕРВТ на веќе постојниот механизам: Безбедносни куќи, Холандија

Секоја од 25. национални безбедносни зони во Холандија има „безбедносни куќи“, каде што претставниците на локалната власт (вклучувајќи ги и агенциите за социјална заштита и домување), младинските работници и полицијата можат да седат на една иста маса и да дискутираат за сложени случаи што вклучуваат поединци кои им го привлекле нивното внимание (првенствено, поради „семејства што предизвикуваат повеќе проблеми, криминал и/или сериозно несоодветно однесување“¹³⁸) и на кои им е потребна поддршка од тим составен од повеќе стејкхолдери, кој ќе може да ги процени нивните слабости и да дизајнира план за нивно адресирање. Секоја безбедносна куќа обично е лоцирана во рамките на општината во релевантната безбедносна зона. Иако куќите се локално предводени и управувани, националните власти, вклучувајќи ги и службите задолжени за спроведување на законот и разузнавачките служби, можат да учествуваат во дискусии за конкретни случаи само тогаш кога ќе бидат поканети за такво нешто од страна на локалните водачи.

137 За повеќе детали за овој пристап види „Каталог на програми за странски терористички борци: Создавање на локални административни структури задолжени за справување со радикализација“, на веб-сајтот на Hedayah, <http://www.hedayahcenter.org/ftfprograms/program/creation-of-local-administrative-structures-in-charge-of-radicalization/>.

138 *Безбедносни куќи*, анимиран филм, Министерство за безбедност и правда, Холандија, https://www.veiligheidshuizen.nl/nieuws/2016/120516_engelse-versie-animatiefilm-veiligheidshuizen#.W_1mZfZfW2x.

Полицијата е присутна таму за да ги пренесе информациите до релевантните органи ако лицето, за кое е информирана безбедносната куќа, претставува закана за националната безбедност. Со ограничената улога што полицијата ја има се олеснуваат блиските односи со верските заедници, лидерите на заедниците и младинските центри. Во рамките на безбедносните куќи секоја агенција учесник потпишува правни договори со што се овозможува да се разменуваат информации за лицата кои се предмет на интерес, односно ја загрижуваат заедницата, и така, на тој начин, се надминуваат традиционалните бариери кај размената на информации помеѓу полицијата и стручните лица кои не вршат активности поврзани со спроведување на законот.

Иако безбедносните куќи, првично, не беа наменети или опремени за да работат на случаи на полето на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, во 2014 година, четири градови побараа безбедносната куќа во нивната безбедносна зона да почне да прима случаи што се однесуваат на поединци кои се идентификувани како лица кои се во рана фаза на радикализација кон насилство. Холандскиот национален координатор за безбедност и контратероризам обезбедува насоки и финансиски средства за работата со случаи поврзани со насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам на релевантната безбедносна куќа. Ваквиот мултидисциплинарен и локализиран пристап кон спречување и спротивставување на насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам беше истакнат во националната стратегија за контратероризам од 2014 година.

Еден ад хок пристап:

Мултидисциплинарни средби на кои се разгледуваат случаи,
Холандија

Општинските службеници и локалните партнери, како што се, на пример: обвинители, полицајци, работници за заштита на децата, социјални работници од општината, безбедносни службеници и работници за грижа за млади, меѓу другото, се состануваат на ад хок основа за да разговараат за поединци кои покажуваат знаци на радикализација. На овие состаноци, тие ги разгледуваат информациите што ги имаат за личноста и подготвуваат приспособени акциски планови за да спречат можна понатамошна радикализација. Приспособениот пакет на интервенции во ваквите планови може да вклучува комбинација од превентивни и кривични мерки, како и мерки за социјална интеграција. Средбите на кои се разгледуваат случаите претставуваат начин на осигурување ефикасна соработка и споделување на знаења во средина каде партнерите можат да се сретнат и заедно да прават планови во рамките на нивниот авторитет и под водство

на општината. Со мултидисциплинарната средина се има за цел да се синтетизира релевантното знаење и експертиза. Овие состаноци, на кои се разгледуваат случаи, обично се одвиваат само во безбедносните зони каде што безбедносната кука не е опремена или подготвена да се справи со случаи на радикализација.¹³⁹

Пристап од долу – нагоре: Гнилане, Косово

Воспоставен во 2016 година во Косово¹⁴⁰, механизмот за упатување за спречување и спротивставување на насилниот екстремизам претставува дел од напорот што го предводи општината во насока на спречување, претежно, на млади луѓе да заминуваат во конфликтните зони во Ирак и Сирија.¹⁴¹ Со механизмот управува канцеларијата на градоначалникот и самиот механизам има 15 членови кои доаѓаат од различни локални институции, вклучувајќи ја полицијата, образовниот сектор, Секторот за социјална работа, болниците и верските институции. Во зависност од природата на случајот, механизмот прима информации од семејствата и членовите на заедницата за лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам и потоа формира група составена од два до три членови да работи на секој поединечен случај. Членовите на механизмот не смеат да зборуваат јавно за случаите или да дискутираат за истите со нивните колеги. Во рамките на програмата (според оние кои се вклучени во програмата) постапувано е на десет случаи од 2018 година па наваму, при што, речиси, сите лица кои биле предмет на истата се имаат отргнато од патот да станат насилни екстремисти. Сепак, механизмот е во рана фаза од неговото создавање и располага со ограничени ресурси, интервенции и пакети за поддршка што може да ги понуди.¹⁴²

Хибриден пристап: Советодавна мрежа за радикализација, Германија

139 За детали за овој пристап, види *Национален координатор за безбедност и контратероризам (НКБК), Влада на Холандија, Национална стратегија за контратероризам за 2016 – 2020 година*, стр.14, https://english.nctv.nl/binaries/LR_100495_rapportage_EN_V3_tcm32-251878.pdf.

140 Сите упатувања кон Косово, без разлика дали на територијата, институциите или населението, во овој текст треба да се разберат во целосна согласност со Резолуцијата 1244 на Советот за безбедност на Организацијата на Обединетите нации.

141 Флоријан Кежаја, Скендер Пертеши и Ментор Врајоли, *Мапирање на состојбата на вклученост на институциите и заедниците во спротивставување на насилен екстремизам во Косово, Мрежа за верски и традиционални миротворци*, февруари 2017 година, http://www.qkss.org/repository/docs/KCSS_Needs_Assesment_final_42754.pdf.

142 Врз основа на интервју со Ф.Тони Бислими, Општина Гнилане, 6 ноември, 2018 година.

Во 2011 година, Сојузната канцеларија за миграција и бегалци во Германија има воспоставено национална директна телефонска линија за советување во врска со работи поврзани со радикализација.¹⁴³ На директната телефонска линија се примаат повици од роднини и други засегнати лица и преку истата се прави почетна процена, а потоа повиците се пренасочуваат кон локални и невладини партнери кои располагаат со експертиза на полето на младите, јавната служба, обезбедувањето на советодавни услуги, како и на полето на превенција на насилство. Партнерските невладини организации, кои се фокусираат на „верски“, „исламистички“, и „салафистички“ екстремизам, располагаат со одлични познавања благодарение на долгогодишните германски програми за помагање на лицата за да се отргнат од неонацистичко влијание, односно екстремизам. Невладините организации, вклучувајќи ја и Мрежата за спречување на насилство, располагаат и со нивни директни телефонски линии за примање на информации во врска со лица ранливи и склони кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, при што на тој начин, бидејќи некои семејства повеќе претпочитаат да ги контактираат владините структури, а други, пак, претпочитаат да контактираат организација што врши активности во рамките на заедницата, се максимира дофатот во поглед на некои одредени целни групи. Секоја невладина организација го следи својот сопствен пристап и оваа флексибилна мрежа може да ги распоредува случаите на начин што е најсоодветен за неа, во поглед и на пристапот и на советникот кој дава советодавни услуги. Без јасни упатства за следење, невладините организации кои учествуваат во мрежата мора да се вклучуваат во одржлива меѓусебна комуникација и координација со цел да можат да ги споделат научените лекции и да гарантират дека нивните советници се соодветно обучени.¹⁴⁴

143 За детали за оваа програма, види Хајат – Германија, <https://hayat-deutschland.de/english/>; и Мрежа за спречување на насилство, <http://www.violence-prevention-network.de/en/about-us>.

144 Даниел Кохлер, „Користење на семејно советување за спречување и интервенирање против странски борци: Оперативни перспективи, методологија и најдобри практики за имплементирање на кодекс на однесување.“ (Институт за Блискиот Исток, 2016 година), <http://www.mei.edu/sites/default/files/Koehler.pdf>.

**Пристап предводен од невладина организација:
 Центар за спречување на радикализација која води кон насилство
 (ЦСРВН)**

Воспоставен во 2015 година, првенствено како одговор на загриженостите во врска со младите од Квебек кои заминуваат во Сирија и Ирак, Центарот за спречување на радикализација која води кон насилство располага со персонал составен од 18 психолози, социјални работници и истражувачи, кои ги разгледуваат сите форми на насилен екстремизам, но, притоа, се фокусираат на однесувањето кое укажува на ризик од насилство, - а не на простото присуство на „радикални“ идеи.¹⁴⁵ Од март 2015 година, неговата 24-часовна телефонска линија за поддршка има примено повеќе од 2.500 повици. Откако се случи смртоносната престрелка во џамија во градот Квебек во јануари 2017 година, Центарот забележа скок на повици во врска со крајно десничарски екстремизам и кривични дела сторени од омраза, при што истиот има започнато и иницијативи што се фокусираат на овие прашања.¹⁴⁶

Центарот за спречување на радикализација која води кон насилство, исто така, организира семинари за полицијата и наставниците, а обезбедува и психосоцијални советувања за радикализирани поединци и им помага да се реинтегрираат во општеството. Според директорот, успехот на Центарот се должи на убедувањето на семејствата дека тој функционира независно од службите задолжени за спроведување на законот и службите за разузнавање, како и на тоа дека истиот се фокусира на помагање на семејствата, вклучувајќи ги и родителите чии деца патувале или сакале да патуваат со цел да се придружат на ИСИС.¹⁴⁷

145 Центар за спречување на радикализација што води кон насилство(ЦСРВН), *Годишен извештај: Спречување на радикализација што води кон насилство*. Види, исто така, на веб-сајтот на ЦСРВН, <https://info-radical.org/en/cprlv/approach/>.

146 „Центарот против радикализација забележа значителен број зголемени повици како резултат на кривични дела извршени од страна на ултрадесничари и кривични дела сторени од омраза“, CJAD NewsTalkRadio, 4 декември 2016 година <http://www.iheartradio.ca/cjad/news/anti-radicalization-centre-sees-spike-in-calls-linked-to-the-far-right-hate-crimes-1.2247204>; и Кејт Мекена „Поради немање локални финансиски извори, Центарот против радикализација бара можности да отвори канцеларија во градот Квебек“, CBC News, 23 јули, 2017 година, <https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/deradicalization-centre-quebec-city-funding-1.4217375>

147 Катрин Солом, „Шефициата на новиот Центар за спречување на радикализација ветува независност од полицијата“, Монтреалгазет, 14 јули 2015 година, <http://montrealgazette.com/news/local-news/head-of-new-radicalization-prevention-centre-vows-independence-from-police>. Случаите можат да се препратат во полиција само во рамките на ограничени и јасно дефинирани околности. Дваесет и четири такви случаи биле препратени во полиција во 2017 година.

Локален пристап предводен од орган задолжен за спроведување на законот: Архус, Данска

Програмата Архус, слично како со пристапот во другите дански општини, се занимава со сите видови на насилан екстремизам и радикализација, и се заснова на систематизирана мултиагенциска соработка која има еволуирано повеќе од една деценија помеѓу различни даватели на социјални услуги, образовниот систем, здравствениот систем, полицијата, како и разузнавачките и безбедносните служби. Иако со програмата се опфаќа соработка помеѓу полицијата и градот, локалната полиција претставува водечка агенција задолжена за спроведување на програмата.

Програмата се фокусира како на заедницата, така и на поединецот. Во поглед на првото, односно заедницата, со програмата се прават напори во насока на зголемување на свеста на јавноста и професионалците, кои не вршат активности поврзани со спроведување на законот, за начинот како да се идентификуваат знаците на радикализација кон насилство, и со истата се настојува да се продлабочи соработката со локалните заедници околу прашањата поврзани со радикализација. На индивидуално ниво, програмата опфаќа проценување на ризик кај одредени поединци, советување на професионалци и семејства за тоа како тие да се справат со случаи на радикализација, менторирање на лица кои се сметаат како подложни на радикализација или веќе се вклучени во насилан екстремизам, како и обезбедување на советодавни и „излезни“ програми за поединци кои размислуваат да отпатуваат во Ирак или Сирија. Учеството е целосно факултативно.

Структурата „инфо-куќа“ централно е поставена во поглед на Програмата Архус и поширокиот дански пристап. Таа структура претставува рамка за локална соработка помеѓу полицијата, општинските управи за социјални услуги (истовремено и даватели на социјални услуги) и Националниот центар за спречување на екстремизам. Овие рамки постојат во сите 12 полициски области во Данска. Инфо-куките ги разгледуваат прашањата што предизвикуваат загриженост во врска со радикализација и екстремизам, а која загриженост може да произлегува од одредена агенција, служба, професионалци или цивили; тие ја координираат соработката помеѓу сите релевантни актери и упатуваат поединци кон одредена превентивна програма за поддршка што ја обезбедува одреден сектор на полицијата или општината, а кој сектор е посебно дизајниран за таа цел или развиен за други или општи цели.¹⁴⁸

148 Рамбол (за Министерството за имиграција и интеграција на Данска) „Напори за спречување на екстремизам во нордиските земји“, декември 2017 година, стр.15, <http://uim.dk/publikationer/efforts-to-prevent-extremism-in-the-nordic-countries/@download/publication>.

Пристап предводен од општината: Бордо, Франција

Центарот за акција и превенција против радикализација на поединци (ЦАПРП) претставува партнерство помеѓу градот Бордо и локалната Муслиманска федерација. Тој обединува мала група терапевти, психијатри, правни експерти и имами со цел да се обезбеди мултидисциплинарен пристап кон исламистичката радикализација.

Доколку постои загриженост за радикализација кон насилството, секој член на заедницата може да упати информации за одреден поединец во програмата. Мултидисциплинарниот тим го разгледува секој случај на доверлив начин со цел да утврди соодветен третман, ако постои таков. Третманот може да вклучува психотерапија или верски советувања кои често пати се реализираат заедно со членови на семејството на засегнатиот поединец. Учесството е на доброволна основа и Центарот за акција и превенција против радикализација на поединци не адресира „длабоко радикализирани“ поединци. Таквите поединци обично се пријавуваат во системот за кривична правда.¹⁴⁹

Регионален пристап: Федерацијата Валонија - Брисел, Белгија¹⁵⁰

Мрежата против радикализација, која го вклучува Центарот за помош и грижа на сите лица засегнати од екстремизам и насилен радикализам и Центарот за ресурси и поддршка, обезбедува поддршка за граѓаните и професионалците во француското говорно подрачје на Белгија во насока на спречување на насилство, екстремизам и насилен радикализам. Мрежата одговара на информации испратени од страна на поединци за нечија ранливост и склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам, вклучително и на информации што ги добива преку нејзината директна телефонска линија, и прави напори кај таквите лица да отпочне процес на откажување, односно исклучување од насилниот екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам; исто така, мрежата развива и обезбедува алатки за невладини организации, училишта и други институции што се во директен контакт со ранливата младина и поширокото население.

149 Центар за акција и превенција против радикализација на поединци (ЦАПРП), <http://radicalisation.fr/>.

150 Федерација Валонија - Брисел, „Спречување на насилен радикализам и екстремизам во француската говорна заедница во Белгија“, 2018 година <https://extremismes-violents.cfwb.be/>.

Во одреден број на градови во регионот, таа има редовно вработени службеници кои се задолжени за оценување, дијагностицирање и советување на граѓаните кои се соочуваат со бихевиорални и емотивни тешкотии што можат да бидат поврзани со насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам.¹⁵¹

Пристап што се фокусира само на НЕРВТ: ReDirect, Канада

Програмата ReDirect функционира со цел да се спречат младите луѓе во Каљари да се радикализираат кон насилен екстремизам, а таа го прави тоа преку образованието, со зголемување на свеста и со примена на превентивни мерки и интервенции.¹⁵² Оваа програма претставува партнерство помеѓу *Заедницата на градот Каљари и службите од соседството* (The City's Community & Neighbourhood Services), полициските служби на Каљари (ПСК) и други професионални партнери. Стратегиите на оваа Програма се протегаат од едукација за опасностите од радикализација па сè до помагање на поединци да ги напуштат радикалните групи, при што се настојува да се постигнат сеопфатни цели, односно да се третираат основните двигатели на потенцијалното насилно однесување на таквите поединци и истите да се задржат надвор од системот на кривична правда.

ReDirect се заснова врз долгогодишни програми на полициските служби на Каљари за справување со насилство на банди, за поддршка на млади, како и за заедничко работење на полицијата со заедницата. Програмата започна кога локални исламски лидери од полициските служби на Каљари побараа да воспостават програма за решавање на потенцијалните случаи на радикализација во рамките на заедницата. Полициските служби на Каљари се фокусираа на активности на „исклучување“, а верските лидери, од друга страна, како партнери ги адресираат сите „идеолошки“ аспекти.

Упатените информации за нечија ранливост и склоност кон насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам се третираат на доверлив начин; информациите не се споделуваат со службите задолжени за спроведување на законот или разузнавачките служби, освен доколку постои директен ризик и опасност по јавната безбедност (што е многу ретко), а во кој случај постои правна обврска за споделување на информации со полицијата.

151 Меѓународна опсерваторија на градоначалници (International Observatory of Mayors), „Протокол за спречување на радикализација“, <https://observatoirevivreensemble.org/en/protocol-for-the-prevention-of-radicalization>.

152 За детали за овој пристап види ја Програмата ReDirect, „Научете како ние го прекинуваме насилството кај младите преку Програмата ReDirect“, <http://redirect.cpsevents.ca/>.

БИБЛИОГРАФИЈА

Азиновиќ, В. „Разбирање на насилниот екстремизам во Западен Балкан“. Западен Балкан: Форум за истражување на екстремизам, 2018 година.

Беќиревиќ, Е. „Спротивставување и спречување на екстремизам во Босна и Херцеговина: Учење од меѓународни напори.“ Форум за истражување на екстремизам на Западен Балкан, 2018 година.

Билазаријан, Т. *Спротивставување на насилен екстремизам: Лекции за рано интервенирање од Програмата Чанел на Велика Британија*. Програма за прашања поврзани со екстремизам на Универзитетот Џорџ Вашингтон, 2016 година.

Центар за спречување на радикализација кон насилство. *Годишен извештај: Спречување на радикализација што води кон насилство*, 2017 година.

Чалпрен, Ј., Т. Кенјон, Л. Кервик, С. Скудер, М. Волтерс, К. Вајтхед, Ј. Конор, и Џ.Р. Флин *Спротивставување на насилен екстремизам: Примена на јавно-здравствениот модел*. Центар за безбедносни студии, Работна група за суштински прашања од национална безбедност, 2016 година.

Чодхури Финк, Н., С. Зејгер, и Р. Булаји. *Свет на мажот: Истражување на улогите на жената во спротивставување на тероризам и насилен екстремизам*. Недауах; Глобален центар за кооперативна безбедност, 2016 година.

Град Копенхаген. „Помалку радикализација преку ефикасен и кохерентен напор - Препораки на експертската група за спречување на радикализација“, 2015 година.

Ејсенман Д., и Л. Флавахан. „Канаринци во рудникот за јаглен: Интерперсонално насилство, насилство на банди и насилен екстремизам преку лупа за превенција на јавното здравје“. Меѓународен преглед на психијатријата 29, бр4., 2017 година.

Европска комисија, Експертска група на високо ниво на Комисијата за спречување на радикализација (ЕГВНКС-Р). *Завршен извештај*, 2018 година.

Мрежа за зголемување на свеста за опасностите од радикализација (МЗСОП). „Заеднички предизвици на полето на С/СНЕ во Западен Балкан и Европската Унија“, 2018 година.

———. „Процена на ризик околу осамените актери“, 2017 година.

———. Прирачник за „Како да се организира мултиагенциска структура што ќе ги вклучува секторите за здравство и социјална заштита“, 2016 година.

———. „Спречување на радикализација што води кон тероризам и насилен

екстремизам: Пристапи и практики“, 2018 година.

———. „Заштитни и промотивни фактори што градат отпорност против насилна радикализација“, 2018 година.

———. *Декларација за добри практики за ангажирање со странски борци за превентивни цели- МЗСОР*, 2014 година.

Форум МНЕ. „Организациите на граѓанското општество во спречување и спротивставување на насилен екстремизам во Западен Балкан - Извештај за извршено мапирање“, 2019 година.

Џони, Р. „Етнички политики во Западен Балкан: Тековна состојба и начини за напредок“. Документ презентирани во Институтот АСПЕН, 2016 година.

Глазард, А., и М. Зеутен. „Насилен екстремизам“. 2016 година.

Глобален центар за кооперативна безбедност. *Препораки за разгледување за Комитетот за контратероризам при усвојување на Додатокот од 2018 година на Мадридските водечки начела*, 2018 година.

Глобален форум за контратероризам. *Иницијатива за адресирање на домашен тероризам: Добри практики од Рабат и Вашингтон за спречување, откривање, интервенирање и одговор на домашен тероризам*, 2018 година.

———. *Иницијатива за адресирање на животниот циклус на радикализацијата кон насилство: Меморандум од Неучател за Добри практики за малолетничка правда во контратерористички контекст*, 2017 година.

Хемингсен, Ане-Софи. *Вовед во данскиот пристап за спротивставување и спречување на екстремизам и радикализација*. Дански институт за меѓународни студии, 2015 година.

Холмер, Г. и П. Бауман. „Правење на сеопфатна анализа пред дејствување: Аналитички алатки за разбирање и креирање на програми за спречување и спротивставување на насилен екстремизам“. Институт за мир на Соединетите Американски Држави, 2018 година.

Идрис, Л., со А. Абделазис. „Жени и насилен екстремизам: Извештај од истражување на податоци добиени од постојана корисничка поддршка“. GSDRC, 2017 година.

Калил, Ј. и М. Зеутен. „Спротивставување на насилен екстремизам и намалување на ризик: Водич за дизајнирање и евалуација на програми.“ Кралски институт за безбедност на Велика Британија (RUSI), Извештај од Вајтхал, 2016 година.

Кохлер Д. Разбирање на дерадикализацијата: *Методи, алатки и програми за спротивставување на насилен екстремизам Рутлеџ*, 2016 година.

——— „Користење на семејно советување за спречување и интервенирање против странски борци: Оперативни перспективи, методологија и најдобри практики за имплементирање на кодекс на однесување.“ Институт за Блискиот Исток, 2015 година.

Кудсен, Р. „Мерење на радикализација: Концептуализација и практика на процена на ризик во Англија и Велс“, *Бихевиорални науки за тероризам и политичка агресија*, 2018 година.

Мејнс, Марије. *Локална стратегија: Елементи на ефикасен локален акциски план за спречување на радикализација и насилен екстремизам*. МЗСОП – ЕУ, Центар за одржување на најдобри стандарди, 2017 година.

Мекгери, С. „Екстремно десна и реципрочна радикализација“. Центар за истражување и докази за безбедносни закани, 2018 година.

Национален координатор за безбедност и контратероризам, Влада на Холандија. *Национална стратегија за контратероризам за 2016 – 2020 година*, 2016 година.

Њуман, П. *Спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Идеи, препораки и добри практики од регионот на ОБСЕ*. Организација за безбедност и соработка во Европа, 2017 година.

Организација за безбедност и соработка во Европа, „Акциски план за борба против трговија со луѓе“ (МС.DEC/2/03,2003 година).

——— Документ за гледиштето на Претседателството. „Препораки од Конференцијата на ОБСЕ од 2017 година за „Спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“, 2017 година.

——— „Декларација за зајакнување на напорите на ОБСЕ во насока на спречување и спротивставување на тероризам“ (МС.DOC/1/16, 2016 година).

——— „Министерска декларација за спречување и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам“ (МС.DOC/4/15, 2015 година).

——— *Спречување тероризам и спротивставување на насилен екстремизам и радикализација кои водат кон тероризам: Пристап на полицијата заедно со заедницата*, 2014 година.

——— „Препораки на Претседателството од Интерлакен“, 2014 година.

Организација за безбедност и соработка во Европа, и Канцеларија за демократски институции и човекови права на ОБСЕ. *Механизми за упатување — Приклучување кон напорите за заштита на правата на жртвите на трговија со луѓе: Практичен прирачник*, 2004 година.

Отис, П. „Ветувања и ограничувања што произлегуваат од користење на програми во кои полицијата и заедницата соработуваат заедно во локалната самоуправа во насока на спротивставување на насилен екстремизам: Програмата ReDirect од Каљари како студија на случај.“ Магистерски труд, Норвешки универзитет за животни науки, 2016 година.

Проект Превенирај и Кралски институт за безбедност на Велика Британија, *План за напредок: Состојбата со глобалната агенда за С/СНЕ*, 2018 година.

Кехаја, Ф., С. Пертеши, и М. Врајоли. *Мапирање на состојбата на вклученост на институциите и заедниците во спротивставувањето на насилниот екстремизам во Косово*. Косовски центар за безбедносни студии, 2017 година.

Рамбол и Министерство за имиграција и интеграција на Данска. *Напори за спречување на екстремизам во нордиските земји: Мапирање*. Министерство за имиграција и интеграција на Данска, 2017 година.

Роелен, К., С. Лонг, и Ј. Едстром. *Патеки кон заштита – Механизми за упатување и управување со случаи за деца од ранливи групи во Источна и Јужна Африка: Научени лекции и начини да се оди напред*. Институт за развојни студии – Центар за социјална заштита, 2012 година.

Росанд Е. „Мултидисциплинарни и мултиагенциски пристапи кон спречување и спротивставување на насилен екстремизам: Успешна приказна што се појавува од областа на С/СНЕ? Во *Индекс на глобален тероризам, 2017 година: Мерење и разбирање на влијанието што произлегува од тероризам*, 2018 година.

Кралски институт за безбедност на Велика Британија и CIVILPOL. *Европска комисија, Оперативни насоки за подготовка и имплементација на конкретни активности финансирани од ЕУ во борбата против тероризам и насилен екстремизам во трети земји*, 2017 година.

РТИ Интернешенал. *Спротивставување на насилен екстремизам: Примена на алатките за проценка на ризик во кривичната правда и рехабилитациски процес*.

——— „Перцепции на стејкхолдерите за влијанието на процената на ризик врз процесот на спречување на тероризам“, 2018 година.

Универзитет за одбрана, Шведска. „Спречување и спротивставување на насилен екстремизам: Првичен план за брзо оценување на докази и план за анализа во насока на проверување на акциските планови на локалните власти и програмските елементи, 2016 година.

Обединето Кралство, Министерство за внатрешни работи. *Насоки за должностите од Програмата Чанел: Заштитивање на ранливите луѓе од нивно вовлекување во тероризам – Статутарни насоки за членовите на Чанел панелите и партнерите на локалните панели*, 2015 година.

Програма за развој на Обединетите нации. *Патување кон екстремизмот во Африка: Двигатели, побуди и точката од која нема враќање во поглед на регрутирањето*, 2017 година.

Генерално собрание на Обединетите нации. Седумдесетта седница. *Акциски план за спречување на насилен екстремизам: Извештај на генералниот секретар (A/A/70/674)*.

Совет за безбедност на Обединетите нации. Резолуција 2396 (2017, S/RES2396).

Совет за безбедност на Обединетите нации, Комитет за контратероризам. *Додаток на Мадридските насочувачки начела од 2015 година*, 2018 година.

Универзитет Мериленд и Национален конзорциум за изучување на тероризмот и одговорите против тероризмот (ИТОТ). „Поддржување на мултидисциплинарен пристап кон адресирање на насилен екстремизам: Каква улога професионалците за ментално здравје можат да имаат?“, 2015 година.

Агенција за помош и развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД), PEPFAR и 4Children. „Механизми за упатување за деца без родители или деца што се ранливи на ХИВ“, 2018 година.

Вашингтонски Институт за политики на Блискиот Исток. *Поразување на идеолошки инспирираниот насилен екстремизам: Стратегија за градење на силни заедници и заштита на американската држава*, 2017 година.

Вејн, С. и други. „Поддржување на мултидисциплинарен пристап кон адресирање на насилен екстремизам: Интеграцијата на менталното здравје во процесот на спротивставување на насилен екстремизам (СНЕ) и што органите задолжени за спроведување на законот треба да знаат“. Универзитет Мериленд; Национален конзорциум за изучување на тероризмот и одговорите против тероризмот(ИТОТ), 2015 година.

Вејн, С. и Д.Ејсенман, „Како јавното здравство може да ги подобри иницијативите за спротивставување на насилен екстремизам“. Универзитет Мериленд; Национален конзорциум за изучување на тероризмот и одговорите против тероризмот (ИТОТ), 2016 година.

Вејн, С., Д. Ејсенман, Д.Глик, Ј. Кинслер, и С. Полутник. *Искористување на таргетирана програма за спречување на насилство во насока на спречување на насилен екстремизам: Формативна евалуација во Лос Анџелес*. Универзитет Илиноис во Чикаго и Универзитет на Калифорнија, Лос Анџелес, 2015 година.

Винтерботам, Е. и Е.Персон. „Различни градови, заеднички приказни: Студија направена во пет земји за преиспитување на претпоставките во врска со жените муслиманки и интервенциите од областа на СНЕ“. *Списание на RUSI*, 2016 година.

YouthPower и Агенција за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави. „Практики што ветуваат - вклучување на млади во мирот и безбедноста и во спречување и спротивставување на насилени екстремизам“, 2017 година.

**The Organization for Security and
Co-operation in Europe**

Wallnerstrasse 6
A-1010 Vienna, Austria
Tel.: +43 1 514 360

pm@osce.org
www.osce.org

Follow OSCE

Organization for Security and
Co-operation in Europe

